

**MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA**

LINA GRYBYTĖ,
teisės ir valdymo magistratūros
studijų programos
II kurso, TVmv7- 02 gr. studentė

TEMA

**TERORO AKTO SUDĖTIES POŽYMAI IR JŲ ATRIBOJIMAS NUO
KITŲ NUSKALSTAMŲ VEIKŲ PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS
BAUDŽIAMĄJĮ KODEKSĄ**

Magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62101S112

Darbo vadovas –
lekt. Renata Marcinauskaitė

Konsultantas –
dr. Pavelas Kujalis

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS	3
1. TERORO, TERORO AKTO BEI TERORIZMO SAMPRATA IR ISTORINĖ RAIDA, SĄVOKŲ ATSKYRIMO PROBLEMA	6
2. TERORO AKTO SUDĖTIES POŽYMIŲ TURINIO PROBLEMIŠKUMAS	14
2.1. Objektiviųjų nusikalstamos veikos požymių, apibūdinančių teroro aktą, svarba.....	14
2.1.1. Visuomenės saugumas, kaip baudžiamoji įstatymo saugoma vertybė, į kurią kėsinama teroro aktu.....	16
2.1.2. Teroro akto įvykdymo vietos, kaip fakultatyvūs nusikalstamos veikos sudėties požymiai, bei šių vietų tarpusavio santykis.....	20
2.1.3. Teroro akto sudėtyje numatytų kvalifikuojančių požymių, didinančių veikos pavojingumą analizė bei pagrindinių sąvokų apibrėžimas.....	24
2.1.4. Teroristinė grupė kaip viena iš bendrininkavimo formų, numatytų teroro akto sudėtyje.....	33
2.2. Ideologinis teroro akto įvykdymo motyvas ir teroristiniai tikslai, kaip fakultatyvūs subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai.....	36
3. TERORO AKTO ATRIBOJIMO NUO KITŲ NUSIKALTIMŲ PROBLEMA	43
3.1. Teroro akto atribojimo nuo turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu problematika.....	43
3.2. Teroro akto atribojimo nuo tyčinio nužudymo problematika.....	45
3.3. Teroro aktų atribojimo nuo karinių veiksmų problema.....	47
IŠVADOS	53
LITERATŪRA	55
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	62
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	64
PRIEDAI	66
1 priedas.....	67
2 priedas.....	69

IVADAS

Temos aktualumas. Kiekvienos valstybės siekis yra apsaugoti savo gyventojus, išsaugoti savo šalies suverenitetą, teritorinį vientisumą, demokratinę konstitucinę tvarką, sudarant tokias sąlygas, kad grėsmių visuomenei kiltų kuo mažiau. Kaip vieną iš pavojaus šaltinių visuomenės saugumui galima įvardyti teroro aktus, kurie, keldami grėsmę valstybių ekonominei, socialinei plėtrai, kliudo demokratinės visuomenės nariams naudotis žmogaus teisėmis. Teroro aktams išplitus po visą pasaulį, atsiranda mokslinių darbų, bandančių nagrinėti šios veikos sudėties požymius, tačiau, kol kas net nacionaliniu ir tarptautiniu mastu nesutarta dėl bendros šios veikos sąvokos, o ką jau kalbėti apie teroro akto ir terorizmo sąvokų atskyrimą. Teroro aktas, kaip pavojinga nusikalstama veika, stokoja šiuolaikinių baudžiamosios teisės mokslininkų dėmesio, o jo sudėties požymių analizė mokslinėje literatūroje apsiriboja neišsamiais komentarais. Nuodugnesnę teroro akto analizę yra pateikęs A. Paukštė savo daktaro disertacijoje, tačiau joje teroro aktas daugiau siejamas su terorizmu kaip socialiniu reiškiniu, pasireiškiančiu teroro aktais.

Todėl manytume, jog ypatingai svarbu apibrėžti teroro, terorizmo bei teroro akto sąvokas, jų tarpusavio santykį bei išanalizuoti teroro akto sudėties požymius pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, nenagrinėjant kilusios juridinio asmens atsakomybės, be nusikalstamą veiką realizavusio asmens požymių. Šiame darbe remiamasi tokiais autoriais kaip: C. Caras, C. Combsė, B. Ganoras, A. Garrisonas, A. Gutauskas, B. Hofmanas ir kt.

Mokslinė problema. Darbe siekiama atskleisti ar teroro akto sudėties požymiai pakankamai apibrėžti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir, ar tinkamai reglamentuotas jų atskyrimas nuo kitų nusikalstamų veikų. Šioje vietoje susiduriame su tam tikra problema, nes pastaraisiais metais atsiranda vis daugiau mokslinių darbų terorizmo tematika,¹ daugeliu atvejų- tai politologinio ar istorinio pobūdžio darbai, daugiau analizuojantys terorizmo padarinius, terorizmo paplitimą ar teroristinių organizacijų veiklą, mažai dėmesio skiriant teroro aktų, kurie yra priemonė teroristinei ideologijai sklusti, sudėties analizei, kurios požymiai nepakankamai reglamentuoti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Neakcentuojami dėsningiausi požymiai, padedantys teroro aktus atskirti nuo kitų nusikalstamų veikų. Todėl didžiausia problema kyla tada, kai reikia kvalifikuoti nusikalstamą veiką, t. y., kiek padaryta nusikalstama veika turi teroro akto sudėties požymių, o kiek, tarkime, turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu, karo nusikaltimų ar dviejų ir daugiau žmonių nužudymo visuotinai pavojingu būdu nusikaltimo požymių. Įstatymo leidėjas Baudžiamajame kodekse nors ir išskyrė

¹ Gutauskas A., Kalesnykas R., Petrošius D. Terorizmas ir jo prevencijos Lietuvoje problema // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2004, Nr. 63 (55), P. 24-45; Wagner R.V. Terrorism: a Peace Psychological Analysis // Journal of Social Issues. 2006, Nr. 62 (1), P. 155-171; Hoffmann B. Inside terrorism. Columbia University Press, <http://www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html> [žiūrėta 2008 11 26] ir kt.

objektyviusius ir subjektyviusius požymius, tačiau nepateikė teroro akto sudėties sąvokų detalaus išaiškinimo, todėl gali kilti subjektyvumo problema vertinant šias veikas.

Todėl šio darbo **objektu** pasirinkta teroro akto sudėtis, nes tik teroro akto sudėties identifikavimas, požymių išskyrimas leistų teroro aktą atskirti nuo kitų nusikalstamų veikų.

Tokiu būdu **magistro darbo tikslas** – išsiaiškinti teroro akto sudėties požymius, jų turinį ir nustatyti jų atskyrimo nuo kitų nusikalstamų veikų galimybes. Šiam tikslui pasiekti formuluojami tokie **uždaviniai**:

1. Išsiaiškinti teroro, teroro akto ir terorizmo sąvokų sampratą, tarpusavio santykį, atskyrimo problemą.
2. Išanalizuoti teroro akto sudėties požymius (objektyviusius ir subjektyviusius požymius, teroro aktą kvalifikuojančias aplinkybes).
3. Nustatyti požymius, leidžiančius atskirti teroro aktą nuo kitų nusikalstamų veikų (turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu, tyčinio dviejų ir daugiau asmenų nužudymo, bei karinių nusikaltimų).

Šiame darbe keliami hipotezė, kad Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse teroro akto sudėties požymiai nėra pakankamai apibrėžti.

Tyrimo metodika.

Magistro darbe naudoti teoriniai metodai:

1. **Analizės ir sintezės** metodai leido suskaidyti ir identifikuoti teroro akto sampratos požymius, išskirti veiksnius, darančius įtaką teroro akto įvykdymui, o vėliau leido šiuos elementus sujungti į visumą, suteikiant analizuojamam reiškiniui naują kokybę.
2. **Apibendrinimo** metodas padėjo identifikuoti teroro akto sampratos vystimosi dėsningumus.
3. **Indukcinis ir dedukcinis** metodai buvo panaudoti analizuojant ir objektyviai vertinant tendencingai pateikiamą informaciją apie teroro akto sudėties požymius.

Magistro darbą sudaro trys skyriai: **pirmame** – apžvelgiama teroro, teroro akto ir terorizmo sampratos, jų istorinė raida, sąvokų tarpusavio santykis bei atskyrimo problema; **antrame** – analizuojami teroro akto sudėties požymiai bei, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis bei moksliniais darbais apibrėžiamos Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įvardytoje teroro akto sudėtyje vartojamos sąvokos, išskiriamas ideologinis teroro akto įvykdymo motyvas bei pabrėžiama visuomenės saugumo, kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, į kurią kėsinamasi teroro aktu, svarba; **trečiame** skyriuje – teroro aktą bandoma atskirti

nuo tokių nusikalstamų veikų, kaip turto sunaikinimas visuotinai pavojingu būdu, tyčinis dviejų ir daugiau asmenų nužudymas pavojingu būdu bei karinių nusikaltimų.

1 SKYRIUS

TERORO, TERORO AKTO BEI TERORIZMO SAMPRATA IR ISTORINĖ RAIDA, SĄVOKŲ ATSKYRIMO PROBLEMA

Sąvokos terorizmas, teroras ir teroro aktai mokslinėje literatūroje vartojamos, tačiau dažnai tarpusavyje klaidingai siejamos ir painiojamos. Pavyzdžiui, Lietuvos ir užsienio mokslininkų straipsniuose dažnai galima rasti tokias sąvokas, kaip teroro atakos (*terror attack*²), teroro aktai (*acts of terror*³), teroristiniai aktai (*acts of terrorism*⁴) ir teroras, kaip prievartos priemonė, dažnai siejamas su terorizmu (pvz.: terorizmas yra „sisteminiis teroro naudojimas, juo labiau – prievartos priemonė“⁵). Šios sąvokos dažniausiai nėra tiksliai apibrėžiamos ir ypatingas dėmesys jų turiniui ir atskyrimui moksliniuose darbuose nėra skiriamas. Todėl šiame skyriuje bus siekiama atskleisti teroro, teroro akto ir terorizmo sąvokų turinį, tarpusavio santykį bei išanalizuoti šių sąvokų vartojimo aspektus.

Teroras – tai viena iš dažniausių šalia teroro aktų ir terorizmo minimų sąvokų. Teroras mokslinėje literatūroje dažniau vartojamas kaip psichologinė, o ne teisinė kategorija, siejama su baimės visuomenėje kūrimu. Kalbant apie teroro sąvokos atsiradimą, reiktų paminėti, kad ilgą laiką ši sąvoka buvo siejama su valdžios siekiu įvykdyti vyriausybių ar atskirų vadovų tikslus, veikiant savo gyventojus (*terorizuojant*). Pirmą kartą „teroro“ (lot. *terror* – baimė, siaubas) sąvoka socialiniuose moksluose buvo pavartota pavadinant „teroro valdžia“ M. Robespjero ir Jakobinų partijos smurtinius veiksmus prieš savo priešininkus 1793–1794 (tuo laikotarpiu giljotinuojant per 12000 jakobinų priešininkų).⁶ Teigta, kad „jei taikos metu populiarios vyriausybės pagrindas yra dorybė, tai revoliucijos laiku – dorybė ir teroras. Teroras – be vertybės būtų barbariškas, o dorybė be teroro būtų bejėgė“.⁷ Nuo tada teroru imtas vadinti bet koks valdymo būdas, jei jis remdavosi prievarta ir bauginimais. 1798 metų Prancūzijos akademijos žodyne pirmą kartą minimas „terorizmas“, kuris apibrėžiamas kaip teroro sistema, režimas (pranc. *système, régime de la terreur*).⁸ Jakobinai vartojo sąvoką „teroristas“ kalbėdami ir rašydami apie save gerąja prasme. Tik po termidoro 9-osios žodis *terroristas* įgijo neigimą prasme ir tapo *nusikaltėlio* sinonimu, o terorizmas imtas sieti su pavojingiausiais nusikaltimais.

² Ganor.B. Terror as a Strategy of psychological warfare. <http://212.150.54.123/articles/articledet.cfm?articleid=443> [žiūrėta 2008 11 03]

³ Žr. ten pat.

⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism> [žiūrėta 2008 07 22]

⁵ Merriam-Webster's Dictionary. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/terrorism> [žiūrėta 2008 11 13]

⁶ Garrison A. H. Terrorism: The Nature of it's History // Criminal Justice Studies. 2003, Vol. 16 (1), P. 39-52; Paukštė A. Terorizmo sąvoka // Jurisprudencija. 2004, Nr. 59 (51), P. 68-80.

⁷ Robespierre, kalba. Prancūzijos nacionalinė konvencija, 1794, <http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism> [žiūrėta 2008 07 14]

⁸ Dictionnaire de l'Académie Française. Germanie: Faubourg, 1798. T. 2. P. 44.

XIX a. pr. Rusijoje į terorizmą žiūrima kaip į efektyvią priemonę, galinčią modernizuoti visuomenę. Aktyviai veikė teroristinė grupė „Narodnaja volia“ (*Народная воля*), rengdama teroro išpuolius prieš politinius veikėjus.

XX a. ir XXI a. užfiksuota nemažai atvejų, kai valstybės netiesiogiai naudojosi teroru. Turimos omenyje valstybės, kurios, siekdamos savo užsienio politikos tikslų, remia terorizmą, teroristines organizacijas (pvz., SSRS ir JAV šaltojo karo metais).⁹ Galimi atvejai, kai, siekiant pašalinti nuomonių skirtumus, vidaus saugumo pajėgos, terora, kaip valstybės naudojamą priemonę, gali panaudoti trimis atvejais:¹⁰

- 1) **vyriausybini**s ar „valstybinis“ teroras;
- 2) **valstybinis** dalyvavimas terore (atliekamos tam tikros operacijos, naudojant teroro taktiką; daugeliu atvejų tai yra oficialiai patvirtinti veiksmai);
- 3) **valstybinis**, vadinamojo „valstybinio“ teroro, kitaip „teroro iš viršaus“, **rėmimas** - vyriausybė terorizuoja savo gyventojus, kad galėtų juos kontroliuoti ar sutramdyti. Tokie veiksmai paprastai sudaro vyriausybės pripažintą politiką, naudojamos oficialios įstaigos, tokios kaip: teismų sistema, policija, kariuomenė, ir kitos įstaigos.

Taigi kalbant apie valstybės remtą terora, reikia atskirti terorizmą nuo specifinės taktikos naudojimo, kuri naudoja valdžios institucijos.

Apibrėždami **teroro ir terorizmo santykį**, užsienio šaltiniai teigia, kad terorizmo apibrėžimai apima tik tuos teroro aktus, kurie skirti baimei sukurti (terorui). Baimės sukūrimą jie prilygina teroro sąvokai¹¹.

Terora, kaip psichologinio kariavimo strategiją, pateikia ir baudžiamosios teisės atstovas dr. B. Ganoras. Jis teigia,¹² kad teroro aktus realizavę asmenys, siekdami galutinių politinių tikslų (būtent politiniai tikslai, anot autoriaus, skiria teroro aktą realizavusį asmenį nuo galimai nusikalstamą veiką įvykdžiusio asmens), siekia sukurti nesiliaujančią, paralyžiuojančią visuomenę, baimę. Teroro aktą realizavę asmenys siekia paveikti visuomenės saugumo jausmą ir sukurti baimę, jog kita teroro akto auka gali tapti bet kuris visuomenės narys. Ši grėsmė pakenkia civilių gyventojų normaliam gyvenimui. Dr. B. Ganoro manymu¹³, teroro aktas glaudžiai siejamas su poveikiu **auditorijai**, kurią galima apibrėžti kaip didžiausią grupę žmonių, kuriai priskiriami tiesioginiai teroro akto liudininkai, žiniasklaidos, valdžios atstovai ir visi tie asmenys, kuriuos pasiekia informacija apie įvykdytą teroro išpuolį. Auditorija gali būti nedidelė grupė

⁹ Račius E., Gailiūnas. E. Terorizmo žinynas. Vilnius: Žara, 2005.

¹⁰ State Sponsored Terrorism <http://www.terrorism-research.com/state/> [žiūrėta 2008 06 29]

¹¹ Žr. ten pat.

¹² Ganor B. Terror as a strategy of psychological warfare. <http://212.150.54.123/articles/articledet.cfm?articleid=443> [žiūrėta 2008 11 03]

¹³ Žr. ten pat.

individų ir visa tarptautinė bendruomenė.¹⁴ Baudžiamosios teisės atstovo dr. B. Ganoro nuomone,¹⁵ „tradicinę“ teroro ataką galima laikyti efektyvia, jei tinkamai perduodamos teroro aktą realizavusių asmenų žinutės, **numatytos trims skirtingoms auditorijoms:**

- 1) Teroristų organizacijos **šalininkams**: „mums pasisekė – neutralizavome priešą valdžią ir smogėme jiems į jautriausią vietą“.¹⁶ Teroro ataka padeda pakelti gyventojų dvasinę būklę, palaikyti teroristinę grupę ir pan.
- 2) **Bendruomenei**, kurioje teroro aktas įvykdytas: „nepaisant jūsų gynybos priemonių – kariuomenės, politinės jėgos, karinio arsenalo – jūs nesate saugūs“. Nebelieka pasitikėjimo savo saugumu, nes „jūs nebūsate saugūs, kol nesutiksime su mūsų reikalavimais“¹⁷.
- 3) **Tarptautinei visuomenei**. Teroro aktą realizavę asmenys kreipiasi į likusią pasaulio dalį, pateikdami teroro aktą kaip pavyzdį siekiant politinių, religinių ir kt. tikslų, pasirenkant bet kokias priemones. Grėsmingiausia yra paslėpta žinutė: „Jūs, neapimtos konflikto šalys, turite daryti spaudimą mūsų priešams, kad jie patenkintų mūsų reikalavimus. Kitaip jūs būsite kitos“.¹⁸

Teroro akto tikslinga auditorija¹⁹ – gali būti gyventojų visuma, specifinė visuomenės dalis (pavyzdžiui, tautinė mažuma) ar sprendimų priėmimo elitas visuomenės politinėje, socialinėje ar karinėje srityje, į kurią nukreiptas teroro aktas. Teroro aktus realizavę asmenys siekia sukurti baimę socialinių grupių (tikslingų auditorijų) į kuriuos nukreiptas teroro aktas, viduje, tikėdamiesi, kad šis baimės jausmas darys spaudimą vyriausybei, siekiant sutikti su jų reikalavimais, tokiu būdu atitolinant galimus naujus teroro aktus. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK)²⁰ 250 straipsnio 6 dalį, įgyvendinti šiuos tikslus padeda teroristinė grupė, kuriama bauginėti žmones ar neteisėtai reikalauti iš valstybės, jos institucijos ar tarptautinės organizacijos atlikti tam tikrus veiksmus ar susilaikyti nuo jų.

Pažinti teroro akto keliamą baimę padeda mokslinėje literatūroje skiriama jos klasifikacija. Anot baudžiamosios teisės atstovo B. Ganoro,²¹ tokiu pagrindu kilusi baimė turi du komponentus:

- 1) racionalųjį komponentą;
- 2) iracionalųjį komponentą.

¹⁴ Račius, E., Gailiūnas E. Terorizmo žinynas. Vilnius: Žara.2005

¹⁵ Ganor B. Terror as a strategy of psychological warfare. <http://212.150.54.123/articles/articledet.cfm?articleid=443> [žiūrėta 2008 11 03]

¹⁶ Žr. ten pat.

¹⁷ Žr. ten pat.

¹⁸ Žr. ten pat.

¹⁹ Terrorist Behavior <http://www.terrorism-research.com/behavior/> [žiūrėta 2008 06 29]

²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Septintoji laida 2006-09-01. Teisingumo ministerija. Teisinės informacijos centras.

²¹ Ganor B. Terror as a strategy of ... // ten pat.

Racionali baimė yra kilusi dėl tikimybės mirti per teroro aktą, ji yra proporcinga pavojaus kilimo galimybei. Visuomenei, patiriančiai didelį teroro aktų kiekį, toks susirūpinimas yra natūralus.

Kiek kitoks turinys yra iracionalios baimės – ji neturi jokio statistinio ryšio su tikimybe žūti per teroro aktą. Būtent iracionali baimė yra teroristinių grupių laikinas tikslas ir priemonė, daranti spaudimą gyventojams, į kuriuos teroro aktas nukreipiamas.

Keldami grėsmę, kad kita auka²² gali tapti kiekvienas, teroro aktus realizavę asmenys tikisi padidinti visuomenės susirūpinimą savo saugumu. Jie siekia pakenkti asmens tikėjimui visuomenės bendromis vertybėmis, didindami potencialią grėsmę iki tokio masto, kai atrodo, kad saugumas atsveria kitas politines problemas. Žmonės turi natūralią tendenciją „įsmeinti“ teroro aktus, net jei jie nebuvo teroro akto įvykdymo vietoje, jie mano, kad tik dėl atsitiktinumo išvengė žūties. Nors statistiškai toks požiūris neturi jokio ryšio su tikrove (tikimybė susižaloti ar žūti per teroro aktą yra mažesnė, nei sužalojimas per automobilio avariją ar nelaimę namuose), vis dėlto teroro aktus realizavę asmenys sukuria neproporcingą susirūpinimą – iracionalią baimę, kuri pasireiškia visuomenės saugumo jausmo sumažėjimu (plačiau apie visuomenės saugumą, kaip baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę, į kurią kėsinamasi teroro aktu, pateikiama antrame skyriuje).

Kitos dvi glaudžiai tarpusavyje besisiejiančios sąvokos yra terorizmas ir teroro aktai. Tarptautiniu lygiu rekomenduojama atskirti terorizmą ir teroro aktus.²³ Teroro aktai, pagal Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos 1373 sprendimą ir beveik visų pasaulio šalių vidaus jurisprudenciją, yra nusikalstami veiksmai. O terorizmas siejamas su reiškiniu, apimančiu teroro aktus, teroro aktus realizuojančius asmenis ir jų motyvus.²⁴ Dauguma autorių, tyrinėjančių

²² Teroro aktus vykdančių asmenų požiūriu, teroro akto **aukos** parenkamos dėl jų socialinių vaidmenų (pilietybės, narystės karinėje, vyriausybėje grupėje) ir dėl to, kad jų mirtys, sužalojimai sulauks atitinkamo atgarsio visuomenėje ir padės siekti teroristinių tikslų. Remiantis jų teigimu, žuvusius asmenis vadinti teroro akto aukomis yra netikslinga, nes „jie yra priešai, kovojantys prieš mus tiesiogiai ar tik mokantys mokesčius savo valstybei, taip pritariantys jos veiksams“ (Security Information: Crucial components of terrorism. Terrorist act according to at least four crucial elements. Learn what defines terror. Tips for defending against attack. http://www.essortment.com/all/definesterroris_rjyo.htm [žiūrėta 2008 06 29]; Richardson L. What terrorist want. The New York Times. <http://www.nytimes.com/2006/09/10/books/chapters/0910-1st-rich.html?pagewanted=print> [žiūrėta 2008 11 25]). Tačiau šiame darbe bus vartojama sąvoka „teroro akto aukos“, nes laikantis baudžiamosios teisės doktrinos jie yra nukentėję asmenys.

²³ Reikėtų vartoti terminą „**teroro aktas**“. Kilmininkas tiesiogiai nusako rūšį, be to, šis terminas yra vartojamas ir Baudžiamajame kodekse. Žodis „teroristinis“ turi kiek kitokią reikšmę, apibrėžiamąją, pvz., „teroristinis ekonominis nusikaltimas“, bet niekaip nepasakysime „teroro ekonominis nusikaltimas“. Tiesioginė priklausomybė nusakomas daiktavardžio kilmininku, netiesioginė sąsaja – priesagos *-inis* būdvardžiu: *bankų operacijos* (pačių bankų), *bankinės operacijos* (bankų veiklai būdingos), *policijos veiksmai* (pačios policijos), *policiniai veiksmai* (represyvūs). Taigi vartoti reikėtų „teroro akto“ sąvoką. Kanceliarinės kalbos patarimai. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų institutas, 1998. - p. 106.

²⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism> [žiūrėta 2008 07 22]

terorizmą, jį **sutapatina su teroro aktais**.²⁵ Tai nėra tapačios sąvokos. Terorizmas yra platesnė sąvoka nei teroro aktas, nes jis yra sudėtinė terorizmo sampratos dalis. Tai gali būti paaiškinama taip²⁶:

- terorizmą, kaip socialinį reiškinį, apibūdina tai, kad jis nukreiptas prieš valstybės ir visuomenės, o ne individualius interesus, kad jis yra viešojo pobūdžio, kad siekdami savo tikslų teroro aktus realizuojantys asmenys savo veikas nukreipia prieš nekaltus bendruomenės narius, siekdami sukelti visuomenėje baimės ir nesaugumo jausmą;
- BK ir 1977 m. sausio 27 d. Europos konvencijoje Dėl kovos su terorizmu,²⁷ yra išvardytas daug platesnis nusikalstamų veikų sąrašas nei teroro akto normoje.²⁸ Pagal BK teroristinėms veikoms priskiriami tokie nusikaltimai kaip: teroro aktas (250 straipsnis), žmogaus pagrobimas įkaitu (252 straipsnis), orlaivio, laivo arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimas (BK 251 straipsnis), kėsinimasis į Lietuvos Respublikos Prezidento gyvybę (BK 115 straipsnis), kėsinimasis į kitos valstybės ar tarptautinės viešosios organizacijos atstovo gyvybę (116 straipsnis), neteisėtas radioaktyviųjų medžiagų įgijimas, laikymas ar naudojimas (BK 256 straipsnis), neteisėtas disponavimas sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis, taip pat jų pagrobimas (BK 253-254 straipsniai). Taigi teroro aktas, kaip pati nusikalstama veika, įtvirtinama nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose ir numato mažiau pavojingas veikas nei teroristiniai nusikaltimai. Pavyzdžiui, dėl juridinės technikos netobulumo ne visos teroro akto (250 straipsnis) sudėties dalys apima nužudymą, o kalbant apie BK 250 straipsnio 4 dalyje minimus sunkius padarinius, jie nebus inkriminuojami, jei bus susprogdinamas **ne** pastatas, įrenginys (250 straipsnio 3 dalis). Šiuo metu Europos Komisija siūlo dar išplėsti teroristinių nusikaltimų sąrašą ES teisės aktuose – jiems priskiriant teroristų verbavimą ir rengimą.²⁹

Grįžtant prie teroro akto ir terorizmo sąvokų apibrėžimo, socialinių mokslų atstovo dr. E. Spruogio³⁰ nuomone, teroro aktą reiktų apibrėžti kaip baudžiamajai teisei priešingą veiką, o

²⁵ Pvz.: Combs C. C. *Terrorism in the Twenty – First Century*. Third Edition. New Jersey: University of North Carolina – Charlotte, 2003. P. 17 ; Krieken V. *Terrorism and the International Legal Order*. The Hague: T.M. C. Asser Press. 2002. P. 13.

²⁶ Gutauskas A., Kalesnykas R., Petrošius D. Terorizmas ir jo prevencijos Lietuvoje problema // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 63 (55), P. 24-45

²⁷ Europos konvencija „Dėl kovos su terorizmu“. 1977 m. sausio 27 d., LR Seimo ratifikuota 1997 m. sausio 14 d. įstatymu Nr. VIII-70. Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116;

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=33505 [žiūrėta 2008 11 29]

²⁸ Veikos aptartos 1970 m. gruodžio 16 d. Konvencijoje dėl kovos su oro piratavimu, 1971 m. rugsėjo 13 d. Konvencijoje dėl kovos su neteisėta veika prieš civilinės aviacijos saugumą ir etc.

²⁹ Europarlamentarai nuogaštuoja dėl platesnės terorizmo sąvokos. Teisingumas ir vidaus reikalai.

http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/019-37806-266-09-39-902-20080922IPR37805-22-09-2008-2008-true/default_lt.htm [žiūrėta 2008 10 30]

³⁰ Spruogis E. Tarptautinis terorizmas ir legitimų priemonių kovoje su juo naudojimas // *Jurisprudencija: mokslo darbai*. 2005, Nr. 68 (60). P.75.

terorizmą – kaip šių veikų visumą. Tačiau, mūsų nuomone, terorizmas yra socialinis reiškinys, suprantamas kaip politiškai, ideologiškai, religiškai motyvuotas ar rasiniu, etiniu pagrindu paremtas prievartos panaudojimas ar grasinimas panaudoti prievartą prieš fizinius asmenis, valdžios institucijas ar organizacijas, taip pat turto ar objektų sunaikinimas ar grasinimas sunaikinti, grėsmės žmonių gyvybei sudarymas, didelio masto nuostolių sukėlimas ar kitų pavojingų visuomenei veikų vykdymas, siekiant pažeisti visuomenės saugumą, įbauginti valstybės piliečius ar priversti valstybės institucijas imtis tam tikrų veiksmų³¹, kurio matomiausia išraiška – teroro aktai. Terorizmas nėra vien šių veikų mechaninė suma, nes jų kiekybė pereina į naują savybę – kokybę. Teroro aktas kaip socialinis faktas ir terorizmas, kaip socialinis reiškinys, yra tarpusavyje susiję, bet skiriasi vienas nuo kito. Teroro aktai dažniausiai atlikti nepriklausomai vieni nuo kitų, o terorizmas yra pastovus ir istoriškai kintantis reiškinys. Teroro aktas yra individualus, neidentiškas ir neatskiriamas nuo konkrečių asmenų – teroristų bei jų aukų. Tuo tarpu terorizmas yra nesuasmenintas socialinis reiškinys, kuris paklūsta socialiniams dėsningumams.³²

Apibrėžiant terorizmo ir teroro aktų santykį, galima pasinaudoti kriminologijos atstovų J. Galinaitytės ir T. Rudzki³³ apibrėžtu santykiu tarp nusikaltimo ir nusikalstamumo. Tuo remiantis, terorizmą galima apibrėžti kaip vientisą teroro aktus integruojančią sistemą, kadangi sistema yra tarpusavyje susijusių elementų visuma, turinti naują integratyvią kokybę, nebūdingą atskiriems elementams.

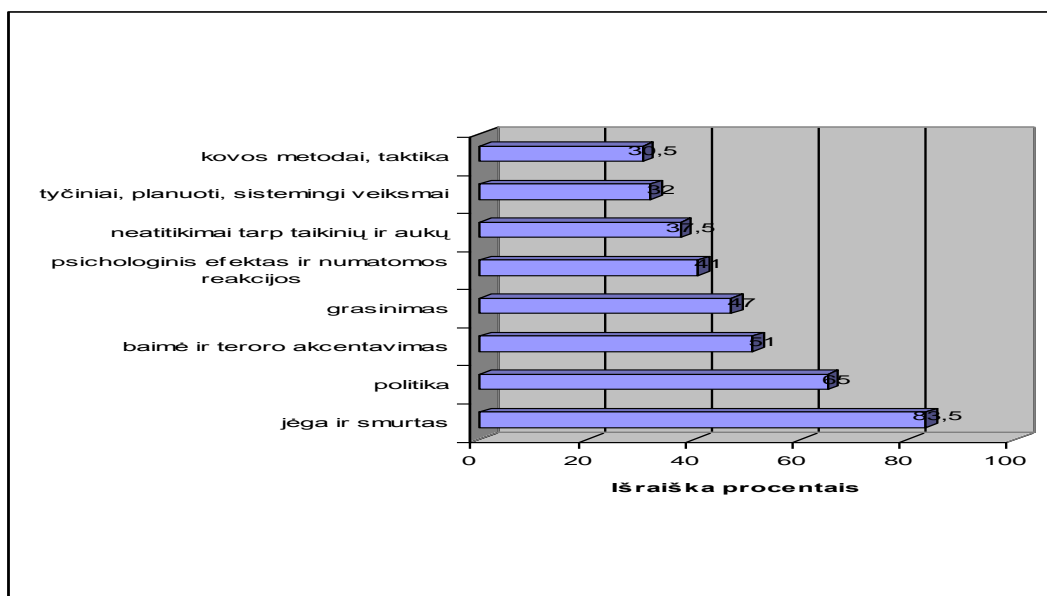
Baudžiamosios teisės specialistai A. P. Schmidtas ir A. Jongmanas savo knygoje „Politinis terorizmas“ (*Political Terrorism*) išnagrinėjo 109 žinomų mokslininkų pateiktus teroro aktų apibrėžimus. Pagal juos autoriai išskyrė dažniausiai moksliniuose darbuose pasitaikančius sampratų elementus (1 pav.)³⁴.

³¹ Programa prieš terorizmą, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 29 d. nutarimu Nr. 927.

³² Paukštė A. Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje: Daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 18.

³³ Galinaitytė J., Rudzikis T. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2005, Nr. 70 (62).

³⁴ Schmidt A. P., Jogman A. I. *Political Terrorism: A new Guide to Actors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*. New Brunswick: Transaction Books, 1988, P. 5-6.



Šaltinis: sudaryta pagal Schmidta A. P. ir Jogmaną A. I., 1988, p. 5-6

1 pav. Pasikartojantys teroro akto sampratos elementai

Apibendrinant šį atliktą tyrimą, pastebima, kad apibrėžiant teroro akto sąvoką, pirmiausia, atkreipiamas dėmesys į jėgos ir smurto panaudojimą. Profesoriai A. C. Arendas ir R. J. Beckas³⁵ teigia, kad teroro aktą skiria bent jau trys specifinės kokybės: smurtas, tikras ar gresiantis, sugalvotas „politinis“ tikslas, numatoma auditorija. Tačiau Jungtinės Tautos 1992 m. patikslino, kad „skirtingai nuo nužudymo, tiesioginiai smurto tikslai nėra svarbiausi tikslai“³⁶, jie tik tarpiniai – kitiems tikslams pasiekti. Beje, reiktų prisiminti ir Rusijos Federacijoje vyraujančią požiūrį į smurtinio nusikalstamumo sampratą, kai smurtiniam nusikalstamumui priskirtini nusikaltimai, kuriuose smurtas yra motyvacijos elementas, o ne vien elgesio būdas tikslui pasiekti³⁷. Todėl, manytume, kad teroro aktai neturėtų būti priskirtini prie smurtinių nusikaltimų, kuriems priklauso tik pavojingos nusikalstamos veikos asmeniui, o ne pavojingos nusikalstamos veikos, kai asmuo panaudojamas tik kaip priemonė tikslui pasiekti.

Aptariant tyrimo rezultatus, autoriai A. P. Schmidtas ir A. Jongmanas antroje vietoje pabrėžia politikos, politinių tikslų reikšmę teroro aktuose. Politinius tikslus, kaip skiriančius nuo paprastų nusikalstamų veikų, išskiria ir tokie baudžiamosios teisės specialistai kaip dr. B. Ganoras bei A. C. Arendas ir R. J. Beckas,³⁸ apibrėždami „teroro aktą“ kaip „grėsmę ar smurto

³⁵ Soliman M. Santos, Jr. Wanted: A legal definition of terrorism. <http://www.i-p-o.org/terrorism-legal-definition.htm> [žiūrėta 2008 07 14]

³⁶ What is Terrorism? www.terrorism-research.com [žiūrėta 2008 11 03]

³⁷ Babachinaitė G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2008, Nr. 1 (103), P. 17.

³⁸ Žr. ten pat

naudojimą, ketinant tikslinei grupei sukelti baimę ir pasiekti politinius tikslus“.³⁹ Mūsų manymu, politiniai tikslai nėra vieninteliai, skatinantys teroro aktus realizuojančius asmenis veikti, kadangi dar galėtų būti išskiriami religiniai, ekonominiai, kariniai ir kt. tikslai, o tik politinių tikslų akcentavimas susiaurina teroro akto sąvoką. Be to, tik politinių tikslų kaip skiriamąjo požymio išskyrimas nėra efektyvus ir dėl to, kad jis nėra absoliutus, todėl siūlytume kaip skiriamąjį požymį nurodyti ideologinį motyvą. Juk iš teroristinės ideologijos kylantys tikslai gali būti ne tik politiniai, kaip, pavyzdžiui, sukurti naują režimą nuverčiant senąjį, bet ir religiniai – skleisti ideologiją, teroro aktus suvokiant kaip dievišką pareigą.

Remiantis tyrimo rezultatais matome, kad trečioje vietoje išskiriama baimė ir teroro akcentavimas. Reiktų prisiminti teroro aktus realizuojančių asmenų tikslus – sukurti baimę ar susirūpinimą tikslingoje grupėje, priversti sutikti su tam tikrais jų reikalavimais. Manytume, kad teroro panaudojimas galimas dviem atvejais: kai terorą naudoja pati valstybė, siekdama paveikti savo gyventojus ar paremdama teroristines grupes (taip siekdama sutramdyti, kontroliuoti gyventojus), ir reikšmingiausia, kai terorą naudoja patys teroro aktus realizuojantys asmenys, taip sukurdami iracionalią baimę tikslo visuomenėms. Iracionalios baimės sukūrimas paveikia visuomenės saugumo jausmą⁴⁰ ir taip priartina prie siekiamų teroristinių tikslų įgyvendinimo.

Apibendrinus galima teigti, kad terorizmas – tai nesuasmenintas socialinis reiškinys, paklūstantis socialiniams dėsningumams, politiškai, religiškai, ideologiškai motyvuotas, kaip viena iš formų pasireiškiantis teroro aktais, siekiantis sukurti baimę ir pasiekti teroristinius tikslus, sąmoningai ignoruojant civilių saugumą, palaikomas, dalinai palaikomas ar visiškai nepalaikomas valstybės. Teroro aktas – nusikalstama veika, individuali, neidentiška, neatsiejama nuo konkrečių asmenų – teroro aktus realizavusių asmenų ir jų aukų. Teroro aktais siekiama sukelti baimės, nesaugumo jausmą, būtent teroras ir padeda įgyvendinti šiuos siekius. Manytume, kad teroras – daugiau psichologinė kategorija, sukelianti baimę, ypač iracionalią, ir esanti priemonė teroro aktus realizuojantiems asmenims įgyvendinti teroristinius tikslus.

³⁹ Ganor B. Terror as a strategy of psychological warfare. <http://212.150.54.123/articles/articledet.cfm?articleid=443> [žiūrėta 2008 11 03]

⁴⁰ Žr. plačiau Visuomenės saugumas, kaip baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, į kurią kėsinama teroro aktu, II skyriuje.

II SKYRIUS

TERORO AKTO SUDĖTIES POŽYMIŲ IŠSKYRIMO PROBLEMIŠKUMAS

Apibrėžiant teroro akto, kaip vieno iš teroristinių veikų, sudėties požymius, reiktų pastebėti, kad vadovaujantis BK tai, kas vadinama teroristinėmis nusikalstamomis veikomis, baudžiama pagal įvairius BK straipsnius. Nors tarptautiniu mastu siūlomas bendras teroristinių veikų skyrius, Lietuvos baudžiamoji teisė giminingas nusikalstamas veikas išskaido. Remiantis BK, teroristinėmis veikomis kėsinamasi į kitas vertybes, nei visuomenės saugumas, kuris laikomas svarbiausiu teroro akto nusikalstamoje sudėtyje. Teroristinės veikos apima ir daug platesnį nusikalstamų veikų sąrašą nei teroro aktas, tačiau jos nekriminalizuoja teroristų mokymo, tinkamai neišskiriamas finansavimas, nekalbama apie tokį atvejį, kai teroro aktą įvykdo vienas asmuo. Teroro akte minimos tik kai kurios veikos: sprogmenų padėjimas, sprogdinimas, padegimas, radioaktyvių, cheminių, biologinių medžiagų paskleidimas ir kt. Todėl šiame skyriuje detaliau išnagrinėsime teroro akto, kai vienos iš teroristinių veikų, objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius.

2.1. Objektyviųjų nusikalstamos veikos požymių, apibūdinančių teroro aktą, svarba

Analizuojant teroro akto, kaip nusikalstamos veikos, sudėtį, pažymėtina, kad senojo 1961 m. BK 250 straipsnio 1, 2 dalys teroro aktą apibrėžė labai siaurai, t. y. numatė tokias veikas kaip: sprogdinimas, padegimas, paskleidimas radioaktyvių, biologinių ar cheminių kenksmingų medžiagų, preparatų ar mikroorganizmų, taip sukeltant pavojų daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai; bei numatė veiksmus, kuriais kėsinamasi į strateginės reikšmės objektą, arba dėl jo buvo sutrikdyta žmonių sveikata, arba žuvo bent vienas žmogus.⁴¹ Dabartinis galiojantis BK 250 straipsnis turi net septynias dalis.⁴² Taip yra dėl to, kad teroro akto norma turėjo atspindėti tarptautinių aktų, skirtų kovai su terorizmu, reikalavimus.⁴³ Tai yra pagirtina, tačiau pažymėtina, kad dabartinė teroro akto nusikalstamos veikos sudėtis vis vien neatitinka tarptautinio pobūdžio teisės aktų reikalavimų, liko spragu, kurios jau minėtos anksčiau (nekriminalizuotas teroristų mokymas, tinkamai neišskiriamas finansavimas, ypač vieno asmens, nekalbama apie tokį atvejį, kaip teroro aktą įvykdo vienas asmuo). Pati teroro akto normos teisinė konstrukcija juridinės

⁴¹ www.infolex.lt/portal/diskusijos/docs/18_59_3_250%20straipsnis.doc [žiūrėta 2008 11 29]

⁴² 2003 m. balandžio 10 d. įstatymu Nr. IX-1495.

⁴³ Europos konvencija dėl kovos su terorizmu. 1977 m. sausio 27 d., LR Seimo ratifikuota 1997 m. sausio 14 d. įstatymu Nr. VIII-70. Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116; Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmu finansavimu, 1999 m. gruodžio 9 d. LR Seimo ratifikuota 2002 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. IX-1216. Valstybės žinios. 2003, Nr. 8-265, 268; Tarptautinė konvencija dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais, 1997 m. gruodžio 15 d. ratifikuota LR Seimo 2003 m. gruodžio 9 d. įstatymu Nr. IX-1877. Valstybės žinios. 2003, Nr. 36-1174, 1184.

technikos požiūriu kiek chaotiška, be tvirtos koncepcijos ir kelia nemažai jos kvalifikavimo ir atribojimo nuo kitų nusikalstamų veikų problemų. Kita vertus, anot baudžiamosios teisės specialisto A. Gutausko,⁴⁴ tokia teroro akto normos konstrukcija neleidžia suvokti, kur prasideda ir kur baigiasi teroro aktas. Didelę praktinę reikšmę turi nusikalstamų veikų sudėčių klasifikavimas į materialias ir formalias nusikalstamų veikų sudėtis. Baudžiamosios teisės specialisto prof. hab. dr. V. Piesliako⁴⁵ nuomone, tokios klasifikacijos pagrindas – pavojingų padarinių reikšmė nusikalstamos veikos sudėčiai ir, aišku, asmens baudžiamajai atsakomybei. Galima pastebėti, kad vienais atvejais įstatymų leidėjas, formuluodamas nusikalstamos veikos sudėtį, pavojingus padarinius įtraukia į veikos sudėtį ir aprašo BK straipsnio dispozicijoje, kitais atvejais – padarinių neįtraukia į nusikalstamos veikos sudėtį, nesiedamas baudžiamosios atsakomybės su kilusiais padariniais. Kalbant apie objektyvius teroro akto požymius, kaip minėta anksčiau, teroro akto norma kriminalizuoja tik kai kurias veikas: sprogmenų padėjimą, padegimą, susprogdinimą (BK 250 straipsnio 1 dalis). Ši nusikalstama veikos sudėtis yra **formali**, todėl baudžiamoji atsakomybė kyla už pačią veiką, neatsižvelgiant į pavojingus padarinius. Šiuo atveju nusikaltimas laikomas baigtu palikus sprogmenis, sukėlus sprogimą ar gaisrą. Tačiau BK 250 straipsnis numato ne tik formaliąją, bet ir **materialiąją** teroro akto sudėtį – atsakomybę už kilusius padarinius: nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymą, transporto priemonės, statinio ar jame buvusios įrangos sunaikinimą, sugadinimą (250 straipsnio 2 dalis), atvejį, kai sprogdinant, padegant, kitaip sunaikinant kyla sunkūs padariniai (250 straipsnio 4 dalis).

Nusikalstamomis tampa tik priešingos įstatymui ir pavojingos veikos. Veikos pavojingumą lemia įvairūs požymiai, tačiau svarbiausias veiksnys, nulemiantis žmogaus poelgio pavojingumą ir baudžiamąjį teisinį vertinimą, anot baudžiamosios teisės specialisto prof. hab. dr. V. Piesliako⁴⁶, yra vertybės arba gėriai, kuriems šis poelgis daro žalą ar kelia pavojų. Teroro akto (BK 250 straipsnio 1 dalis) objektyvius požymius sudarančios tokios veikos kaip sprogmenų padėjimas, sprogdinimas, padegimas kelia didelį pavojų BK ginamam visuomenės saugumui. Teroro aktu pripažintinos tik tokios veikos, kurios gali sukelti realų pavojų žmonių gyvybei, sveikatai ar turtui arba gali turėti pakankamai bauginamąjį, nerimą keliantį pavojų visuomenei. Teroro aktą, priskiriant prie nusikaltimų visuomenės saugumui, reiktų išsiaiškinti tokių sąvokų kaip grėsmė, saugumas ir visuomenės saugumas turinį, jų reikšmę kvalifikuojant nusikalstamą veiką kaip teroro aktą.

⁴⁴ Gutauskas A. Terorizmo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą // Teisė. 2005. P. 54. www.leidykla.vu.lt/inetleid/teise/54/straipsniai/str7.pdf [žiūrėta 2008 10 13]

⁴⁵ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justicija, 2006. P. 189-190.

⁴⁶ Žr. ten pat p. 211

2.1.1. Visuomenės saugumas, kaip baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, į kurią kėsinamasi teroro aktu

Šiuolaikinio saugumo, kaip socialinės problemos supratimas ir saugumo kūrimas neatsiejamas nuo žmogaus teisių įgyvendinimo klausimų tiek valstybės mastu, tiek tarptautinėje erdvėje. Visuomenės saugumo užtikrinimas yra vyriausybės funkcija, kuri turi garantuoti gyventojų, organizacijų ir įstaigų apsaugą.⁴⁷ O teroro aktus pagal BK priskyrus prie nusikaltimų visuomenės saugumui, reiktų prisiminti, kad jais, kaip vienu iš tarpinių tikslų, siekiama sukelti abejonę vyriausybės pajėgumu apginti savo piliečius. Teroro aktus realizuojančių asmenų atsitiktinių aukų pasirinkimas dar labiau didina visuomenės baime, kad kita auka gali tapti kiekvienas. Todėl kalbėdami apie teroro aktą, pirmiausia, akcentuojame poveikį visuomenei, nes teroro aktus realizuojantiems asmenims tiesioginės aukos neturi tokios didelės reikšmės, jų tikslas yra sukelti kuo didesnę rezonansą visuomenėje. BK visuomenės saugumas, kaip gintina vertybė įtvirtinta skyriaus pavadinime, tačiau galimas ir kitoks vertybės įtvirtinimas, ne tik skyriaus pavadinime, bet straipsnyje, pavyzdžiui, Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse, kurio skyriuje nusikaltimai visuomenės saugumui, 205 straipsnyje, pavadintame „Terorizmas“, nurodyta, kad „atlikti pavojingi veiksmai pažeidžia visuomenės saugumą“.⁴⁸ Nors analizuojant skirtingų šalių Baudžiamuosius kodeksus pastebima, jog teroro aktai įtvirtinami skirtinguose skyriuose, kuriuose gintinos kitokios baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos Valstijų Alabamos baudžiamajame kodekse teroro akto norma įtvirtinta X skyriaus „Nusikaltimai prieš viešąjį administravimą“ (*Offenses against public administration*) 7 straipsnyje⁴⁹, Kanados baudžiamasis kodeksas⁵⁰ teroristines veikas priskiria prie skyriaus „Nusikaltimai viešajai tvarkai“ (*Offences against public order*), Prancūzijos baudžiamasis kodeksas⁵¹ teroro aktus poskyryje „Terorizmas“ priskiria „Sunkių nusikaltimų ir nusižengimų prieš naciją, valstybę ir viešąją taiką“ skyriui (*Felonies and misdemeanours against the nation, the state and the public peace*). Mūsų nuomone, nužengimais ir nusikaltimais viešajai tvarkai kėsinamasi daugiau į visuomenėje priimtos pagarbos vieni kitiems principą, pagrįstą bendromis viešo elgesio taisyklėmis, o teroro aktas, pripažįstant jį labai sunkiu nusikaltimu, yra žymiai pavojingesnė veika, kuria grasinama valstybei, jos institucijoms, keliant grėsmę visuomenės

⁴⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Public_security [žiūrėta 2008 09 08]

⁴⁸ Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. <http://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionIX/Chapter24.html> [žiūrėta 2008 11 15]

⁴⁹ Criminal Code of Alabama <http://www.legislature.state.al.us/CodeofAlabama/1975/13297.htm> [žiūrėta 2008 11 27]

⁵⁰ Criminal Code of Canada. <http://laws.justice.gc.ca/en/C-46/index.html> [žiūrėta 2008 11 29]

⁵¹ Criminal Code of France. <http://195.83.177.9/code/resultat.phtml?lang=uk&c=33&r=&in=all&no=&words=act+of+terrorism&tr=one> [žiūrėta 2008 11 29]

saugumui. O kalbat apie nusikaltimus taikai, kurie pagal Tarptautinio Niurnbergo karinio tribunolo įstatų 6 straipsnį,⁵² yra agresyvaus karo ar karo, pažeidžiant tarptautinius susitarimus, planavimas, ruošimasis, karinių veiksmų pradėjimas, ar vedimas. Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės asamblėjos 1974 m. rezoliucijoje Nr. 3312 (XXIX)⁵³ agresija apibūdinama kaip vienos valstybės karinės jėgos panaudojimas prieš kitos valstybės suverenitetą, teorinį vientisumą ar politinę nepriklausomybę, ar kitokiu būdu, kuris nesuderinamas su Jungtinių Tautų Organizacijos įstatais. Agresijos objektas – pasaulinė taika, taikus valstybių bendradarbiavimas, o subjektais gali būti valstybė, taip pat ir individai (specialus subjektas – tik valstybių vadovai, vyriausybių vadovai ir kiti politinę galią turintys asmenys). O teroristinę organizaciją laikant neatitinkančia tinkamo ginkluoto karinio subjekto požymių, bei negalinčia užtikrinti civiliams numatytos apsaugos, leidžia teigti, kad teroristinių organizacijų vykdomi teroro aktai nelaikomi karo veiksmais (nusikaltimais viešajai taikai), tai aktai nukreipti į visuomenės saugumo pažeidimą (žr. plačiau 3.3. Teroro aktų atirbojimo nuo karinių veiksmų problema). Todėl siekiant geriau susipažinti su visuomenės saugumu, kaip baudžiamojo įstatymo saugoma vertybe, į kurią kėsinamasi teroro aktu, apibrėšime pagrindines saugumo, grėsmės ir visuomenės saugumas sąvokas.

Patį saugumo sąvoka yra gana problematiška ir nevienareikšmė. Paprastai saugumo sąvokose ar konkrečiuose apibrėžimuose yra keli svarbiausi elementai – tam tikros nuorodos, tikslinančios, kieno saugumas yra apibūdinamas, ir tai, nuo ko turėtų būti užtikrinamas saugumas (t.y. kas yra nesaugumo šaltinis). Socialinių mokslų atstovas V. Šlapkauskas⁵⁴ pateikia saugumo sąvoką, kaip apsaugos ir apsisaugojimo nuo pavojų būklę bei pasitikėjimą savo žinojimu. Į šios sąvokos turinį jis įtraukia objektyvų saugumą, subjektyvų saugumą (saugumo jausmą) ir pasitikėjimą saugumu (abejonių nebuvimą). Anot kriminologijos atstovės G. Babachinaitės,⁵⁵ reikia skirti objektyvų, realų saugumo visuomenėje ir valstybėje lygį ir subjektyvų (saugumo) suvokimą individo sąmonėje – saugumo jausmą. Gali būti, kad ganėtinai saugioje aplinkoje žmonės jaučiasi nesaugūs; ir priešingai, kai pakankamai nesaugią ir netgi grėsmingą padėtį žmonės suvokia kaip saugią. Taigi, kriminologijos atstovės G. Babachinaitės⁵⁶ nuomone, saugumo jausmo didėjimas, mažėjimas ar net jo praradimas išreiškia subjektyvų saugumo jausmo suvokimą individo, taip pat ir įvairių socialinių grupių bei visos valstybės lygiu. Tačiau

⁵² Internacional Humanitarian Law – Treaties and documents.

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebART#49?OpenView&Start=1&Count=150&Expand=49> [žiūrėta 2008 11 30]

⁵³ Nusikaltimai taikai, kariniai nusikaltimai ar nusikaltimai žmoniškumui. http://www.asylum-online.lt/pages/refuge_ex_para_f_p_a.html#Anchor-3.1.1.%20Nusi-42003 [žiūrėta 2008 11 30]

⁵⁴ Šlapkauskas V. Visuomenės saugumo ir žmogaus teisių ryšys kaip antiterorizmo ideologijos legitimacijos pagrindas // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2005, Nr. 68(60), P. 25-34.

⁵⁵ Babachinaitė G. Saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raida Lietuvoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 1(79), P. 25-30.

⁵⁶ Žr. ten pat.

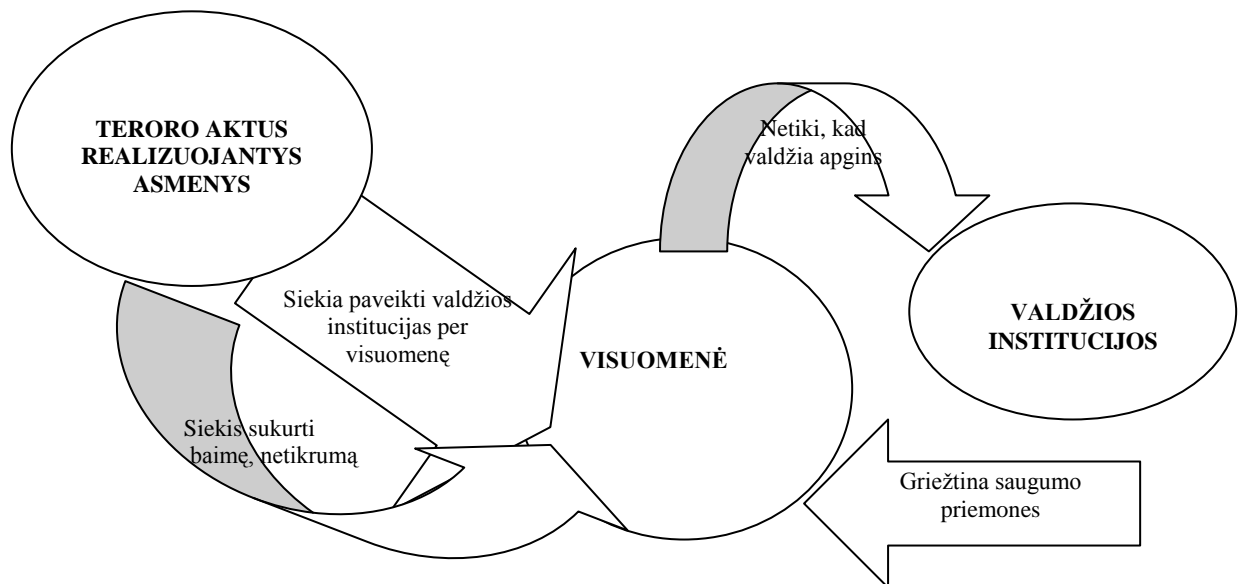
atskirų socialinių grupių ir visuomenės lygio saugumo jausmo raiška yra subjektyvi, palyginti su atskiro individo išgyvenamo saugumo jausmo suvokimu. Šioje vietoje reiktų prisiminti pirmame skyriuje minėto baudžiamosios teisės atstovo B. Ganoro⁵⁷ teiginį, kad žmonės turi natūralią tendenciją „įsmeiginti“ teroro aktus, ir net jei asmens nebuvo teroro akto įvykdymo vietoje, jis manys, kad tik dėl atsitiktinumo išvengė žūties. Teroro aktus realizuojantys asmenys kaip tik ir siekia sukurti neproporcingą susirūpinimą – iracionalią baimę, t. y. baimę, neturinčią statistinio ryšio su tikimybe žūti per teroro aktą. Būtent šios baimės sukėlimas yra teroro aktus realizuojančių asmenų laikinas tikslas, priemonė, daranti spaudimą tikslingsiems gyventojams, taip pažeidžiant visuomenės saugumo jausmą. O grėsmė visuomenės saugumui paprastai siejama ne su konkrečiu individu, o su didele, neapibrėžta žmonių grupe. Kriminologijos atstovė G. Babachinaitė⁵⁸ išskiria saugumo jausmo praradimo ar susilpnėjimo padarinius visuomenei:

- 1) Baimę patirti bet kokio pobūdžio (materialinę, fizinę ir kt.) žalą dėl nusikalstamos veikos;
- 2) Visuomenės solidarumo eroziją, visuomenės narių nepasitikėjimą vienas kitu, įtarumą;
- 3) Materialinę kainą, kurią moka visuomenė ir valstybė, norėdama apsaugoti nuo nusikalstamų veikų.

[bauginti žmonės ima reikalauti iš jų valdžios saugumą užtikrinančių veiksmų, dažniausiai pritardami ir tokiems valdžios veiksams, kurie šiems žmonėms nėra naudingi. Taigi teroro aktai ne tik tiesiogiai pamina individų saugumą, bet gali sustiprinti valstybės keliamas grėsmes individų saugumui, taip pat ir išorinės grėsmes. Silpnindami žmonių pasitikėjimą valstybe, kaip galinčia užtikrinti saugumą, teroro aktus realizuojantys asmenys gali priversti valstybę sugriežtinti savo saugumo priemones (2 Pav.).

⁵⁷ Ganor B. Terror as a strategy of psychological warfare. <http://212.150.54.123/articles/articledet.cfm?articleid=443> [žiūrėta 2008 11 03]

⁵⁸ Babachinaitė G. Saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raida Lietuvoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 1(79), P. 25-30.



2 Pav. Visuomenės saugumo mažinimo modelis

Grįžtant prie visuomenėje ypač svarbios saugumo sampratos, pastebima, kad gana dažnai ši sąvoka vartojama greta jau anksčiau minėtų grėsmių. Grėsmės sąvoka yra tarsi saugumo antitezė, todėl grėsmės apibrėžimas tiesiogiai nusako ir saugumo bruožus – t. y. saugumas suprantamas, kaip tam tikra būseną be grėsmių. Anot tarptautinių santykių teoretiko B. Buzano,⁵⁹ grėsmė – tai reali galimybė sukelti konkrečią (kiekybiškai ar kokybiškai įvertinamą) žalą saugumo objektui ar sumažinti bendrą saugumo lygį (autorius laikosi pozicijos, kad svarbiausias grėsmės požymis žalos atsiradimas, kai ši galimybė turi būti logiškai reali – t. y. pagrindžiama šiuo metu egzistuojančia informacija). Grėsmių šaltiniai gali būti ir fiziniai (pvz.: gamtos stichijos), ir socialiniai (pvz.: teroristinė grupė, kurios veiklą skatina ideologiniai įsitikinimai ir pan.). Taigi konkretaus šaltinio, galinčio sukelti žalą visuomenės saugumui, egzistavimas būtų požymis, skiriantis saugumo grėsmę nuo pažeidimo, kuris apibrėžiamas, kaip saugomų objektų savybės (pvz., padidinta svarba visuomenei) ar aplinkos sąlygos, dėl kurių gali atsirasti konkreti žala (pvz., alternatyvių energijos šaltinių alternatyvų nebuvimas gali būti laikomas tik svarbiu ekonominio saugumo pažeidimu, kol nėra tikslingų subjekto ketinimų ar pastangų šiuo pažeidimu pasinaudoti).⁶⁰ Tačiau mūsų manymu, jei kyla grėsmė visuomenės saugumui, tai savaime ir objekto pažeidumui, ypač jei jis strateginės reikšmės objektas.

Apibendrinant pateiktą medžiagą, galime teigti, kad visuomenės saugumas – tai vertybė į kurią kėsinamasi teroro aktais, siekiant sukelti baimę bei abejones savo vyriausybių gebėjimu

⁵⁹ Buzanas B. Žmonės, valstybės ir baimės: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo. Vilnius: Eugrimas, 1997, P. 51, 52, 71.

⁶⁰ Janeliūnas T. Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės modelio. http://www.janeliunas.lt/files/KS_ivadas.pdf [žiūrėta 2008 10 26]

užtikrinti savo piliečių saugumą. Visuomenės saugumas apibūdinamas kaip būseną be grėsmių, grėsmę suvokiant kaip realią galimybę sukelti konkrečią žalą saugomam objektui (pvz., strateginės reikšmės objektui, turtui ir pan.) ar sumažinti bendrą saugumo lygį. Teroro akto norma taikytina tik tais atvejais, kai daroma išvada apie veikos priešingumą visuomenės saugumui. Tokią išvadą įmanoma padaryti, kai veika sukelia žalą arba realų pavojų didesnio skaičiaus žmonių gyvybei ar sveikatai, didelės vertės turtui ir turi ar gali turėti pakankamą bauginamąjį, nerimą keliantį poveikį visuomenei. Įbauginti žmonės ima nebetikėti tuo, kad valdžios institucijos gali juos apsaugoti – pažeidžiamas pasitikėjimas saugumu, imama iš valdžios reikalauti jų saugumą užtikrinančių veiksmų.

2.1.2. Teroro akto įvykdymo vietos, kaip fakultatyvūs nusikalstamos veikos sudėties požymiai, bei šių vietų tarpusavio santykis

Vietos reikšmė, ypač kalbant apie teroro aktą, yra labai svarbi. Ruošiantis įvykdyti teroro aktus, pasirenkamos būtent strateginės reikšmės, daug žmonių sutelkiančios vietos. Kalbant apie teroro akto įvykdymo vietą, ji atskleidžiama pirmojoje BK 250 straipsnio 1 dalyje: „tas, kas žmonių gyvenamojoje, darbo, susibūrimo ar viešojoje vietoje padėjo sprogmėnų siekdamas sukelti sprogimą, sprogdino arba padegė“, tačiau to paties straipsnio 3 dalyje jau nėra įvardijama teroro akto padarymo vieta, nors šiame straipsnyje aprašytas veikas (pastato, įrenginio susprogdinimas, padegimas, radioaktyvių ir kitų medžiagų paskleidimas) kaip tik reiktų susieti su pasirinkta teroro akto įvykdymo vieta. BK 250 straipsnio 1 dalis pateikia gana platų teroro aktų įvykdymo vietų sąrašą (gyvenamoji, darbo, susibūrimo, vieša vieta), lyginant jį su Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 205 straipsniu,⁶¹ kuriame teroro akto įvykdymo vietos iš viso neminimos. Manytume, kad tai privalumas, nes netikslinga apskritai išvardyti teroro akto įvykdymo vietas, nes teroro aktas gali būti įvykdomas ir tokioje vietoje, kuri nepateks į įstatyme numatytų teroro akto įvykdymo vietų sąrašą. Kuo daugiau BK išvardijama teroro akto įvykdymo vietų, tuo siaurėja nusikalstamos veikos sudėtis.

Grįžtant prie BK įvardytų teroro akto įvykdymo vietų sąvokų, jų turinys kodekse nėra apibrėžtas, todėl remiantis teismine praktika, baudžiamosios teisės doktrina, jurisprudencija suformuosime pagrindines teroro akto įvykdymo vietos sąvokas, aptarsime jų santykį.

Teroro aktui įvykdyti gali būti pasirinkta **žmonių gyvenamoji vieta**. Gyvenamoji vieta apibrėžiama kaip vieta, kur asmuo nuolat ar daugiausia gyvena, laikydamas tą vietą savo asmeninių, socialinių ar ekonominių interesų buvimo vieta. Jeigu asmuo gyvena keliuose vietose,

⁶¹Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. <http://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionIX/Chapter24.html>
[žiūrėta 2008 11 15]

jo gyvenamąją vietą yra laikoma ta vieta, su kuria jis yra labiausiai susijęs (kur yra asmens turtas ar pagrindinė turto dalis, kur yra jo darbo vieta arba kur jis gyvena ilgiausiai ir kt.).⁶²

Civilinis kodeksas (2.16 straipsnis) plačiau apibrėžia fizinio asmens gyvenamąją vietą: 1. Fizinio asmens gyvenamąją vietą laikoma vieta, kurioje jis faktiškai dažniausiai gyvena. 2. Jeigu asmuo faktiškai gyvena keliose vietose, tai vieta, su kuria asmuo yra labiausiai susijęs (kur yra asmens turtas ar didžioji turto dalis, kur yra jo darbo vieta arba kur jis gyvena ilgiausiai), laikoma jo pagrindine gyvenamąją vietą. Tokiu atveju, nustatant asmens nuolatinę gyvenamąją vietą, atsižvelgiama į tai, kur yra jo pagrindinė gyvenamoji vieta. 3. Jeigu asmens nuolatinę gyvenamoji vieta negali būti nustatyta pagal Civilinio kodekso 2.12 straipsnyje numatytus kriterijus, laikoma, kad tokio asmens nuolatinę gyvenamoji vieta yra jo gyvenamoji vieta. Ši taisyklė taikoma ir pabėgėliams iš valstybės, kurioje buvo jų nuolatinę gyvenamoji vieta, jeigu jie neįkūrė savo nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje pagal šio kodekso 2.12 straipsnį.⁶³

Civilinio kodekso pateikiama sąvoka apibrėžia daugiau fizinio asmens gyvenamąją vietą, o BK minima teroro aktui įvykdyti pasirinkta žmonių gyvenamoji vieta didina veikos pavojingumą ir tuo, kad veika grasina ne vienam asmeniui, o daugeliui jų gyvenamojoje vietoje. Teroro aktai yra nukreipti ne į pavienius asmenis, o siekiant kuo didesnio atgarsio visuomenėje, kaip tik kėsিনamasi į tokias vietas, kuriose gyvena daug žmonių.

Teroro aktai galimi ne tik žmonių gyvenamojoje vietoje, bet ir daug **žmonių** sutelkiančioje **darbo vietoje**. Darbo vieta – vieta, kurioje darbuotojas dirba ar privalo dirbti darbo sutartyje suldytą darbą arba atlieka viešojo administravimo funkcijas.⁶⁴

Kalbant apie darbo vietos sąvoką, ją reiktų atskirti nuo darbovietės termino, nors kalbine prasme tai tapačios sąvokos, nes pagal žodžių darybos taisykles sudurtinis žodis reiškia tą patį, ką reiškia žodžiai, iš kurių jis yra sudarytas. Pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 10 straipsnio 2 dalį vartojami žodžiai ir žodžių junginiai turi būti aiškinami pagal jų bendrinę reikšmę, išskyrus atvejus, kai iš konteksto matyti, kad žodis ar žodžių junginys vartojamas specialia – teisine – prasme. Taigi DK vartojamas terminas „darbovietė“ teisine prasme naudojamas įvardyti įmonę, įstaigą, organizaciją ar kitokią organizacinę struktūrą, kitaip tariant darbdavį. Terminas „darbo vieta“ vartojamas dvejopa prasme:

1. Įvardijant darbo funkcijų atlikimo, vykdymo vietą – cechas, baras, skyrius, katedra, agregatas ir pan.

⁶² LR Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas. 1998 m. liepos 2 d. Nr. VIII-840 http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=60193 [žiūrėta 2008 10 14]

⁶³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. VŠĮ Mūsų Saulužė. 2006 02 06. - p. 46.

⁶⁴ Mockevičius R. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. VĮ Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2002. P. 99.

2. Suprantamas kaip darbuotojo pareigos, jo dirbamas darbas.⁶⁵

Apibendrinami pateiktą medžiagą, manytume, kad teroro aktą realizuojantys asmenys pasirenka žmonių darbo vietą, kurioje darbuotojai atlieka darbo funkcijas, dėl to, kad didesnis žuvusiųjų skaičius padės sukelti visuomenėje siekiamą iracionalios baimės jausmą ir taip priartins prie svarbiausio tikslo – poveikio vyriausybei.

Kita BK 250 straipsnio 1 dalis įvardijama **žmonių susibūrimo vieta**. Kalbant apie vartojamas sąvokas „susibūrimo vieta“ ir „sambūris“, lietuvių kalbos žodynai⁶⁶ jas apibūdina kaip sinonimiškas, t. y. sambūris apibūdinamas, kaip žmonių susitelkimas, susibūrimas. Galima šias sąvokas vartoti kaip identiškas. Tai gi *sambūris* – tai žmonių, nesusietų organizaciniais struktūriniais ryšiais, susirinkimas vienoje vietoje, susiejimas. Priežastys, dėl kurių žmonės susiburia į sambūrį, gali būti įvairios: demonstracija, mitingas, sporto renginys, koncertas, noras išreikšti viešą protestą ir kt. Sambūrį sudarančių žmonių skaičius turėtų būti gana didelis.⁶⁷

Apibendrinant Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatyme išvardintas susirinkimų formas: mitingus, demonstracijas, piketus, procesijas, įvairias eitynes, kitokius beginklius taikius susirinkimus,⁶⁸ galima teigti, kad jos ypač svarbios parenkant teroro akto įvykdymo vietą, nes tai žmones bei jų grupes sutelkiančios vietos. Manytume, jog teroro aktus realizuojantiems asmenims nėra svarbu kokių tikslų vedini žmonės susiburia, jiems teroro aktui įvykdyti, svarbiausia tai, kad daugelio aukų mirtis sukeltų atgarsį visuomenėje.

Teroro aktą pasirinkus įvykdyti **viešojoje vietoje**, svarbu tampa tai, kad ši vieta yra prieinama visiems, todėl joje atlikta nusikalstama veika kelia didelį pavojų aplinkiniams. Todėl, apibrėžiant teroro aktui įvykdyti parinktos viešosios vietos sąvoką, reikšminga yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 spalio 8 d. nutartis.⁶⁹ Teisėjų kolegija nustatė, kad „Viešoji vieta yra tokia vieta, kurioje, nusikalstamos veikos padarymo metu yra ar turi teisę lankytis kiti asmenys. Veika laikoma padaryta viešojoje vietoje nepriklausomai nuo to, ar nusikaltimo darymo metu toje vietoje kas nors buvo, ar ne. Svarbu, kad dėl laisvo priėjimo prie tokios vietos, joje bet kuriuo momentu gali atsirasti kiti asmenys, kurie dėl kaltininko veiksmo patirs nepatogumų“.⁷⁰

Viešoms vietoms būdinga:

- 1) tai visiems gyventojams prieinamos vietos;

⁶⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Individualūs darbo santykiai. III dalis. Vilnius: Justicija., 2004. - p. 48-49.

⁶⁶ Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. P. 673 ir Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo, 1981. P. 95.

⁶⁷ https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/nusik_vies_tvark.ppt [žiūrėta 2008 10 16]

⁶⁸ Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymas. Valstybės žinios. 1993 12 02. Nr. I-317. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=210632 [žiūrėta 2008 10 14]

⁶⁹ Nr. 5K-670/2002// Teismo praktika. 2003 02 03 Nr. 18.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 8 d. nutartis kasacinėje chuliganizmo byloje. Nr. 5K-670/2002// Teismo praktika. 2003 02 03 Nr. 18.

2) galimybė asmenims naudotis jiems priklausančiomis teisėmis ginant gyvybę ir sveikatą, turtą, garbę ir orumą.

Asmens buvimas viešose vietose įpareigoja jį savo veiksmais nepažeidinėti kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų, laikytis visuomenėje priimtų bendro elgesio taisyklių.⁷¹

Viešosios vietos sąvokos santykis su kitomis vietos sąvokomis. Toje pačioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 spalio 8 d. nutartyje⁷² pateikiamos išvados dėl viešųjų vietų, kuriose gali būti pažeista viešoji tvarka:

1) vieta, kurioje įprasta lankytis žmonėms (gatvės, keliai, parkai, stadionai, įmonių ir įstaigų patalpos, daugiabučių namų laiptinės, visuomeninis transportas ir kt.).

2) vieta, kurioje paprastai žmonės nesilanko, tačiau turi teisę lankytis ir bet kurią akimirką gali ten atsirasti (pvz., miškelyje, atokesnėje vietoje prie ežero ir pan.);

3) privati vieta, kurioje dėl vienokių ar kitokių priežasčių savininko sutikimu susirinko ir bendrauja kiti žmonės;

4) privati vieta, jeigu pavojingi kaltininko veiksmai, atlikti šioje vietoje, sutrikdo žmonių, esančių už šios **vietos** ribų, rimtį.

Manytina, kad viešoji vieta, į kurios sampratą gali patekti daugelis vietų (pvz.: net ir privati) į BK 250 straipsnio 1 dalį įrašyta todėl, kad tai būtų nebaigtinis teroro akto įvykdymo vietų sąrašas.

Manytume, kad teroro aktui įvykdyti parinkta vieša vieta, kurioje dėl laisvo priėjimo bet kurio momentu gali atsirasti kiti asmenys, kelia didelį pavojų visuomenei, jos saugumui. Kaip minėta ankstesniame skyriuje, žmonės yra linkę teroro aktus „įsmeninti“, todėl, net nebuvę teroro akto įvykdymo vietoje, ypač viešoje, jie mano, kad tik dėl atsitiktinumo jie išvengė žūties. Taip teroro aktus realizuojantys asmenys sukelia neproporcingą susirūpinimą – iracionalią baimę.

Apibendrinant BK išskirtas svarbiausias darbo, susibūrimo, gyvenamąsias ir viešąsias vietas bei anksčiau aptartą šių sąvokų turinį, galime teigti, kad tai vietos, kuriose atlikti tam tikri kaltininko veiksmai, gali pažeisti visuomenės saugumą – žmonės ima jaustis nesaugūs ne tik viešose vietose, bet ir gyvenamosiose, darbo vietose. Pagrindinis teroro aktų tikslas ir yra paveikti individų, socialinių grupių ir visos visuomenės saugumo jausmus, žudant konkrečius asmenis ar atsitiktinai pasitaikusias žmonių grupes, pasirenkant tokias vietas, kuriose būtent pasiekiamas didesnis efektas.

⁷¹ www.mruni.lt/kpf_dokumentai/katedros/Policijos_veiklos/Paskaitos/masiniai_renginiai_paskaita.doc [žiūrėta 2008 10 13]

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 8 d. nutartis kasacinėje chuliganizmo byloje. Nr. 5K-670/2002// Teismo praktika. 2003 02 03 Nr. 18.

2.1.3. Teroro akto sudėtyje numatytų kvalifikuojančių požymių, didinančių veikos pavojingumą analizė bei pagrindinių sąvokų apibrėžimas

Anot baudžiamosios teisės specialisto prof. habil. dr. V. Piesliako,⁷³ kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis yra tokia, į kurią įtraukiami papildomi, palyginti su pagrindine sudėtimi, požymiai, didinantys nusikalstamos veikos pavojingumą. Teroro aktas, kaip pavojų visuomenės saugumui kelianti veika, yra pripažįstama kaip labai sunkus nusikaltimas. Teroro akto sudėties požymių (BK 250 straipsnio) analizė leidžia išskirti kvalifikuojamuosius požymius: susprogdinant ar padegant padarytą sveikatos sutrikdymą, transporto priemonės, statinio, jame buvusios įrangos sunaikinimą, sugadinimą, pastato ar įrenginio susprogdinimą, padegimą ar kitokį sunaikinimą, jei tai sukėlė pavojų daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai; radioaktyvių, biologinių, cheminių medžiagų paskleidimą; strateginės reikšmės objekto susprogdinimą, padegimą ar kitokį sunaikinimą bei sunkių padarinių kilimą. Šių kvalifikuojamųjų požymių reikšmė ir turinys bus apžvelgtas šiame poskyryje.

BK 250 straipsnio 1 dalyje numatyta veika padaroma tik tyčine kaltės forma. Svarbus tampa asmens psichinis santykis su objektyviaisiais požymiais, t. y. kaltininkas suvokia, kad palieka sprogmenis viešoje, gyvenamojoje, susibūrimo, darbo vietose, sprogdina ar padega ir nori taip veikti. Svarbiu kriterijumi, leidžiančiu identifikuoti teroro aktui būdingą tyčią, yra kaltininko suvokimas, kad dėl jo veikos gali nukentėti didelis ar neapibrėžtas žmonių skaičius arba gali būti sukeltas rezonansas visuomenėje, nesaugumo jausmas, nerimas ir to siekia. Sprogmenų palikimas pripažintinas teroro aktu tik tuo atveju, kai kaltininkas turėjo tikslą sukelti sprogimą.

Kvalifikuoti teroro akto sudėties požymiai pateikiami **BK 250 straipsnio 2 dalyje**. Joje nurodomos tokios alternatyvios veikos: jeigu sprogdinant arba padegant nukentėjusiajam buvo padarytas bet kokio sunkumo sveikatos sutrikdymas⁷⁴ arba dėl to buvo sunaikinta ar sugadinta transporto priemonė⁷⁵ arba statinys ar statinyje buvusi įranga, teroro aktas kvalifikuojamas pagal BK 250 straipsnio 2 dalį, kurioje numatoma materialinė nusikalstamos veikos sudėtis.

Statinys, kaip bendriausia sąvoka, tai pastatas, priestatas, tiesinys (inžineriniai tinklai ir pan.), statinio sklypas ir visa tai, kas statoma (montuojama, tiesiama) ar pastatyta (sumontuota, nutiesta) naudojant statybines medžiagas, statybos gaminius, statybos dirbinius ir yra pastoviai

⁷³ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justicija, 2006. P. 188.

⁷⁴ **Sveikatos sutrikdymas** – tai žmogaus sužalojimas arba susargdinimas pažeidžiant jo kūno audinių (organų) vientisumą ar sutrikdant jų funkcijas. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 “Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo” // žinios, 2003.05.30, Nr. 52 -2357 <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=64416> [žiūrėta 2008 11 17]

⁷⁵ en.wikisource.org/wiki/Lt:Kelių_Eismo_Taisyklės/Šiose_taisyklėse_vartojamos_sąvokos [žiūrėta 2008 10 14]

tvirtai sujungta su žeme. Tai gyvenamieji namai, pramonės, transporto, žemės ūkio, komercijos, sveikatos apsaugos, švietimo, mokslo, kultūros, sporto, valstybės valdžios institucijų, visuomeninių organizacijų ir kitų pastatai, taip pat tiltai, viadukai, pėsčiųjų perėjos, tuneliai, vandentiekio bokštai, rezervuarai, hidrotechnikos įrenginiai, vandens ir nuotekų valymo įrenginiai, pylimai, atraminės sienutės, keliai, gatvės, aikštės, inžineriniai tinklai, monumentaliosios skulptūros ir kt.⁷⁶ Tačiau, jei įvykdžius teroro aktą pripažįstama, kad buvo kėsintasi į strateginės reikšmės objektą, tai veika bus kvalifikuojama jau pagal BK 250 straipsnio 4 dalį.

BK 250 straipsnio 2 d. minima ir kita sąvoka – transporto priemonė – tai įrenginys, skirtas žmonėms ir (arba) kroviniams vežti. Ši sąvoka taip pat apima traktorius ir savaeigės mašinas.

Tarp sprogdinimo ar padegimo ir kilusių padarinių turi būti nustatytas priežastinis ryšis. Esant tiesioginei tyčiai, kaltininkas sprogdindamas ar padegdamas numato, kad dėl to bus sunaikinta ar sugadinta transporto priemonė arba statinys ar statinyje buvusi įranga ir šių padarinių nori.

Kalbant apie kvalifikuojančius teroro akto požymius, **BK 250 straipsnio 3 d.** numato atskirą teroro akto nusikaltimo sudėtį, kurią gali sudaryti šios alternatyvios veikos:

a) pastato ar įrenginio⁷⁷ sprogdinimas, padegimas arba kitoks sunaikinimas ar sugadinimas, jeigu tai sukėlė pavojų daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai;

b) radioaktyviųjų, biologinių ar cheminių kenksmingų medžiagų, preparatų ar mikroorganizmų paskleidimas.

Lyginant BK 250 straipsnio 1 ir 3 dalį, trečiojoje dalyje be sprogdinimo ir padegimo, atsiranda dar vienas terminas „kitoks sunaikinimas ar sugadinimas pastato ar įrenginio“, kuriuo įtvirtinamas nebaigtinis nusikalstamų veikų sąrašas. Inkriminuojant BK 250 straipsnio 3 d., yra būtina išvada apie tiesioginę kaltininko tyčią, t. y., kad kaltininkas suvokė savo veikos pobūdį, numatė keliamą pavojų daugelio žmonių gyvybei ir sveikatai ir norėjo šių padarinių (materiali teroro akto sudėtis). Teroro akto 250 straipsnio 3 d. numatyta pavojaus sąvoka. Pavojus – netikėta grėsmė žmonių sveikatai ar gyvybei dėl statinių ar jų konstrukcijų galimų griūčių, gaisrų, potvynių, taip pat dėl kitų reiškinių ar įvykių, kurių numatyti iš anksto numatyti nebuvo galima.⁷⁸ Pavojus turi būti **realus**, o ne įsivaizduojamas ar tariamai egzistuojantis tik žmogaus vaizduotėje, jis turi būti kilęs, tiesiogiai grėšiantis ir dar nesibaigęs.

Šio straipsnio 3 dalyje įvardijamas pastatas ir įrenginys, transporto priemonė, kuriems darant neteisėtą poveikį įvykdomas teroro aktas. Pastatais ir įrenginiais, kaip bendriausiomis

⁷⁶ Mockevičius R. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. Antrasis leidimas 2002-02-25 VĮ Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2002. P. 514.

⁷⁷ Žr. ten pat. P. 426.

⁷⁸ Žr. ten pat. P. 432.

sąvokomis, laikytini tokie pastatai ir įrenginiai, kurie susiję su žeme ir kurie negali būti perkelti nepakeitus jų paskirties iš esmės: 1) įmonių, jų filialų ar padalinių, taip pat užsienio piliečių tiesioginei ūkinei veiklai Lietuvoje reikalingi pastatai ir įrenginiai; 2) nacionalinių subjektų – juridinių asmenų, kurie nėra įmonės, tiesioginėms funkcijoms vykdyti reikalingi pastatai ir įrenginiai; 3) įstatymų nustatytoms savivaldybių funkcijoms vykdyti reikalingi pastatai ir įrenginiai.⁷⁹

Minėtoje BK 250 straipsnio 3 dalyje dar kalbama apie pavojaus daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai sukėlimą sprogdinant, padegant arba kitaip sunaikinant ar sugadinant pastatą ar įrenginį. Tačiau toje pačioje dalyje nurodoma alternatyva – paskleidimas radioaktyvių, biologinių ar cheminių kenksmingų medžiagų, preparatų ar mikroorganizmų, tačiau jau be pavojaus sukėlimo daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai (pvz., toks atvejis, kai laiku nukenksminamos kenksmingos medžiagos). Kenksmingų medžiagų panaudojimą teroro akte numato ir Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas, kurio 205 straipsnio 3 dalis numato atominės energijos, branduolinių medžiagų, radioaktyviųjų medžiagų ar radioaktyviųjų spindulių panaudojimą. Taigi, įvertinant kenksmingų medžiagų panaudojimą, kaip kvalifikuojantį teroro akto požymį, reiktų apibrėžti BK 250 straipsnio 3 d. vartojamų medžiagų sąvokas, poveikį bei detaliau atskleisti, kokį pavojų jų panaudojimas teroro akte kelia visuomenei.

BK 250 straipsnio 3 d. numatytas radioaktyvių, biologinių ar cheminių medžiagų paskleidimas sudaro formaliąją nusikalstamos veikos sudėtį – baudžiama už medžiagų paskleidimą, o kilę padariniai įtakos kvalifikavimui neturi. Kalbant apie radioaktyviųjų medžiagų keliamą pavojų visuomenės saugumui, reikia paminėti, jog radioaktyviosios medžiagos ypatingos tuo, kad nuolat skleidžia į aplinką jonizuojančius spindulius, kurie jonizuoja aplinkos orą, sukelia nepageidaujamus pokyčius augalų ir gyvųjų organizmų audiniuose.⁸⁰ Radiologiniai ginklai panaudojami pernešti ir paskleisti radioaktyviasias medžiagas, siekiant ne tik sugriauti ar sunaikinti minėtus objektus, bet ir sukelti radioaktyviųjų medžiagų skleidžiamos jonizuojančiosios spinduliuotės veikimo sąlygotus pakenkimus ar sužeidimus bei psichologinį – bauginamąjį efektą.⁸¹

Su BK minimais biologiniais veiksniais susiduriama daugelyje sektorių, ir, kadangi dažniausiai jie yra nematomi, jų keliamą riziką ne visada yra pakankamai įvertinama. Biologiniai veiksniai yra bakterijos, virusai, grybeliai ir parazitai.⁸² Pagrindinis skirtumas tarp biologinių

⁷⁹ Mockevičius R. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. Antrasis leidimas 2002-02-25 VĮ Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2002. P. 426.

⁸⁰ Patarimai, ką daryti kilus terorizmo grėsmei. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. <http://www.vrm.lt/index.php?id=805&lang=2tar> [žiūrėta 2008 10 30]

⁸¹ Žr. ten pat.

⁸² Europos

Direktyva

2000/54/EB

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:165:0021:01:LT:HTML> [žiūrėta 2008 10 30]

medžiagų ir kitų pavojingų medžiagų yra biologinių medžiagų gebėjimas daugintis. Esant palankioms sąlygoms, per trumpą laiką mikroorganizmai gali labai sparčiai išplisti.⁸³

BK minima cheminė medžiaga – natūralus ar dirbtinis cheminis elementas arba cheminių elementų junginys, įskaitant priedus, reikalingus gaminio stabilumui išlaikyti, ir priemaišas, atsirandančias gaminant, išskyrus tirpiklius, kurie gali būti atskirti nedarant poveikio medžiagos stabilumui bei nepakeičiant jos sudėties⁸⁴. Pavojingos cheminės medžiagos ir preparatai⁸⁵ – tokios cheminės medžiagos ir preparatai, kurie pagal bent vieną savybę gali būti priskiriami vienai iš kategorijų (žr. 1 priede).

Apibendrinami pateiktą medžiagą, galime teigti, jog skirtingai nei biologinės, cheminės medžiagos nėra užkrečiamos.⁸⁶ Todėl teroro akte panaudojus chemines medžiagas nukenčia tam tikra visuomenės dalis, kita – patiria psichologinį teroro akto poveikį. Biologinių ir radiologinių medžiagų panaudojimas teroro akte kelia ypač didelį pavojų visuomenės saugumui, nes kyla didelė rizika, kad šios medžiagos išplis visoje visuomenėje, o ne tik kažkurioje jos dalyje, kaip panaudojus chemines medžiagas. Įstatymo leidėjas atsižvelgė į šių medžiagų pavojingumą visuomenei, todėl BK 250 straipsnio 3 d. numatydamas sankcijas už pačių medžiagų paskleidimą, pabrėžia pačios veikos pavojingumą, nepriklausomai nuo kilusių pasekmių, todėl radioaktyvių ir kitų medžiagų panaudojimas teroro akte yra kvalifikuojantis veiką požymis.

Grįžtant prie teroro akte išskiriamų kvalifikuojančių požymių, didinančių veikos pavojingumo laipsnį, reiktų paminėti **BK 250 straipsnio 4 d.**, kuri taikoma esant šiems atvejams:

- a) kai buvo sprogdinamas, padegtas arba kitaip sunaikintas ar sugadintas strateginės reikšmės objektas;
- b) kai dėl sprogdinimo ar padegimo, arba pastato ar įrenginio sunaikinimo ar sugadinimo, taip pat dėl radioaktyviųjų, biologinių ar cheminių kenksmingų medžiagų, preparatų ar mikroorganizmų paskleidimo atsirado sunkių padarinių.

Inkriminuojant BK 250 straipsnio 4 d. yra būtina išvada, kad kaltininkas bent bendrais bruožias suvokė sprogdinamo, padegamo arba kitaip naikinamo ar gadinamo objekto padidintą reikšmę visuomenės gyvenimui arba numatė sunkių padarinių atsiradimo galimybę bei šių padarinių norėjo (t. y. veikė tiesiogine tyčia).

⁸³Biologinės medžiagos. Faktai. Europos saugos ir sveikatos darbe agentūra. <http://osha.europa.eu/lt/publications/factsheets/41> [žiūrėta 2008 10 30]

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymas. 2000 m. balandžio 18 d. Nr. VIII – 1641, Vilnius. 3-19 straipsniai. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=277943 [žiūrėta 2008 10 30]

⁸⁵ Žr. ten pat.

⁸⁶ Terrorism abroad www.fco.gov.uk/en/travelling-and-living-overseas/staying-safe/terrorism-abroad [žiūrėta 2008 10 14]

Kalbant apie BK minima **strateginės reikšmės objektą**, jo sąvoka nėra detalizuojama, todėl remdamiesi tarptautiniais dokumentais, nacionaliniais įstatymais ir kita mokslinė medžiaga ją apibrėšime.

Jungtinių Amerikos Valstijų nacionalinio saugumo strategijoje, 2003 m. gruodžio 17 d. direktyvoje „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų nustatymo, prioritetų nustatymo ir apsaugos“ bei Komisijos komunikate Tarybai ir Europos Parlamentui „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objekto apsaugos kovojant su terorizmu“⁸⁷ naudojama sąvoka „ypatingos svarbos infrastruktūros objektai“, kurių sunaikinimas kenkia šalies gynybai ir ekonominiam saugumui, šią išskirtą sąvoką galima prilyginti BK išskirtam strateginės reikšmės objektui.

Infrastruktūra – pamatinė tarpusavyje susijusių tinklų sistema, susidedanti iš identifikuojamų pramonės šakų, institucijų (įskaitant žmones ir procedūras), pajėgumų paskirstymo, kurie leistų valdyti gaminamus produktus ir paslaugas, užtikrinant ekonominį ir gynybinį saugumą.⁸⁸ Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos kovojant su terorizmu“⁸⁹ pateikia **ypatingos svarbos infrastruktūros objekto** sąvoką – tai fiziniai ir informacinių technologijų įrenginiai, tinklai paslaugos ir turtas, kurių veikimo nutraukimas ar sunaikinimas turėtų didelį poveikį piliečių sveikatai, saugai, saugumui ar ekonominei gerovei ar veiksmingam valstybių narių vyriausybių funkcionavimui. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme⁹⁰ išskiriami tokie Lietuvos nacionaliniam saugumui svarbūs ūkio sektoriai: energetikos, transporto, informacinių technologijų ir telekomunikacijų, kitų aukštųjų technologijų, finansų ir kredito. O Komisijos komunikatas „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos kovojant su terorizmu“⁹¹ šalia Lietuvos įstatyme minimų nacionaliniam saugumui svarbių sektorių, papildomai išskiriamos komunalinės įmonės, sveikatos, maisto tiekimo ir ryšiai, taip pat pagrindinės vyriausybės paslaugos. Kai kurios šių sektorių ypatingos svarbos sudėtinės dalys, tiksliau sakant, nėra infrastruktūra, o daugiau kaip ją sudarantys tarpusavyje susiję tinklai ar

⁸⁷ National strategy for homeland security. Homeland security council, 2007 October. www.dhs.gov/xlibrary/assets/nat_strat_homelandsecurity_2007.pdf [žiūrėta 2008 11 05]; Critical Infrastructure Identification, Prioritization, and Protection. December 17, 2003 Homeland security presidential directive/Hspd- 7 www.whitehouse.gov/news/releases/2003/12/20031217-5.html [žiūrėta 2008 11 17]; Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos kovojant su terorizmu“ 2004/0702 Nr. 52004DC0702 www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0221+0+DOC+PDF+V0//LT [žiūrėta 2008 11 25]

⁸⁸National strategy for homeland security. Homeland security council, 2007 October. www.dhs.gov/xlibrary/assets/nat_strat_homelandsecurity_2007.pdf [žiūrėta 2008 11 05]

⁸⁹ Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos kovojant su terorizmu“ 2004/0702 Nr. 52004DC0702 www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0221+0+DOC+PDF+V0//LT [žiūrėta 2008 11 25]

⁹⁰ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. 2002 m. spalio 10 d. Nr. IX-1132. <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=21050> [žiūrėta 2008 11 29]

⁹¹ Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos kovojant su terorizmu“ 2004/0702 Nr. 52004DC0702 www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0221+0+DOC+PDF+V0//LT [žiūrėta 2008 11 25]

tiekimu grandinės, palaikančios gyvybiškai svarbaus produkto ar paslaugos pristatymą. Pavyzdžiui, maisto ar vandens tiekimas svarbiausioms miestų vietovėms priklauso ne tik nuo kai kurių pagrindinių įrenginių, bet ir nuo sudėtingo gamintojų, perdirbėjų, apdirbėjų, platintojų ir mažmenininkų tinklo.

Pagal Komisijos komunikatą, ypatingos svarbos infrastruktūros objektams priskiriami⁹²:

- energetikos įrenginiai ir tinklai (pvz., elektros energijos, naftos ir dujų gamybos, saugyklų ir perdirbimo įmonių, perdavimo ir paskirstymo sistema),
- ryšiai ir informacinės technologijos (pvz., telekomunikacijos, transliavimo sistemos, programinė įranga, aparatūra ir tinklai, įskaitant internetą),
- finansai (pvz., bankininkystė, vertybiniai popieriai ir investicijos),
- sveikatos priežiūra (pvz., ligoninės, sveikatos priežiūros ir kraujo tiekimo įstaigos, laboratorijos ir vaistai, paieška ir gelbėjimas, avarinės tarnybos),
- maistas (pvz., sauga, gamybos priemonės, didmeninis paskirstymas ir maisto pramonė) ir vanduo (pvz., užtvankos, saugyklos, valymas ir tinklai), laikant juos infrastruktūrą sudarančia ir tarpusavyje susijusia tinklų sistema,
- transportas (pvz., oro uostai, uostai, tarprūšinio transporto kompleksai, geležinkelių ir masinio tranzito tinklai, eismo kontrolės sistemos),
- pavojingų prekių (pvz., cheminių, biologinių, radiologinių ir branduolinių medžiagų) gamyba, sandėliavimas ir vežimas,
- vyriausybė (pvz., ypatingos svarbos tarnybos, įrenginiai, informavimo tinklai, turtas ir pagrindinės valstybinės reikšmės vietos ir paminklai).

Šie infrastruktūros objektai priklauso ir viešam, ir privačiam sektoriui, jie yra tarpusavyje susiję ir vienas nuo kito priklausomi. Dėl tarpusavio sąsajų ir tarpusavio priklausomumo šios infrastruktūros tampa labiau pažeidžiamos, jas lengviau sutrikdyti arba sunaikinti. 2003 m. gruodžio 17 d. Direktyva „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų nustatymo, prioritetų nustatymo ir apsaugos“⁹³ teigia, kad teroro aktus realizuojantys asmenys siekia sunaikinti ar paveikti ypatingos svarbos infrastruktūros objektus taip, kad jų sukeltas pavojus paveiktų žmones, nacionalinį saugumą, susilpnintų šalies ekonomiką, padarytų žalą visuomenės moralei ir pasitikėjimui. Ypatingos infrastruktūros objektų išskirtinumas tas, kad „teikia pagrindines

⁹² Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos kovojant su terorizmu“ 2004/0702 Nr. 52004DC0702 www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0221+0+DOC+PDF+V0//LT [žiūrėta 2008 11 25]

⁹³ Critical Infrastructure Identification, Prioritization, and Protection. December 17, 2003 Homeland security presidential directive/Hspd- 7 www.whitehouse.gov/news/releases/2003/12/20031217-5.html [žiūrėta 2008 11 17]

paslaugas, kuriomis paremta šalies visuomenės gerovė⁹⁴. Skiriami kriterijai, kuriais remiantis nustatoma, ar tai ypatingos svarbos infrastruktūros objektas:⁹⁵

- **Mastas** – ypatingos svarbos infrastruktūros dalies netektis yra įvertinama pagal geografinės teritorijos, kurią jos netektis ar nebuvimas galėtų paveikti, mastą: tarptautinį, valstybės, provincijos ar teritorijos arba vietos.

- **Dydis** – poveikio arba netekties laipsnis gali būti įvertinamas kaip nulinis, minimalus, vidutinis arba didelis. Galimam dydžiui įvertinti galėtų būti naudojami šie kriterijai:

1) poveikio gyventojams (poveikį patyrusių gyventojų skaičius, gyvybės netekimas, ligos, sunkūs sužeidimai, evakuacija);

2) ekonominis (poveikis BVP, ekonominio nuostolio svarba ir (arba) produktų ar paslaugų pablogėjimas);

3) poveikio aplinkai (poveikis žmonėms ir aplinkinei vietai);

4) tarpusavio priklausomybės (su kitomis ypatingos svarbos infrastruktūros dalimis);

5) politinis (pasitikėjimas valdžios pajėgumu).

- **Laiko poveikis** – pagal šį kriterijų nustatoma, koku metu tos dalies netektis galėtų turėti didelį poveikį (pvz., tuojau pat, per 24–48 valandas, vieną savaitę, ilgesnį laiko tarpą).

Teroro aktu pasikėsinus į ypatingos svarbos infrastruktūros pramonines valdymo sistemas, kilę padariniai galėtų būti labai įvairūs. Paprastai daroma prielaida, kad po sėkmingo elektroninio išpuolio žuvusiųjų ar sužeistųjų būtų nedaug, galbūt iš viso nebūtų, tačiau neliktų gyvybiškai svarbios infrastruktūrinės paslaugos. Pavyzdžiui, po sėkmingo elektroninio išpuolio prieš viešojo telefono ryšio perjungiamąjį tinklą klientai galbūt negalėtų naudotis telefono paslauga, kol technikai vėl atkurtų ir sutaisytų perjungiamąjį tinklą. Teroro aktu kėsiantis į cheminių arba skystų gamtinių dujų įrenginio kontrolės sistemas galėtų fizinė žala.

Kitas katastrofiško infrastruktūros sutrikimo atvejis: viena infrastruktūros dalis gali sutrikdyti kitas jos dalis, sukeldama didelį vienas kitą sąlygojantį efektą. Toks sutrikimas galėtų atsirasti dėl infrastruktūrinių pramonės šakų poveikio viena kitai. Vienas kitą sąlygojantys įvykiai taip pat gali padaryti daug žalos, plačiu mastu sustabdydami komunalinių paslaugų tiekimą. Nutrūkstantis elektros srovės tiekimas Šiaurės Amerikoje ir Europoje per pastaruosius dvejus metus akivaizdžiai parodė energetikos infrastruktūros objektų pažeidžiamumą, o kartu ir būtinybę ieškoti veiksmingų priemonių, padedančių išvengti didesnio tiekimo sutrikimo padarinių arba juos sušvelninti. Toks elektroninis terorizmas taip pat gali padidinti fizinio išpuolio padarinius. Jo pavyzdžiu galėtų būti paprastas pastato sprogdinimas ir laikinas elektros

⁹⁴ Critical Infrastructure Identification, Prioritization, and Protection. December 17, 2003 Homeland security presidential directive/Hspd- 7 www.whitehouse.gov/news/releases/2003/12/20031217-5.html [žiūrėta 2008 11 17]

⁹⁵ Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos kovojant su terorizmu“ 2004/0702 Nr. 52004DC0702 www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0221+0+DOC+PDF+V0//LT [žiūrėta 2008 11 25]

tiekimu, arba telefono ryšio paslaugos nutraukimas. Tokiomis avarijos aplinkybėmis vėluotą atitinkamos reagavimo priemonės, o kol atsirastų ir būtų panaudotos atsarginės elektros ar ryšių sistemos, gali padidėti aukų skaičius ir kilti panika žmonių tarpe.

Taigi ypatingos reikšmės infrastruktūros objekto sunaikinimas teroro aktu gali sukelti **sunkius padarinius** visuomenei⁹⁶:

a) tam tikro masto sveikatos sutrikimus, palyginus su tais, kurie sukeliama panaudojant masinio naikinimo ginklą;

b) susilpninti valstybinių institucijų gebėjimą vykdyti būtinas misijas ar garantuoti visuomenės sveikatą ir saugumą;

c) pakenkti valstybinės ir vietos valdžios gebėjimams teikti minimalias būtinas viešąsias paslaugas;

d) pakenkti privačiam sektoriui, kaip garantuojančiam efektyvų ekonomikos ir būtinų paslaugų funkcionavimą;

e) paveikti ekonomiką per kitos kritiškos infrastruktūros ir pagrindinių išteklių žlugdymą;

f) pakenkti visuomenės dvasinei būklei ir tikėjimui nacionalinėmis ekonominėmis ir politinėmis institucijomis.

Taigi teroro aktai siejami su strateginės reikšmės objekto žalos analize ir dėl to kilusiais sunkiais padariniais. Kalbant apie teroro aktus ir strateginės reikšmės objektus, šalia jų mokslinėje literatūroje⁹⁷ minimi trys metodai tokie kaip masinio naikinimo ginklų panaudojimas, masinė avarija, masinis sutrikdymas. Masinio naikinimo ginklas padaro žalą infrastruktūrai, kaip kėsinosi objektą galima pateikti tiltus, užtvankas, vandens valymo stotis, kompiuterines sistemas ar bet kurias kitas struktūras. Prie masinių avarių priskiriamas biologinių, cheminių ginklų panaudojimas, o masiniu sutrikimu siekiama sukelti socialinį, politinį, ir/ar ekonominį sutrikdymą. Masinio sutrikdymo pavyzdys galėtų būti kibernetinis terorizmas (išsilaužimas į kompiuterį ir sunaikinimas vyriausybės duomenų įrašų, bankų įrašų), žemės ūkis ir terorizmas (sutrikdyti maisto tiekimą arba gamybą). Anot baudžiamosios teisės atstovo A. H. Garrisono,⁹⁸ teroro akte turėtų būti panaudoti visi trys metodai, kaip pavyzdį galime pateikti 2001 m. rugsėjo 11-osios išpuolius. Teroro aktais buvo kėsinamasi į strateginės reikšmės objektus (Pasaulio prekybos centrą, Pentagoną), civilių žūtis (3000 žuvusiųjų), kaip „žinutė“ visuomenei ir masinis sutrikdymas (uždaryti oro uostai, naujų įstatymų leidimas, padidėjusi naujų teroro aktų išpuolių baimė, kultūrinio paminklo praradimas (pastatas buvo trečias pagal aukštį pasaulyje), naujos

⁹⁶ Critical Infrastructure Identification, Prioritization, and Protection. December 17, 2003 Homeland security presidential directive/Hspd- 7 www.whitehouse.gov/news/releases/2003/12/20031217-5.html [žiūrėta 2008 11 17]

⁹⁷ Garrison A. H. Terrorism: the nature of its history // Criminal justice studies. 2003, Vol. 16 (1), P. 39-52.

⁹⁸ Žr. ten pat. P. 41.

elgesio taisyklės oro uoste, atsiradę piniginiai nuostoliai dėl Pasaulio prekybos centro sunaikinimo ir pan.).

Taigi teroro aktas nėra iracionalus aktas, juo be pagrindinio tikslo paveikti visuomenės saugumą, siekiant pageidaujamo poveikio panaudojami tarpiniai tikslai, pavyzdžiui, infrastruktūros sunaikinimas, pavojaus gyvybei sukėlimas, visuomenės sutrikdymas. Teroro aktas tai viešas aktas, siekiama, kad visuomenė ne tik jį „pamatytų“, bet į jį ir sureaguotų. Todėl teroro aktais pasirenkami tokie strateginės reikšmės objektai, kurie visuomenei turi simbolinę, ekonominę (pvz.: Pasaulio prekybos centras) ar visuomeninę (pvz.: autobusai, restoranai) reikšmę, jais siekiant pritraukti visuomenės dėmesį ir paveikti vyriausybes. Todėl, mūsų nuomone, kalbant apie strateginės reikšmės objektą, į kurį kėsinamasi teroro aktu, reiktų kalbėti apie tas infrastruktūros sritis, kuriomis paremta šalies visuomenės gerovė bei funkcionavimas ir kurių sunaikinimas galėtų sukelti **BK 250 straipsnio 4 dalyje**, kaip vertinamąjį požymį, minimus sunkius padarinius. Juos galima sieti su fizine žala; teroro išpuolio vietą laikant nusikaltimo vieta, ji ilgą laiką gali būti laikoma izoliuota; jei buvo panaudotas masinio naikinimo ginklas, vieta turi būti „nukenksmintą“; visuomenėje užsitęsusi sukelta panika, baimė gali destabilizuoti politinę situaciją; gali būti paskirtos pagalbą suteikiančių įstaigų ir reagavimo grupių pajėgos. Išskiriamos ir ekonomines teroro akto pasekmes: dėl teroro aktų prarandama daug kvalifikuotų darbuotojų, kyla sąnaudų susijusių su teroro išpuolio vietos sutvarkymu; susprogdintus, sudegusius pastatus reikia pakeisti naujais; susprogdinus įstaigas, sužeidus, nužudžius kvalifikuotus darbuotojus, prarandamos pajamos; draudimo išlaidos; prarandamos pajamos, susijusios su ekonomikos sektoriais, kaip lėktuvų skrydžiai, turizmas⁹⁹, žinoma, galima ir neturtinė žala – pakenkiama valstybės autoritetui, suabejojama institucijų gebėjimu užtikrinti savo gyventojų saugumą.

Apibendrinant teroro akto sudėtyje numatytus kvalifikuojančius požymius, didinančius veikos pavojingumą, galime teigti, kad numatyta veika padaroma įtvirtinant tyčinę veikos formą. Teroro akte panaudojus kenksmingas medžiagas, susprogdinus, padegus pastatą ar įrenginį, pasikėsinus į strateginės reikšmės objektą, kurio sunaikinimas kenkia šalies gynybai ir ekonominiam saugumui, o kylantys sunkūs padariniai pakenkia visuomenės saugumui, kaip baudžiamojo įstatymo saugomai vertybei.

⁹⁹ Terorizmas. www.civilesauga.lt [žiūrėta 2008 11 15]

2.1.4. Teroristinė grupė kaip viena iš bendrininkavimo formų, numatytų teroro akto sudėtyje

BK 250 straipsnio 5 ir 6 dalyse aptariami tokie bendrininkavimo požymiai: pagal šio straipsnio 5 dalį atsako asmenys, kurie atliko bent vieną iš šių veiku: a) bendrininkų grupės ar organizuotos grupės teroro aktui padaryti kūrimas; c) dalyvavimas tokios grupės veikloje; d) tokios grupės finansavimas arba materialinės ar kitokios paramos tokiai grupei teikimas.

Pagal BK 250 straipsnio 6 dalį atsako asmenys, kurie atliko bent vieną iš šių veiku: a) teroristinės grupės kūrimas; b) dalyvavimas tokios grupės veikloje; c) tokios grupės finansavimas arba materialinės ar kitokios paramos tokiai grupei teikimas.

BK naudojamos tokios sąvokos kaip bendrininkų, organizuota grupės, nusikalstamas susivienijimas (kuriam prilyginama teroristinė grupė), tačiau šių sąvokų turinys, tarpusavio santykis nėra pateikiamas. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse 205 straipsnio 3 dalyje teroristiniai veiksmai siejami tik su organizuota grupe,¹⁰⁰ o teroristinė grupė iš viso neminima. Todėl svarbu išsiaiškinti, kokią reikšmę teroro akte kelia šių grupių kūrimas, dalyvavimas jų veikloje bei paramos joms teikimas.

BK 250 straipsnio 5 dalį išskiriamos tokios sąvokos kaip bendrininkų ar organizuotos grupės kūrimas. BK 250 straipsnio 2 dalis pateikia **bendrininkų grupės** apibrėžimą – esant bet kuriai nusikalstamos veikos stadijai du ar daugiau asmenų susitaria nusikalstamą veiką daryti, tęsti ar užbaigti, jei bent du iš jų yra vykdytojai. Ši sąvoka leidžia teigti, kad bendrininkų grupėje taip pat galimas vaidmenų pasiskirstymas, būdingas ir organizuotai grupei, ir nusikalstamam susivienijimui.

Kita su teroro aktu siejama BK 250 straipsnio 5 dalyje minima **organizuota grupė** (BK 250 straipsnio 3 dalis) – esant bet kuriai nusikalstamos veikos stadijai du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį. Čia akcentuojama trijų požymių svarba: išankstinis susitarimas; susitarimas padaryti vieną ar kelis nusikaltimus; pasiskirstymas užduotimis ir vaidmenimis tarp bendrininkų.

Teroristinės grupės kūrimą, dalyvavimą jos veikloje bei paramos jai teikimą numato BK 250 straipsnio 6 dalis. BK nepateikia teroristinės grupės sąvokos, tik įvardijami siejami tikslai – numatytais veiksmais bauginti žmones arba reikalauti iš valstybės, jos institucijos ar tarptautinės organizacijos atlikti tam tikrus veiksmus arba susilaikyti nuo jų. Vadovaujantis BK 250 straipsnio 4 dalyje nusikalstamam susivienijimui prilyginama antikonstitucinė grupė ar

¹⁰⁰Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. <http://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionIX/Chapter24.html> [žiūrėta 2008 11 15]

organizacija bei teroristinė grupė. Manytume, kad teroristinę grupę BK dirbtinai prilygina nusikalstamam susivienijimui, nors tai nėra tapačios sąvokos. Pirmiausia, kyla įrodinėjimo problemų, kai turime įrodyti, jog veika atlikta teroristinės grupės, juk remiantis BK reikalinga įrodinėti nusikalstamo susivienijimo požymius. Todėl geriau pažinti šias išskiriamas grupes reikia susipažinti su šių sąvokų turiniu.

Pagal BK 25 straipsnio 4 dalį **teroristinė grupė** prilyginama nusikalstamam susivienijimui, kuris apima tokius atvejus, kai bendrai nusikalstamai veikai – vienam ar keliams sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti – susivienija trys ar daugiau asmenų, kuriuos sieja pastovūs tarpusavio ryšiai bei vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas. Kiek kitaip **teroristinė grupė** apibrėžta Europos Tarybos pamatiniame sprendime „Dėl kovos su terorizmu“.¹⁰¹ Šio sprendimo 2 straipsnyje¹⁰² teroristinė grupė – tai organizuota grupė iš daugiau kaip **dvieju** asmenų, sukurta per tam tikrą laikotarpį ir **suderintai veikianti**, turinti **tikslą daryti teroristinius nusikaltimus**. Šiame pamatiniame sprendime¹⁰³ apibūdinant teroristinę grupę paminėta organizuota grupė, kuri apibrėžiama kaip neatsitiktinai sudaryta tiesiogiai kokiam nusikaltimui padaryti ir kurioje **nebūtinai** turi būti formaliai jos nariams padalyti vaidmenys, narystės tęstinumas ar išplėta struktūra.

Galime teigti, jog bendrininkavimo požymių atskyrimas Lietuvos teisėje kelia pakankamai problemų, ypač atskiriant organizuotą grupę ir nusikalstamą susivienijimą, kuriam prilyginama teroristinė grupė. Nusikalstamam susivienijimui, vadovaujantis vien pateiktomis sąvokomis, daugiau būdinga hierarchinė sistema, pasiskirstymas vaidmenimis, išankstinis susitarimas užsiimti bendra nusikalstama veika, susivienijimo veikloje dalyvaujantys bent jau trys asmenys ir tikslas – turtinės ekonominės naudos siekimas.¹⁰⁴ Baudžiamosios teisės atstovas A. Gutauskas¹⁰⁵ teigia, kad vadovaujantis šiais požymiais galima būtų nusikalstamą susivienijimą atskirti nuo organizuotos grupės, kuri, anot jo, galėtų būti tiesiog tarpinė grandis tarp bendrininkų grupės ir nusikalstamo susivienijimo. Ji apimtų visus organizuotus nusikaltimus iki tos ribos, už kurios juos apima nusikalstamas susivienijimas.

Grįžtant prie teroristinės grupės ryšių su nusikalstamu susivienijimu, mūsų nuomone, nors BK 25 straipsnio 4 dalyje teroristinė grupė prilyginama nusikalstamam susivienijimui, tačiau jas atriboti galima būtų ir per **siekiamus tikslus**. Anot baudžiamosios teisės specialisto dr. K.

¹⁰¹ Tarybos pamatinis sprendimas 2002 m. birželio 13 d. Dėl kovos su terorizmu (2002/475/TVR). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0475:LT:HTML> [žiūrėta 2008 11 01]

¹⁰² Žr. ten pat.

¹⁰³ Žr. ten pat.

¹⁰⁴ Gutauskas A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naująjį Baudžiamąjį kodeksą // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2003, Nr. 45 (37), P. 34.

¹⁰⁵ Žr. ten pat. P. 35.

Jovaišos,¹⁰⁶ nusikalstamo susivienijimo sudėties požymiu turėtų būti veikla, kuria siekiama: 1) turtinės naudos, susijusios su savanaudiškais nusikaltimais, nepriklausomai nuo jų kėsinimosi objekto; 2) savo ar kitų asmenų interesais kontroliuoti ar daryti įtaką ekonominiams ar finansinėms veiklos sritims arba valstybės ar savivaldybių institucijoms.

Remiantis BK 250 straipsnio 6 d. nustatyta, kad teroristinės grupuotės tikslas – šiame straipsnyje numatytais veiksmais bauginti žmones arba neteisėtai reikalauti iš valstybės, jos institucijos arba tarptautinės organizacijos atlikti tam tikrus veiksmus ar susilaikyti nuo jų. Taigi teroristines veikas vykdančių asmenų pagrindinis tikslas yra paveikti visuomenę, pažeisti visuomenės saugumo jausmą, o kiti tikslai, tarp jų turinė nauda, nužudymai, yra tik tarpiniai. Teroro aktai yra paremti ideologiniu motyvu ir iš jo kylančių tikslų, o tuo tarpu organizuotos nusikalstamumo¹⁰⁷ siekis – nauda. Tačiau organizuotas nusikalstamumas ir teroro aktai gali sutapti savo strateginiais ir taktiniais tikslais. Pavyzdžiui, nors nusikalstamu susivienijimu siekiama materialinės naudos, kartais jis, kaip ir teroro aktai gali turėti tarpinį tikslą, nukreiptą, pavyzdžiui, į valdžios turėjimą, gali siekti destabilizuoti tam tikros valstybės veiklą, tačiau tam, kad sumažintų nusikalstamų veiksmų kontrolę (t.y. galėtų laisviau veikti), o ne tam, kad galėtų įgyvendinti savo ideologiją. Kitas skiriamasis bruožas, anot baudžiamosios teisės atstovės K. Gučytės,¹⁰⁸ yra tas, kad organizuotu nusikalstamumu, tarp jų nusikalstamu susivienijimu, negali būti pripažįstamas pavienis asmuo. Organizuotos nusikalstamos grupuotės gali būti didelės arba mažos, turinčios arba neturinčios tarptautinių ryšių, galimybę prasiskverbti į tam tikrus visuomenės socialinius ir politinius sluoksnius, tačiau tai visada yra kelių asmenų grupė, kai tuo tarpu teroro aktas gali būti įvykdytas ir vieno asmens. Be to, organizuotas nusikalstamumas (pvz., narkotikų platinimas) gali būti vykdomas nepanaudojant prievartos, skirtingai nuo specialiai bauginamajam efektui pasiekti sukurtos teroristinės grupės

Kaip minėta anksčiau, teroro aktas yra tyčinė veika, pagal BK 250 straipsnio 5–6 d. numatanti dalyvavimą teroristinės grupės veikloje, įskaitant informacijos ar materialinių išteklių tiekimą, arba jos veiklos finansavimą, žinant, kad tokiu dalyvavimu prisidedama prie grupės nusikalstamos veikos. Kalbant apie BK 250 straipsnio 5 ir 6 dalis, t. y. bendrininkų grupę, organizuotą grupę ir nusikalstamą susivienijimą (kuriam prilyginama teroristinė grupė, pažymėtina, kad šių bendrininkavimo formų kūrimas, dalyvavimas jų veikloje, jų finansavimas arba materialinės ar kitokios paramos joms teikimas negali apimti teroro aktą sudarančių

¹⁰⁶ Jovaišas K. Bendrininkavimo formos: reglamentavimo ir įrodinėjimo problemos // Teisės problemos. 1998, Nr. 3-4. P. 58.

¹⁰⁷ Gutauskas A. laikosi pozicijos, kad į LR BK organizuoto nusikalstamumo reiškinį turėtų žymėti dvi bendrininkavimo formos – organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas. Gutauskas A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naująjį Baudžiamąjį kodeksą // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2003, Nr. 45 (37), P. 34.

¹⁰⁸ Gučytė K.. Tarptautinis terorizmas. Patraukimo baudžiamojon atsakomybėn problemos Lietuvoje. Konferencijų medžiaga. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. P. 101.

veiksmų, numatytų šio straipsnio 1–4 dalyse, padarymą. Taigi lieka vienintelė galimybė inkriminuoti kaltininkams juos atskirai kaip idealią nusikaltimų sutaptį.¹⁰⁹ Atkreiptinas dėmesys į kvalifikavimą pagal straipsnio skirtingas straipsnių dalis. Nors tokie veiksmai kaip finansavimas, materialinės ar kitokios paramos tokiai grupei teikimas sudaro tokios teroristinės grupės kūrimo ir dalyvavimo jos veikloje požymius, manytume, kad būtų tikslinga atskirame straipsnyje numatyti baudžiamąją atsakomybę už tokios grupės kūrimą, dalyvavimą jos veikloje, finansavimą arba materialinės ar kitokios paramos teikimą (nors BK 250 straipsnyje numatytas grupės finansavimas, tačiau neaparta vieno asmens finansavimo galimybė).

Apibendrinant galima teigti, kad iš kitų bendrininkavimo formų teroristinė grupė išsiskiria tuo, kad ji sudaryta iš daugiau kaip dviejų asmenų, sukurta per tam tikrą laiką, suderintai veikianti ir turinti tikslą daryti teroristinius nusikaltimus. Iš teroristinės ideologijos kylantys tokie tikslai, kaip paveikti visuomenę, sukeliant tikslingsiems gyventojams baimą, bei neteisėtai reikalauti iš valstybės, jos institucijų ar tarptautinių organizacijų atlikti tam tikrus veiksmus ar susilaikyti nuo jų, skatina teroristinę grupę veikti. Todėl, skiriant organizuotą nusikalstamumą, tarp jų nusikalstamą susivienijimą ir organizuotą grupę nuo teroristinės grupės, reiktų prisiminti, kad tai grupės, kurios siekia ekonominių tikslų, kelia grėsmę visuomenės ekonominiam ir socialiniam saugumui.

2.2. Ideologinis teroro akto įvykdymo motyvas ir teroristiniai tikslai, kaip fakultatyvūs subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai

Subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai turi būti įrodinėjami kiekvienoje baudžiamojoje byloje. Pagal Lietuvos baudžiamąją teisę, nesant šių požymių, neįmanoma baudžiamoji atsakomybės už padarytą veiką ir kilusius padarinius kilimo galimybė. Anot baudžiamosios teisės specialisto prof. habil. dr. V. Piesliako,¹¹⁰ subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai yra subjektyvusis asmens baudžiamosios atsakomybės pagrindas.

Taigi, kaip minėta ankstesniame skyriuje, teroro akto (BK 250 straipsnio 1 d.) objektyviuosius požymius sudaro tokios veikos kaip: sprogmenų padėjimas, susprogdinimas, padegimas, tačiau nenurodomos šių alternatyvių veikų padarymo priežastys, leidžiančios teroro aktą atskirti nuo tokių nusikalstamų veikų kaip turto sunaikinimas visuotinai pavojingu būdu (187 straipsnio 2 d.), dviejų ir daugiau žmonių nužudymas (129 straipsnio 2 d. 5 punktas). Todėl

¹⁰⁹ Gutauskas A. Terorizmo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą // Teisė, 2005. P. 54.

¹¹⁰ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Pirmoji knyga. Vilnius: Justicija.. 2006. P. 414.

reiktų detaliau **išnagrinėti teroro aktų įvykdymo motyvus ir tikslus** bei jų reikšmę teroro akto kvalifikacijai, bei atskyrimui nuo kitų nusikalstamų veikų.

Prie fakultatyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių priskiriami nusikalstamos veikos padarymo motyvas ir tikslas. Šie požymiai įrodinėjami tik tada, kai aprašyti BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje. Anot baudžiamosios teisės specialisto prof. habil. dr. V. Piesliako,¹¹¹ tai įstatymo leidėjas daro toli gražu ne visada. Kalbant apie teroro aktą (BK 250 straipsnį), ideologinis nusikalstamos veikos motyvas nėra aprašytas, vadovaujantis teorinėmis nuostatomis tai reikštų, kad jis nėra nusikalstamų veikų visuomenės saugumui sudėties požymis, tačiau kai kuriose veikose, ypač kalbant apie teroro aktą, motyvą bandoma nustatyti. Būdamas pagal baudžiamosios teisės teorija veikos priežastimi, paskata, nusikalstamos veikos varomąją jėgą ar savęs pateisinimu,¹¹² motyvas, tampa teisiškai reikšmingas, nes didina veikos pavojingumą. Teroristinė ideologija, ideologinis motyvas yra būtinoji sąlyga terorizmui, tarp jų ir teroro aktams atsirasti bei išskirti juos nuo kitų nusikalstamų veikų sąrašo.

Teroristinės veikos siejamos su poveikiu visuomenei, jos įbauginimu. Jomis siekiama skleisti teroristinę ideologiją arba ją įgyvendinti: priversti atsistatydinti vyriausybes, pasiekti nepriklausomybę ir panašiai. Teroro aktais kėsinamasi dviem lygiais: į tai, kas trukdo teroristų siekiams, ir į tai, per ką jie tu tikslų siekia. Tradicinis pavyzdys – siekiant nepriklausomybės sprogdinami okupavusios valstybės gyventojai.

Tikslas – tai asmens ar sistemos planai ar ketinimai pasiekti asmeninį ar organizacijos pageidaujamą galutinį tašką.¹¹³ Kalbant apie nusikalstamos veikos padarymo tikslus, jie, anot baudžiamosios teisės specialisto prof. habil. dr. V. Piesliako,¹¹⁴ apibrėžiami, kaip asmens siekiai, susiję su nusikalstamos veikos padarymu, priežastys, dėl ko jis nusprendė padaryti nusikalstamą veiką. Teroristinių veikų siekiai gali būti labai įvairūs: teroro aktais gali būti siekiama pakeisti galiojančią valstybės santvarką, jos teritoriją, išlaikyti okupuotas žemes, išlaisvinti bendrininkus arba tiesiog skleisti teroristinę ideologiją. Baudžiamosios teisės atstovo B. Hoffmano¹¹⁵ teigimu, teroro aktus realizuojantys asmenys siekia ne tik egocentrinį tikslą, jo nuomone, jie iš esmės yra altruistai, nes mano, kad veikia „geros“ priežasties skatinami – informuos platesnę auditoriją apie savo atstovaujamą teroristinę grupę, jos tikslus. Baudžiamosios teisės atstovo B. Hoffmano¹¹⁶ nuomone, teroro aktus realizuojantiems asmenims būdingas „intelektinis smurtas“

¹¹¹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Pirmoji knyga. Vilnius: Justicija.. 2006. P. 414.

¹¹² Tarybinė baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius. 1972. P. 182.

¹¹³ www.wikipedia.org/wiki/objective [žiūrėta 2008 11 05]

¹¹⁴ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė ... // ten pat P. 414.

¹¹⁵ Hoffmann B. Inside terrorism. Columbia University Press, <http://www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html> [žiūrėta 2008 11 26]

¹¹⁶ Žr. ten pat.

(*a violent intellectual*), jų tikslai yra suprojektuojami į toli siekiančius padarinius, o juos pasiekti gali būti panaudojama jėga.

Taigi nors teroro akto tikslai gali būti politiniai, kariniai, etniniai, religiniai ir kt., tačiau motyvai – tik ideologiniai. Iš teroristinės ideologijos kyla teroristų tikslai. Būtent ideologija yra išeities taškas, ji tiksliausiai apibūdina teroro aktus ir yra būtinais jų požymis. Ideologija apibrėžiama, kaip tam tikram visuomenės sluoksniui, grupei, tam tikrai politikos, ekonomikos, meno kryptims, srovei būdinga idėjų arba pažiūrų į pasaulį ir gyvenimą visuma.¹¹⁷ Taigi pati ideologija, kaip idėjų ir pažiūrų visuma, nėra neigiamai vertinama, tačiau jeigu ji pasireiškia teroro aktais nukreiptais į civilių žudymą – tai jau teroristinė ideologija, ir ji smerktina. Atsiranda sąvoka teroristinė ideologija, kaip būtinoji sąlyga terorizmui, tarp jų ir teroro aktams, atsirasti. Anot kriminologijos atstovo A. Paukštės,¹¹⁸ teroristinė ideologija – tai įsitikinimų, paremtų žiniomis ir mintimis apie šias žinias, sistema, kuri pateisina civilių žudymą vardan iškelto tikslo. Anot baudžiamosios teisės atstovo A. W. Kruglanskio,¹¹⁹ teroristinė ideologija tai utopija, tikėjimo sistema, kurioje teroro aktus realizuojantiems asmenims suteikiamas išrinktųjų didvyrių statusas. Ideologijos svarba pabrėžiama ir apibrėžiant terorizmo sąvoką. Remiantis 2006 m. kovo 6 d. Rusijoje Valstybės Dūmoje priimtu įstatymu „Apie priešinimąsi terorizmui“, kuriame terorizmas apibrėžiamas, kaip prievartos ideologija ir poveikio praktika, susijusi su gyventojų bauginimu ir (arba) kitomis neteisinių prievartos veiksmų formomis, siekiant daryti įtaką valstybinės valdžios organų, vietinės savivaldos organų ar tarptautinių organizacijų sprendimų priėmimui. Rusijos atveju teroristinė ideologija yra susijusi su nacionalinio išsivadavimo kova ir dalinai – su religinėmis nuostatomis.¹²⁰

Ideologija apibrėžia ir nurodo kolektyvo, o ne individualius tikslus. Ideologijos stiprumui turi bendruomenės parama ir tai, kaip bendruomenės nariai motyvuojami priimti ideologiją. Socialinė – politinė teroristinė ideologija dažnai yra silpnesnė nei religinė teroristinė ideologija, ji giliai įsišaknijusi į teroristinės grupės istoriją ir tradicijas. Ideologija suvokiama kaip tikslas, neabejotina tiesa. Teigiama, kad politiniai teroristai yra daugiau ribojami savo smurto nei religiniai teroristai, ir jų tikslai yra daugiau simboliniai. Anot baudžiamosios teisės atstovo R. Meinarduso,¹²¹ skiriamas pasaulietinis (socializmas, fašizmas, anti–imperializmas ir kt.) ir religinėmis paskatomis (separatizmas) grindžiamas terorizmas. Autoriaus¹²² skiriamas politinė ideologija grindžiamas nacionalinis (vidaus) terorizmas, kai politiškai motyvuoti teroro aktai

¹¹⁷ Tarptautinių žodžių žodynas. Ketvirtasis leidimas. Alma littera, 2005. P. 310.

¹¹⁸ Paukštė A. Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje: daktaro disertacija. Vilnius, 2006.

¹¹⁹ Kruglanski A. W. Inside the terrorist mind. University of Maryland, College Park. www.wam.umd.edu/~hannahk/ULTIMATE%2029%20APRIL%20TALK.doc [žiūrėta 2008 11 16]

¹²⁰ Jakaitis M. Dideli pasirengimai neaiškiai grėsmei. <http://www.geopolitika.lt/?artc=480> [žiūrėta 2008 10 28]

¹²¹ Meinardus R. Terrorism as political ideology <http://www.fnf.org.ph/liberallibrary/terrorism-as-political-ideology.htm> [žiūrėta 2008 11 16]

¹²² Žr. ten pat.

vykdomi vienos valstybės viduje, kurioje ir teroristai ir civiliai turi tą pačią pilietybę (pvz.: ETA, baskai ir pan.). Jų tikslas – pakeisti padėtį atitinkamoje šalyje, jų atakos apsiriboja šalies mastu. O tarptautiniu terorizmu, kuriam atstovauja Al Qaeda (įkurta 1980 metais, kaip grupė kovojanti prieš sovietų okupaciją Afganistane, dabar jau pakeitusi tikslus) – siekiama tarptautinės politinės pertvarkos – Al Qaeda atveju, pašalinti Vakarų įtaką iš arabų ir islamo pasaulio.¹²³ Taigi nagrinėjant teroristinių veikų sąvokas, didžiausią dėmesį reikia skirti motyvams, nes būtent ideologinis motyvas, iš kurio kyla teroristiniai tikslai, yra būtinais šių veikų požymis. Kitaip nei P. Pillaras, buvęs Centrinės žvalgybos valdybos (toliau – CŽV) direktoriaus pavaduotojas žvalgybai, parašęs knygą „Terorizmas ir JAV užsienio politika“,¹²⁴ ir B. Hoffmannas¹²⁵, baudžiamosios teisės specialistas, kurie išskiria tik politinį terorizmo motyvą kaip pakankamą teroro aktų požymį. Kriminologijos atstovas A. Paukštė¹²⁶ teigia, kad teroristiniai motyvai gali būti įvairesni – socialiniai, ekonominiai, religiniai ir kt. Manytume, kad įvardintas tik politinis motyvas susiaurina teroro aktų sampratą.

Beje, teroro aktų negalime laikyti politinio pobūdžio nusikaltimais, remiantis ir tuo, kad šio nusikaltimo sukelti padariniai yra akivaizdžiai neadekvatūs keliamiems politiniams tikslams. Teroro aktai dažniausiai vykdomi siekiant atkreipti dėmesį į politines ar religines pažiūras, tačiau dėl šio nusikaltimo pavojaus visuomenei laipsnio, visuotinai yra pripažinta, kad teroro aktai nėra politinio pobūdžio nusikaltimai.¹²⁷ Remiantis Didžiosios Britanijos Lordų Rūmų byla,¹²⁸ kurioje Angolos pilietis T. prašė perkvalifikuoti atliktą nusikalstamą veiką teigdamas, kad veikė politinių tikslų skatinamas. Teismas nustatė kokiomis aplinkybėmis veikos charakterizuojamos kaip politiniai nusikaltimai. Nusikaltimai laikomi politiniais, jei:

1. jie įvykdyti dėl politinių tikslų, siekiant nuversti ar pakeisti valstybės vyriausybę ar priversti vyriausybę pakeisti jos politiką;
2. yra aiškus tiesioginis priežastinis ryšys tarp nusikaltimo ir siekiamų politinių tikslų. Nustatant šį ryšį turi būti išnagrinėta:
 - kokiomis priemonėmis buvo siekta politinių tikslų;
 - ar nusikaltimo objektas buvo karinis, vyriausybiniis taikinys ar civiliai;
 - ar darant nusikaltimą nebuvo nužudyti ar sužaloti civiliai gyventojai.

¹²³ Meinardus R. Terrorism as political ideology <http://www.fnf.org.ph/liberallibrary/terrorism-as-political-ideology.htm> [žiūrėta 2008 11 16]

¹²⁴ Pillar P. Terrorism and US Foreign Policy . Published by the Brookings Institution Press in February 2001.

¹²⁵ Hoffman B. Defining Terrorism. New York: Columbia University Press, 1998. P.12.

¹²⁶ Paukštė A. (2004). Terorizmo sąvoka // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2004, Nr. 59 (51), P. 68-80.

¹²⁷ Sunkūs nepolitinio pobūdžio nusikaltimai http://www.asylum-online.lt/pages/refuge_ex_para_f_p_b.html [žiūrėta 2008 11 26]

¹²⁸ Judgments – Regina v. Secretary of State for the Home Department. <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd990211/salem.htm> [žiūrėta 2008 11 28]

Remiantis šiuo apibrėžimu, teismas nustatė, kad pareiškėjas Angolos pilietis T., įtariamasis padaręs nepolitinio pobūdžio nusikaltimą, priklausė politinei organizacijai, kuri siekė politinio tikslo – pakeisti Angolos vyriausybę. Tokiu būdu T. atitiko pirmąjį subjektyvųjį požymį. Tačiau, siekdamas šio tikslo, T. dalyvavo teroristinėje veikoje – teroro išpuoliuose oro uoste, kurių metu buvo nužudyti ir sužaloti civiliai gyventojai. Nors oro uostas gali būti priskiriamas strateginės reikšmės objektams, tačiau siekiant politinių tikslų buvo pasirinktos neadekvačios priemonės. Todėl teismas nusprendė, kad T. neatitinka antrosios sąlygos – nenustatytas tiesioginis priežastinis ryšys tarp politinių tikslų ir nusikaltimo.

Manytume, kad vien politinių tikslų turėjimas nėra pakankamas pagrindas teigti, kad nusikaltimas yra politinio pobūdžio. Bet kuriuo atveju tarp padaryto nusikaltimo ir jo tariamo politinio tikslo turi būti nustatytas tiesioginis priežastinis ryšys. Jei pripažįstame, kad nusikaltimas yra politinis, tokiu atveju „politiniai nusikaltimo veiksmai turi pranokti bendrąjį jo, kaip teisės pažeidimo, pobūdį“.¹²⁹ Jeigu įvykdyta veika yra neadekvači tariamai politiniams tikslams, kaip teroro akto atveju, tokia nusikalstama veika negali būti pripažinta politine, nors vieni iš keliamų tikslų ir gali būti politiniai. Manytume, kad tikslus, kaip skiriamąjį teroro akto požymį, nurodyti netikslinga, nes visi teroristiniai tikslai, kokie jie bebūtų, yra kildinami iš ideologinio motyvo. BK 250 straipsnio 6 d. minimas tikslas numatytais veiksmais bauginti žmones retai kada teroro aktus realizuojantiems asmenims yra galutinis, greičiau, tai tarpinis tikslas. Baimė dažnai lydi kiekvieną smurto aktą. Ji paprastoje nusikalstamoje veikoje yra ne priežastis, o pasekmė, šis požymis vargu ar leis atskirti teroristines veikas nuo kitų nusikalstamų veikų (pvz: plėšimas, išžaginimas).

Tarptautinių santykių atstovai E. Račius ir E. Gailiūnas¹³⁰ išskiria teroristines grupes pagal jų siekiamus tikslus. Ši klasifikacija svarbi dėl to, kad leidžia geriau suvokti teroristinės ideologijos vaidmenį bei iš jos kylančius įvairius teroro akto įvykdymo tikslus (2 pav.).

Religija ir teroristinės ideologijos. Religinio terorizmo atstovai teroro išpuolį suvokia kaip dieviškąją pareigą ar šventą veiksmą. Atsitiktinis žmonių žudymas, jų akimis, yra moraliai pateisinamas. Jie nejaučia jokių moralinių apribojimų rinkdamiesi būsimas aukas ir priemones, jų veiksmų nevaržo pasaulio viešoji nuomonė. Organizacijos: „Al-Qaeda“, „Hamas“, „Hizbollah“, „Kach“ ir kt.

Nacionalinis terorizmas. Šios krypties atstovai siekia nepriklausomos valstybės sukūrimo. Pastebima, kad tarptautinė bendruomenė labiau linkusi pateisinti būtent nacionalinį terorizmą. Teroro aktus realizuojantys asmenys, atsižvelgdami į tarptautinės bendruomenės ar konkrečios

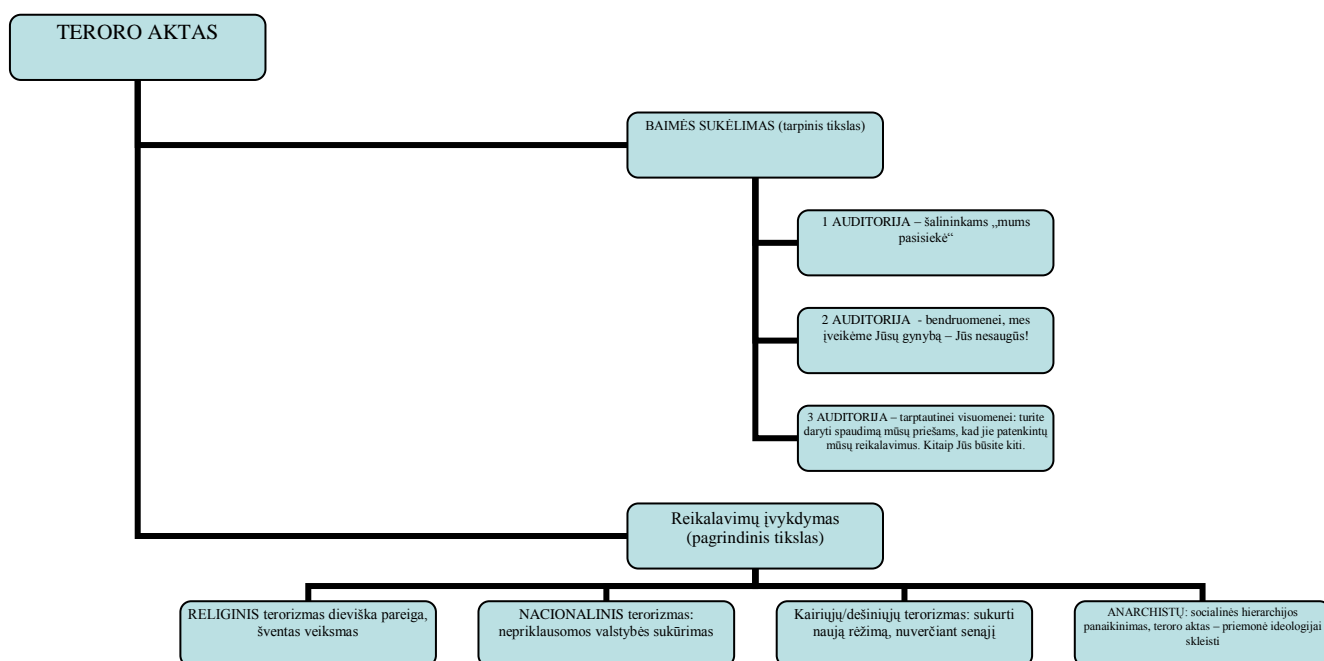
¹²⁹ Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovas. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1996. P. 152.

¹³⁰ Račius E., Gailiūnas E. Terorizmo žinynas. Vilnius: Žara, 2005.

gyventojų grupės nuomonę, teroro aktus apgalvoja taip, kad nukentėtų kuo mažiau civilių. Žinomiausios organizacijos: baskų ETA, kurdų PKK, alžyriečių FLN, airių RIRA ir kt.

Kairiųjų ir dešiniųjų terorizmas. E. Račiaus ir E. Gailiūno parengtame „Terorizmo žinyne“¹³¹ šis terorizmas yra ideologizuotas, vykdomas ideologiniu pagrindu. Kairiųjų teroristinės organizacijos siekia sugriauti kapitalistinę sistemą ir jos vietoje sukurti komunizmą ar socializmą. Žymiausios kairiųjų terorizmo organizacijos: „Earth Liberation Front“, „Red brigades“, „Japanese Red Army“ ir kt. Dešiniųjų pažiūrų ekstremistai dažniausiai siekia nuversti liberaldemokratinę vyriausybę ir jų vietoje sukurti fašistinius režimus. Paprastai dešiniųjų terorizmui priskiriami ir pavieniai teroro aktus rengiantys religiniai fanatikai. Šios grupuotės veikia ES, JAV, Rusijoje: „Arian Nations“, „Russian National Unity“, „The National Alliance“ ir kt.

Anarchistų tikslas – socialinės hierarchijos panaikinimas. XIX a. pab. ir XX a. pr. garsėjo teroro išpuoliais prieš aukščiausio rango politinius lyderius. Teroro išpuoliai suprantami kaip vienintelė priemonė savaideologijai skleisti. XX a. pab. ir XXI a. pr. anarchistai ir su jais siejami kraštutiniai pacifistai apsiriboja privačios nuosavybės niokojimu.



Šaltinis: sudaryta pagal dr. B. Ganor, E. Račių ir E. Gailiūną, 2005

3 pav. Tarpiniai ir pagrindiniai teroro akto tikslai

Manytume, jog būtina geriau pažinti teroristinę grupuočių ideologiją kaip įsitikinimų sistemą, pasireiškiančią nusikalstamomis veikomis, nukreiptomis į civilius, vardan iškelto tikslo.

¹³¹ Račius E., Gailiūnas E. Terorizmo žinynas. Vilnius: Žara, 2005.

Iš jos kyla ir teroro akto padarymo tikslai. Būtent ideologija yra išeities taškas, ji tiksliausiai apibūdina teroro aktus ir yra būtinais jų požymis. Ideologinį motyvą, kaip skiriamąjį teroro akto požymį, leidžiantį atskirti jį nuo kitų nusikalstamų veikų, galima būtų įtraukti į LR BK 250 str. nurodomą teroro akto sudėtį.

III SKYRIUS

TERORO AKTO ATRIBOJIMO NUO KITŲ NUSKALSTAMŲ VEIKŲ PROBLEMA

Sukėlus sprogimą, padegus turtą, nužudžius žmones iškyla teroro akto atiriojimo nuo kitų nusikaltimų problema. Tenka spręsti, kokią normą taikyti – teroro akto (250 straipsnis), nužudymo, padaryto kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu (129 straipsnio 2 d.), turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu (187 straipsnio 2 d.) ar karo nusikaltimų. Todėl šiame skyriuje pamėginsime atirioti teroro aktą nuo tokių nusikalstamų veikų kaip: turto sunaikinimas visuotinai pavojingu būdu, nužudymas dviejų ir daugiau žmonių visuotinai pavojingu būdu bei karo nusikaltimų.

3.1. Teroro akto atiriojimo nuo turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu problematika

Teroro aktą, kaip didelį pavojų visuomenės saugumui keliančią veiką, yra keblu atskirti nuo turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu. Ypač kai kaltininkas turtą sunaikina visuotinai pavojingu būdu, t. y. panaudodamas didelę griaunamąją jėgą, sukeldamas visuotinę nelaimę, pavojų daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai. Tokiomis veikomis kėsinama į baudžiamojo įstatymo saugomas vertybes – visuomenės saugumą bei nuosavybę, tačiau vienos iš šių vertybių yra pagrindinės, o kitos tik papildomos. Todėl šiame poskyryje suformuosime pagrindinius skiriamuosius šių veikų bruožus .

Kalbant apie turto sunaikinimą visuotinai pavojingu būdu, tai naujojo BK 187 straipsnio 2 d. požymio „visuotinai pavojingas būdas“ turinys iš esmės nepasikeitė palyginti su 1961 m. BK 278 straipsnio 2 d. nurodytu atitinkamu kvalifikuojančiu požymiu. Pridurtina, kad nusikalstamos veikos padarymas visuotinai pavojingu būdu ir 1961 m. BK, ir naujajame, taip pat buvo ir tebėra atsakomybę sunkinanti aplinkybė. Kas laikytina visuotinai pavojingu nusikaltimo padarymo būdu, įstatymai ar kiti norminiai teisės aktai nenustato – tai yra **vertinamoji sąvoka**. Kita vertus, šią sąvoką paaiškina teismų praktika ir baudžiamosios teisės teorija. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimo Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“¹³² 26 punkte nurodoma, kad „nusikaltimo padarymas **visuotinai pavojingu būdu** yra atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai kaltininkas suvokia, jog jis panaudoja tokį būdą, kuris yra pavojingas ne vieno, o dviejų ar daugiau asmenų gyvybei ar sveikatai.“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegija 2001 m. spalio 16 d. kasacinės bylos Nr. 2K-

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas Nr. 23. 1999 12 23. Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis. <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=39611> [žiūrėta 2008 11 16]

780/2001¹³³ nutartyje pažymėjo, kad „(...) turto sunaikinimas ar sužalojimas gali būti padaromas įvairiais būdais, ir požymiai, apibūdinantys veikimo būdą, yra vertinamojo pobūdžio bei kiekvienoje byloje turi būti nustatomi bei vertinami atskirai, pagal konkrečias bylos aplinkybes“. Tačiau šio straipsnio 2 dalyje numatyti kvalifikuojantys požymiai duoda pagrindo teigti, kad be pagrindinės įstatymo saugomos vertybės – nuosavybės, galima ir papildoma – visuomenės saugumas, žmogaus, kurio nuosavybė sužalojama arba sunaikinama, ar ir kitų žmonių gyvybė bei sveikata ir pan.“ Šioje byloje kolegija pripažino, kad nusikaltimas padarytas visuotinai pavojingu būdu, nes kaltininkas „suvokė, kad panaudoja tokį nukentėjusiojo turto sužalojimą, kuris tuo metu buvo pavojingas ne tik vieno nukentėjusiojo, bet ir dviejų ar daugiau asmenų gyvybei bei sveikatai arba jų turtui (...)“. Baudžiamosios teisės literatūroje nurodoma, kad **visuotinai pavojingas būdas**¹³⁴ yra toks, kai kaltininkas veikia padaro panaudodamas didelę griaujamąją jėgą, sukeldamas visuotinę nelaimę, pavojų daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai. Dažniausiai praktikoje pasitaikantys visuotinai pavojingi turto sunaikinimo būdai yra padegimai, sprogdinimai, užtvindimai, griūtys, maisto ar pašarų užnuodijimas ir pan. **Turto sunaikinimo būdo visuotinis pavojingumas priklauso ne tik nuo konkrečių veiksmų, bet ir nuo jo padarymo vietos ir kitų aplinkybių.** Ne kiekvienas turto sunaikinimas padegant, sprogdinant ar kitaip yra padaromas visuotinai pavojingu būdu. Šiuo aspektu naujasis BK tiksliau parodo, kad padegimas ar sprogdinimas savaime, neatsižvelgiant į aplinkybių visumą, negali būti laikomas visuotinai pavojingu būdu. Pažymėtina, kad BK 187 straipsnio 2 d. numatyto nusikaltimo kvalifikavimui būtina asmens kaltė – asmens suvokimas, kad jis veikia visuotinai pavojingu būdu, ir jo noras taip veikti. Minėta veika gali būti padaroma tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia, t. y. asmuo suvokia, kad neteisėtai naikina ar gadina svetimą turtą, numato, kad dėl to turtas visiškai ar iš dalies neteks savo vertės ir vartojamųjų savybių, ir šių padarinių nori (tiesioginė tyčia) arba kad ir šių padarinių nenori, bet sąmoningai leidžia jiems kilti (netiesioginė tyčia).

Teroro aktai remiasi ideologiniais motyvais. Jie ypatingi tuo, kad jais siekiama ne turtinės naudos, o esamo žmonių grupių *status quo* pakeitimo arba atvirkščiai – išlaikymo. Todėl būtent ideologiniai motyvai yra tas požymis, kuris leidžia teroro aktus atskirti nuo kitų nusikalstamų veikų, o šiuo atveju nuo turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu. Turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu saugoma vertybė pagal BK yra nuosavybė, turtinės teisės ir turtiniai interesai, į juos veikia ir yra nukreipta. Teroro aktais kėsinamasi į kitą saugomą vertybę – visuomenės saugumą, skirtingai nuo turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu, tai ne

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegijos 2001 10 16 kasacinės bylos Nr. 2K-780/2001 nutartis. http://www.lai.lt/Default.aspx?item=tn_iki2006&rid=78 [žiūrėta 2008 11 16]

¹³⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija http://www.tm.lt/?item=taktai_list&aktoid=42972&strnr=187 [žiūrėta 2008 11 16]

papildoma, o pagrindinė vertybė. Teroro aktais svarbiausia paveikti visuomenę, vyriausybę, daryti įtaką priimamiems sprendimams, o teroro akte turto sunaikinimas pavojingu būdu, pasirenkant strateginės reikšmės objektus, tai tik priemonė tikslui pasiekti, pažeidžiant visuomenės saugumą. Todėl kvalifikuojant atliktą nusikalstamą veiką pagal BK 187 straipsnio 2 d., atskiriant ją nuo teroro aktų (250 straipsnis), būtina nustatyti į kokią pagrindinę baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę kėsinamasi bei atsižvelgti į atliktų pavojingų veiksmų ir aplinkybių visumą, asmens suvokimą, kad jis veikia visuotinai pavojingu būdu.

3.2. Teroro akto atirbojimo nuo tyčinio nužudymo problematika

Skirtingai nei dviejų ar daugiau asmenų nužudymas (BK 129 straipsnio 2 d. 5 p.) ar nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu (BK 129 straipsnio 2 d. 7 p.) teroro aktų pagrindinis tikslas yra ne smurtas, o poveikis visuomenei. Svarbiausia tai, kad teroro aktais kėsinamasi į tokią svarbią vertybę kaip visuomenės saugumas, t. y. atsitiktinai pasirenkami civiliai yra tarsi žinutės visuomenei, generatoriai. O BK 129 straipsnio 2 d. 7 punkte aptariamas nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu apima tokius atvejus, kai kaltininkas, siekdamas nužudyti nukentėjusįjį, panaudoja tokį būdą, kuris pavojingas ne tik siekiamo nužudyti žmogaus, bet ir bent vieno kito žmogaus gyvybei. BK numatytoje teroro akto sudėtyje (250 str.) matyti, kad ji neapima siekio atimti žmogaus gyvybę ir, anot socialinių mokslų atstovo E. Spruogio,¹³⁵ apskritai ši sudėtis neapima nužudymo, bet yra susijusi su susprogdinimais, sveikatos sutrikdymu ir pan. Grėsmė ir smurtas teroro akte, yra svarbūs tiek, kiek tai paveiks auditoriją – sukurs iracionalią baimę, privers laikytis jų reikalavimų ir pan.

Terorizmas, vykdomas teroro aktais – tai visada tyčinė veika (būdinga tiesioginė tyčia). Ji be abejo skiriasi nuo tyčinio nužudymo. Nužudymo atveju yra dvi šalys – nusikalstamą veiką įvykdęs asmuo ir auka, o teroro akte yra ir trečia šalis – valdžios institucijos ir (arba) visuomenė. Teroro aktais kėsinamasi dviem lygiais: į tai, kas trukdo teroristines veikas vykdančių asmenų siekiam, ir į tai, per ką jie tų tikslų siekia. Baudžiamosios teisės atstovės C. Combsės nuomone,¹³⁶ „paprastas“ žmogžudys nužudys kažką todėl, kad jis siekia asmens mirties, bet teroro aktus realizuojantis asmuo nužudys dėl abejingumo, jam nesvarbu, ar tas asmuo gyvena ar miršta. Šį teiginį patvirtina ir kita baudžiamosios teisės atstovė K. Gaučytė,¹³⁷ kuri teigia, kad pati tiesioginė auka teroro aktus realizuojančius asmenis mažai domina – jų tikslas yra atkreipti dėmesį, sukelti visuomenės ir valdžios baimę, skleisti savo ideologiją. Baudžiamosios teisės

¹³⁵ Spruogis E. Tarptautinis terorizmas ir legitiminių priemonių kovojant su juo naudojimas // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2005, Nr. 68 (60), P. 75.

¹³⁶ Combs C.C. What's wrong with terrorism? - Polity press, 2003.

¹³⁷ Gaučytė K. Kova su tarptautiniu terorizmu. Teisinės minties šventė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.

atstovė C. Cobsė¹³⁸ mano, kad aukos yra pasirinktos, pirmiausiai ne dėl jų asmeninės kaltės (išreiškiamos pilietybe, naryste karinėje ar vyriausybinėje grupėje), bet todėl, kad jų mirtys ar sužalojimai taip sukūrė visuomenę, kad ji sutelks dėmesį į iškeltus teroristinius tikslus. Kaip minėjome ankstesniame skyriuje, reiktų prisiminti, kad smurtiniam nusikalstamumui priskirtini nusikaltimai, kuriuose smurtas yra motyvacijos elementas, o ne vien elgesio būdas tikslui pasiekti. Todėl teroro aktus galima būtų atriboti ir pagal tai, kad teroro aktuose asmuo (ar asmenys) panaudojami kaip priemonė tikslui pasiekti, skirtingai nuo smurtinių nusikaltimų, kuriems priklauso nusikaltimai asmeniui.

Taigi teroristinei veikai būdingi tam tikri tikslai, motyvai. Nors tarptautiniai terorizmo aktai vykdomi siekiant religinių, politinių ir kitų tikslų, visuotinai sutarta, kad šis nusikaltimas nebus laikomas politiniu, kad motyvai ir tikslai nebūtų priemonės išvengti atsakomybės už įvykdytus teroro aktus.¹³⁹ Reiktų prisiminti, kad iš teroristinės ideologijos išplaukia teroro aktus vykdančių asmenų tikslai. Būtent ideologija yra išeities taškas, ji tiksliausiai apibūdina teroro aktus ir yra būtinais jų požymis. Būtent teroristinė ideologija, apibrėžianti kolektyvo, o ne individualiais tikslais, yra paremta įsitikinimų sistema, pateisina civilių žudymą vardan tikslo.¹⁴⁰ Būtent ideologinis teroro akto motyvas skiria tyčinį dviejų ir daugiau asmenų nužudymą ar nužudymą kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu.

Anot B. Hoffmano, knygos „Terorizmo viduje“¹⁴¹ autoriaus, teroro aktai skiriasi nuo tyčinio nužudymo, kuriam įvykdyti galima naudoti tą pačią taktiką (pvz., sprogdinimas) ir kėsintis į ta patį taikinį (pvz., politinį veikėją), tačiau tikslai visada bus skirtingi. Laikantis anksčiau apibrėžtos teroristinės grupės sąvokos, kad tai organizuota iš daugiau kaip dviejų asmenų grupė, sukurta per tam tikrą laikotarpį ir suderintai veikianti, turinti tikslą daryti teroristinius nusikaltimus, galime teigti, kad vienas asmuo negali būti laikomas teroristine grupe. Kaip pavyzdį galime panaudoti JAV senatoriaus R. Kenedy 1968 m. nužudymą, kai S. Sirhanas nužudęs senatorių teigė, kad jis tai padarė dėl politinių motyvų – protestavo prieš JAV paramą Izraeliui. Diskutuotina ar šį nužudymą priskirti teroro aktui, nes Sirhanas nepriklausė organizuotai politinei grupei, jis veikė savo nuožiūra „dėl gilaus asmeninio nusivylimo“.

Nors Europos Tarybos pamatiniame sprendime „Dėl kovos su terorizmu“¹⁴² pripažįstama, jog teroristinę grupę turi sudaryti bent du asmenys, tačiau teroro aktą gali įvykdyti ir pavieniai asmenys kaip, pavyzdžiui, savižudis susprogdina autobusą. Mūsų nuomone, reiktų prisiminti, jog

¹³⁸ Gaučytė K. Kova su tarptautiniu terorizmu. Teisinės minties šventė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.

¹³⁹ Terrorism and International Law // Edited by Rosalyn Higgins and Maurice Flory, Routledge. – London and New York, 1997

¹⁴⁰ Paukštė A. Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje: daktaro disertacija. Vilnius, 2006.

¹⁴¹ Hoffmann B. Inside terrorism. Columbia University Press, <http://www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html> [žiūrėta 2008 11 26]

¹⁴² Tarybos pamatinis sprendimas 2002 m. birželio 13 d. Dėl kovos su terorizmu (2002/475/TVR). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0475:LT:HTML> [žiūrėta 2008 11 01]

terroristines veikas vykdančias asmenys (pavieniai ar grupės), skirtingai nei nužudymo atveju, veikia ideologinio motyvo skatinami, jie siekia viešumo, sujudimo visuomenėje, o atsitiktinis aukų pasirinkimas padeda siekti svarbiausio tikslo – ilgalaikės, ypač iracionalios, baimės visuomenėje sukūrimo. Kalbant apie nužudymo atvejį, kaltininkas dažniausiai siekia konkretaus asmens ar kelių asmenų žūtis, pasinaudodamas tokiu būdu, kuris gali kelti pavojų ir kitiems asmenims. Todėl kai vienas asmuo nužudomas, o kitiems padaromi tam tikri sveikatos sužalojimai, tai veika kvalifikuojama kaip nužudymo ir atitinkamų sveikatos sužalojimų sutaptis. Nužudymo atveju kaltininką dažniausiai skatina veikti savanaudiškos paskatos, kurios apibūdinamos, kaip siekimas turtinės naudos (pinigų, kito turto, turtinių teisių) arba ketinimas išvengti materialinių išlaidų (skolos gražinimo, alimentų mokėjimo), chuliganiškos paskatos ar kerštas. Teroro akto atveju siekiama ne turtinės naudos ir veikiama ne iš savanaudiškų, chuliganiškų paskatų ar keršto, todėl remiantis anksčiau aptarta medžiaga, galima teigti, kad terroristines veikas vykdančius asmenis skatina veikti ideologiniai motyvai.

3.3. Teroro aktų atribojimo nuo karinių veiksmų problema

Karo nusikaltimų subjektyvieji požymiai pasižymi tuo, kad visi karo nusikaltimai gali būti padaromi tik tiesiogine tyčia. Kaltininkas privalo suvokti veikos pavojingumą ir numatyti pavojingas pasekmes ir siekti jų. Kiti papildomi subjektyviosios pusės požymiai – nusikaltimo tikslas ir motyvas neturi reikšmės, į juos atsižvelgiama tik parenkant ir skiriant bausmę.¹⁴³ Teroro akto subjektas – valstybiniam dariniams nepriklausantis asmenys arba jų grupės. Pagal šį požymį mokslinėje literatūroje teroro aktai atribojami nuo nusikaltimų žmoniškumui ir nuo karo nusikaltimų, kuriuos vykdo valstybė. Anot kriminologijos atstovo A. Paukštės,¹⁴⁴ nors valstybės ar jos institucijų vykdomas smurtas prieš civilius irgi nepateisinamas, tačiau tokios nusikalstamos veikos reglamentuojamos kiek kitaip negu teroro aktai, o jų prevencija taip pat turi savo specifiką. Todėl šiame skyriuje apžvelgsime kokie esminiai skirtumai skiria teroro aktus nuo karinių veiksmų.

Karas yra įprasčiausia sąvoka, kuria apibūdinamas ginkluotas susirėmimas tarp valstybių. Anot tarptautinės teisės atstovo J. Žilinsko,¹⁴⁵ siekiant atriboti ginkluotą konfliktą nuo gerai organizuotų kriminalinių veikų padeda tokie požymiai, kaip konflikto šalis turi veikti kaip politinis – karinis subjektas, jos motyvai negali būti privačios naudos siekimas, kerštas ar kt.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros metodiniai nurodymai dėl veiksmingesnio nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų ikiteisminio tyrimo. 2007-12-22 Nr. 12.2-2400. www.prokuraturos.lt/LinkClick.aspx?fileticket=qi2btaPMifl=&tabid=221 [žiūrėta 2008 11 30]

¹⁴⁴ Paukštė A. Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje: daktaro disertacija. Vilnius, 2006

¹⁴⁵ Žilinskas J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104), P. 91-100.

Nors dabartinėje ginkluoto konflikto sampratoje iš pirmo žvilgsnio įtvirtinti objektyvieji požymiai, tačiau jie vis vien pasižymi dideliu subjektyvumu, ypač esant netarptautinio ginkluoto konflikto situacijai: pavyzdžiui, tik valstybė (ar tarptautinė bendrija) sprendžia, ar disidentai pakankamai organizuoti, kad juos galima laikyti konflikto šalimi, ar ginkluota kova pasiekė atitinkamą intensyvumo laipsnį. Pavyzdžiui, JAV konfliktas su Al-Qaeda Jungtinių Amerikos Valstijų yra laikomas ginkluotu konfliktu su atitinkamomis teisinėmis pasekmėmis jo dalyviams. Galima remtis H. byla,¹⁴⁶ kurioje JAV pilietis H. buvo sulaikytas Afganistane, kaip prieš kovotojas (t.y. kaip asmuo, remiantis priešiškas pajėgas, užsiimančias ginkluoto konflikto rengimu prieš Jungtines valstijas ir jos koalicijos partneres) tekęs ginkluotą paramą Talibanui. H. ginčijo jo, kaip „priešo kovotojo“ sulaikymo Afganistane teisėtumą, remdamasis JAV teise.

Manytume, kad JAV ir Al-Qaeda situacijos negalime laikyti tarptautiniu ginkluotu konfliktu vien todėl, kad Al-Qaeda negalime laikyti tarptautinio ginkluoto konflikto tinkamu subjektu. Anot J. Žilinsko,¹⁴⁷ tinkamu ginkluoto konflikto subjektu galime laikyti valstybę, veikiančią pasitelkiant savo ginkluotąsias pajėgas. Nors, kaip pastebi J. Žilinskas, skirtingų ginkluoto konflikto rūšių subjektai yra skirtingi. Ginkluotas konfliktas laikomas tarptautiniu, jei jis vyksta tarp dviejų ir daugiau valstybių, tačiau galimas ir trečiasis subjektas – tai tauta siekianti nepriklausomybės, tačiau ji turi realizuoti savo teisę į nepriklausomybę pagal Jungtinių Tautų chartijoje įtvirtintą tautų apsisprendimo principą. Netarptautiniame ginkluotame konflikte veikia valdžios institucijos (teisėtos vyriausybės) ir joms besipriešinančios pajėgos – disidentai. Disidentams taip pat keliami specialūs reikalavimai: turėjimas atsakingos vadovybės, teritorijos kontroliavimas, suteikiantis galimybę vykdyti suderintus kovos veiksmus (žr. 2 priede). Anot J. Žilinsko,¹⁴⁸ vienas pagrindinių organizacinių netarptautinio ginkluoto konflikto šalies požymių turėtų būti politinio pobūdžio, t. y. šalis turi veikti kaip politinis – karinis subjektas, jos motyvai turėtų būti vien privačios naudos siekimas. Atskirti ginkluotą konfliktą nuo teroro aktų, vykdomų teroristinių grupių padėtų ir tai, kad tarptautinio ginkluoto konflikto metu konflikto šalies kovojantys atstovai įgyja apsaugą (kombatanto privilegija), o nekovoiantys – civiliams numatyta apsauga. Netarptautinio ginkluoto konflikto metu konflikto šalies atstovai kombatanto privilegijos neįgyja, tačiau taikoma sugriežtinta apsauga bent jau šaliai priklausantiems asmenims, aktyviai ne(be)dalyvaujantiems konflikte (civiliams, sužeistiesiems ir kitiems *hors de combat*). Svarbiausia, kad tokiu atveju konflikto šalis turi pareigą užtikrinti tarptautinės

¹⁴⁶ Hamdi et al. v. Rumsfeld, secretary of defense, et al. certiorari to the United States court of appeals for the fourth circuit. No. 03-6696. Argued April 28, 2004 – Decided June 28, 2004. <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=000&invol=03-6696> [žiūrėta 2008 11 25]

¹⁴⁷ Žilinskas J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104), P. 93.

¹⁴⁸ Žr. ten pat. P. 94.

humanitarinės teisės normų laikymąsi, ypač – fundamentaliųjų.¹⁴⁹ Todėl, jei teroristinės organizacijos neatitinka tinkamo ginkluoto karinio subjekto požymių ir negali užtikrinti civiliams numatytos apsaugos, tai leidžia teigti, kad teroristinių organizacijų vykdomi teroro aktai nelaikomi karo veiksmiais. Šį teiginį patirtina ir Švedijos Uppsalos universiteto profesorius B. Sundelius¹⁵⁰ (žr. 1 lentelė).

1 lentelė

Veikėjų įgalintos ir struktūrinės grėsmės

		Pavyzdžiai
Veikėjų įgalintos grėsmės	Kitos valstybės karinė ataka	Karinė invazija
	Kito veikėjo karinė ataka	Terorizmas
	Kitos valstybės ataka	Prekybos, finansų, energetiniai išpuoliai, sankcijos
	Kito veikėjo ataka	Informacinės operacijos, išpuoliai prieš kritinę infrastruktūrą
Struktūrinės grėsmės	Kaimyninės sistemos žlugimas	Branduolinės, energetinės katastrofos, epidemijos, smurtiniai gyventojų neramumai
	Reikšmingi vidaus sukrėtimai	Nelaimingi atsitikimai, riaušės, epidemijos, demokratinių vertybių praradimas

Šaltinis: sudaryta pagal Sundelį B., 2004

Galima pastebėti, B. Sundelius¹⁵¹ terorizmą, taip pat ir teroro aktus, skiria prie konkrečių veikėjų įgalintų grėsmių. Teroro aktus realizuojančius asmenis jis priskiria prie kito veikėjo, negalinčio būti tinkamu ginkluoto konflikto subjektu, karinės atakos, taip atribodamas nuo valstybių atakų. Taigi apibendrinami pateiktą medžiagą galime teigti, kad kalbant apie teroro aktą realizavusį asmenį, reikia prisiminti, kad tai valstybiniais dariniais nepriklausantys

¹⁴⁹ Žilinskas J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104), P. 94.

¹⁵⁰ Sundelius B. The Challenge of Security Threats and Emergencies in Modern Society. Societal Security and Crisis Management in the 21 st Century, ETH Zurich and Swedish Emergency management Agency, CRN Works – hop Report, Stockholm, Sweden, 2004. P. 17. www.isn.ethz.ch/crn [žiūrėta 2008 10 26]

¹⁵¹ Žr. ten pat.

asmenys arba jų grupės, negalinčios užtikrinti tarptautinės humanitarinės teisės normų laikymąsi, todėl jų laikyti tinkama ginkluoto konflikto šalimi negalima.

Grįžtant prie teroro aktų atskirties nuo karo veiksmų, reikia prisiminti, kad baudžiamosios teisės atstovai C. Townshendas¹⁵² ir R. V. Wagneris¹⁵³ pasiūlė teroro aktus atskirti nuo karo ir pagal karinį ar civilinį pobūdį bei tikslą. Jie teigia, jog antrojo kriterijaus, susijusio su agresoriaus etnine ir kultūrine tapatybe, nėra. Kiek kitokį požiūrį pateikia baudžiamosios teisės teoretikas S. Passinis ir kt., kurie siekdami atskirti karinius veiksmus nuo teroro aktų, Italijos Bolonijos universitete atliko tyrimą,¹⁵⁴ kuriuo siekta išsiaiškinti pagrindinius kriterijus, skiriančius teroro aktą nuo karinių veiksmų. Tyrimas grindžiamas tokia metodika: tiramiesiems reikėjo įvertinti kai kuriuos įvykius (pvz.: Vidurio Rytuose – savižudžio susisprogdinimas autobuse pilname civilių ar bombos numetimas ant karinės bazės), atsižvelgti į tikslus: poveikį visuomenei (pvz., autobuso susprogdinimas) ar karinį tikslą (pvz., sunaikinti karinį objektą, ginklą ir pan.); be to tiramiesiems buvo pateikti įvairios įtariamųjų tautybės – Amerikos, Arabų, Izraelio, Palestinos, keliant idėją, kad ir tautybė yra veiksnys darantis įtaką tiriamųjų apsisprendimui, ar įvykdyta veika yra susijusi su karo veiksmis ar su teroro aktais.

Gauti tokie tyrimo rezultatai¹⁵⁵ – teroro aktų tikslas yra civiliai, o karo – kariniai taikiniai. Atskiriant veikas, reikšmingą vaidmenį, pagal tyrimo rezultatus, turi ir tautybė, pastebėta, kad arabų ir palestiniečių atlikta nusikalstama veika daugiau siejama su teroristiniais nei karo veiksmis. Skiriant veikas, tiramiesiems didelę reikšmę turėjo nusikalstamas veikas realizavusių asmenų religiniai įsitikinimai, todėl jų veikos mažiau buvo siejamos buvo su karo veiksmis – daugiau su terorizmu. Pastebėta, kad tokiems tiriamųjų įsitinimams didelę reikšmę turi žiniasklaida, kuo labiau ja pasitikima, tuo labiau tam tikri asmenys laikomi teroro aktą realizavusiais asmenimis. Tyrimo autoriai išvedė tokią formulę, kuri padėtų atskirti teroro aktus nuo karinių veiksmų: **tikslas** x „**aktorius**“¹⁵⁶ (veikėjas) x (didelis / mažas) **etnocentrizmas**. Tyrimas parodė, kad etnocentrizmas yra reikšmingas vertinant, ar nusikalstamas veikas atliko arabai ar palestiniečiai ir, jei tauta suvokiama kaip socialiai tolima, tai tiriamieji yra linkę jų veiksmus sieti su teroristinėmis veikomis (toks požiūris keičiasi, kai tauta užmezga ar nori užmegzti ryšius su kitomis grupėmis). Jei asmenys suvokiami kaip artimi ir jei jie įtraukti į bendruomenę, tuo mažiau jų veikų vertinime išankstinės nuomonės.

¹⁵² Townshend, C. *Terrorism: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2002.

¹⁵³ Wagner R.V. *Terrorism: a Peace Psychological Analysis* // *Journal of Social Issues*. 2006, Nr. 62 (1), P. 155-171.

¹⁵⁴ Passini S., Palareti L., Battistelli P. *Terrorism vs. War: The Representations of Terrorism and War after September 11 th 2001*. University of Bologna (Italy), department of psychology. http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/4/6/1/8/pages246184/p246184-1.php [žiūrėta 2008 11 10]

¹⁵⁵ Žr. ten pat.

¹⁵⁶ S. Passinis ir kt. teroristines veikas vykdančius asmenis laiko aktoriais, kurie vaidina prieš auditoriją (t.y. tikslingą visuomenės dalį).

Anot baudžiamosios teisės teoretikų S. Passinio ir kt.,¹⁵⁷ karas apibrėžiamas kaip racionalus „smurtinis“ ir „karinis“ konfliktas tarp valstybių, gyventojų ir, kalbant abstrakčiai, tarp grupių, tačiau esminis skirtumas – karas yra teisėtas ir pateisinamas. Jis saistomas išankstinių tikslų ir gynybos. Karas yra teisėtas, deklaruotas ir organizuotai valdomas taisyklių. Teroristinės veikos, taip pat teroro aktai apibrėžiami kaip „teroras“, „smurtas prieš civilius“, kylantis iš ideologinio, religinio fanatizmo, siekiant daryti psichologinį spaudimą visuomenei, vyriausybei. Teroro aktai laikomi nenuspėjamais (lyginant su karu), nematant akivaizdžios įvykdymo priežasties, siejant su ideologija ir religija.

Teroro aktai nuo karinių veiksmų skiriami ir pagal laukiamus rezultatus. Teroro aktais, kaip neteisėtu smurtu, pagrįstai tikimasi sužaloti civilius, o skirtingai nuo karinių veiksmų, kurių pagrindinis tikslas nėra civilių žūtis. Pavyzdžiui, jei šalis siunčia savo bombonešius sunaikinti vandens įrenginių ar kitos civilinės infrastruktūros, tai galėtų būti valstybės teroro aktas, nes tikimasi konkrečių rezultatų ir norima pakenkti visuomenei. Tačiau, jei šalis siunčia bombonešius sunaikinti kitos šalies karinių bazių, tai jau bus valstybės kariniai veiksmai. Kitas pavyzdys skiria partizaninį karą: grupė, siekianti nuversti vyriausybę, baigti okupaciją, siunčia savizudžius sprogdintojus į civilio piceriją – partizanų teroro aktas. Kitas atvejis, kai užminuota valtis susprogdina karinį laivą – tai jau partizaniniai karo veiksmai¹⁵⁸ (žr. 3 priedą).

Teroro aktų nereiktų painioti su tradiciniu karu, kai karo nusikaltimais laikomi karo vedimo tvarkos pažeidimai. Anot baudžiamosios teisės atstovo A. H. Garrisono,¹⁵⁹ tradiciniame kare taikiniai pasirinkti dėl karinės vertės, padėsiantys pasiekti konkrečius karinius tikslus. Karas yra saistomas karinio būtinumo, kai konkrečiomis priemonėmis puolama ir sunaikinama, siekiant konkretaus karinio tikslo, apsiribojant minimaliais šalutiniais nuostoliais (t. y. proporcingai panaudojant jėgą). Teroro akto tikslas yra paveikti tikslingą auditoriją, svarbiausia, kad pasirinktas taikiny suskeltų visuomenėje tam tikrą laukiamą reakciją. Nors kai kurie autoriai, kaip, pavyzdžiui, C. Carras¹⁶⁰ neįžvelgia skirtumų tarp terorizmo ir karo, jis teigia, kad terorizmas yra viena ir išplėtotos karo sąvokos dalių, tai kitoks modernus karo pavadinimas. Manytume, kad šia formuluote neapibrėžiamas skirtumas tarp aktų, kuriais siekiama sukelti karą, reikalauti, kad priešai pasiduotų, ir veiksmus, siekiant įbauginti ir sukelti politinius pokyčius ar skleisti teroristinę ideologiją.

Teroro aktais galima kėsintis į strateginės reikšmės objektus, siekti žmonių žūtis, kaip visuomenės taikaus egzistavimo sutrikdymo, priversti vyriausybę derėtis ir pan. Teroro aktai,

¹⁵⁷ Žr. ten pat.

¹⁵⁸ www.therationalradical.com/dsep/other/terrorism-definition.htm [žiūrėta 2008 10 19]

¹⁵⁹ Garrison A. H. Terrorism: The Nature of it's History // Criminal Justice Studies. 2003, Vol. 16 (1), P. 43.

¹⁶⁰ Carr, C. The Lesson of Terror: A History of Warfare against Civilians, Why it has Always Failed and Why it will Fail Again. New York: Random House, 2002. P. 6.

veikiami ideologinio motyvo, nukreipti ne į konkrečias aukas, kurios yra greičiau priemonė tikslams pasiekti, o į konkrečių tikslų (kurie labai įvairūs) įgyvendinimą bei rezultatų pasiekimą. Manytume, kad karo veiksmai daugiau susiję su racionali smurtiniu ir kariniu konfliktu tarp valstybių, gyventojų ar grupių, tačiau esminis skirtumas, kad jie yra teisėti ir pateisinami, vykdomi laikantis tarptautinių reikalavimų. Svarbiausia, kad tokiu atveju ginkluoto konflikto šalis turi pareigą užtikrinti tarptautinės humanitarinės teisės normų laikymąsi, ypač – fundamentaliųjų. Todėl teroristinės organizacijos neatitinka tinkamo ginkluoto karinio subjekto požymių ir jos negali civiliams užtikrinti numatytos apsaugos, tai leidžia teigti, kad teroristinių grupių vykdomi teroro aktai nelaikomi karo veiksmais.

IŠVADOS

1. Apibendrinus analizuotą medžiagą, darbe iškelta hipotezė, kad Baudžiamajame kodekse teroro akto sudėties požymiai nepakankamai reglamentuoti, pasitvirtino. Pastebėta, kad juridinės technikos požiūriu, pati teroro akto normos teisinė konstrukcija kiek chaotiška, be tvirtos koncepcijos, kelianti jos kvalifikavimo, atribojimo nuo kitų nusikalstamų veikų problemų. Nors tarptautiniu mastu siūlomas bendras teroristinių veikų skyrius, Lietuvos baudžiamoji teisė giminingas veikas išskaido. Teroristinės veikos apima daug platesnį nusikalstamų veikų sąrašą nei teroro aktas, tačiau jos nekriminalizuoja teroristų mokymo, tinkamai neišskirtas finansavimas (neaptartas toks atvejis, kai finansuojamas vienas asmuo), nekalbama apie tokį atvejį, kai teroro aktą įvykdo vienas asmuo.

2. Terorizmas – tai nesuasmenintas socialinis reiškinys, paklūstantis socialiniams dėsningumams, politiškai, religiškai, ideologiškai motyvuotas, kaip viena iš formų pasireiškiantis teroro aktais, siekiantis sukurti baimę ir pasiekti teroristinius tikslus, sąmoningai ignoruojant civilių saugumą, palaikomas, dalinai palaikomas ar visiškai nepalaikomas valstybės. Teroro aktas – nusikalstama veika, individuali, neidentiška, neatsiejama nuo konkrečių asmenų – teroro aktus realizavusių asmenų ir jų aukų. Teroro aktais siekiama sukelti baimės, nesaugumo jausmą, būtent teroras ir padeda įgyvendinti šiuos siekius. Teroras – psichologinė kategorija, sukelianti baimę, ypač iracionalią, ir esanti priemonė teroro aktus realizuojantiems asmenims įgyvendinti teroristinius tikslus.

3. Teroro aktu pripažįstama tik tokia veika, kuri sukelia realų pavojų žmonių gyvybei, sveikatai ar turtui arba gali turėti pakankamą bauginantį, nerimą keliantį pavojų visuomenei. Teroro akto sudėties objektyviuosius požymius sudarančios tokios veikos kaip sprogdinimas, padėjimas, sprogdinimas, padegimas kelia didelį pavojų Baudžiamojo kodekso ginamam visuomenės saugumui, kuris apibūdinamas kaip būsena be grėsmių, grėsmę suvokiant kaip realią galimybę sukelti konkrečią žalą saugomam objektui (pvz., strateginės reikšmės objektui, kurio sunaikinimas kenkia šalies gynybai ir ekonominiam saugumui) ar sumažinti bendrą saugumo lygį. Prisimenant teroro akto tikslą – paveikti individų, socialinių grupių ir visos visuomenės saugumo jausmus, žudant konkrečias asmenybes ar atsitiktinai pasitaikiusias žmonių grupes, pasirenkamos tokios vietos (gyvenamoji, susibūrimo, vieša, darbo), kuriose didesnis efektas ir pasiekiamas.

4. Teroristinių grupių ideologija apibūdinama kaip įsitikinimų sistema, pasireiškianti nusikalstamomis veikomis, nukreiptomis į civilius, vardan iškelto tikslo. Iš jos kyla ir teroro akto padarymo tikslai. Teroro aktais kėsinama dviem lygiais: į tai, kas trukdo teroristų siekiams, ir į tai, per ką jie tų tikslų siekia. Teroro aktas laikomas efektyviu, jei tinkamai

perduodamos teroro aktą realizavusių asmenų žinutės, numatytos trims skirtingoms auditorijoms, sukuriant neproporcingą susirūpinimą – iracionalią baimę.

5. Teroro aktai remiasi ideologiniais motyvais, siekiant ne turtinės naudos, o esamo žmonių grupių *status quo* pakeitimo arba atvirkščiai – išlaikymo. Todėl būtent ideologiniai motyvai yra tas požymis, kuris leidžia teroro aktus atskirti nuo kitų nusikalstamų veikų, o šiuo atveju nuo turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu. Svarbu prisiminti, kad turto sunaikinimo visuotinai pavojingu būdu saugoma vertybė pagal Baudžiamąjį kodeksą yra nuosavybė, turtinės teisės ir turtiniai interesai, į juos veikia ir yra nukreipta, o teroro aktais kėsiniama į kitą saugomą vertybę – visuomenės saugumą ir tai jau ne papildoma, o pagrindinė vertybė.

6. Teroro aktas, kaip tyčinė veika, skiriasi nuo tyčinio nužudymo. Nužudymo atveju yra dvi šalys – nusikalstamą veiką įvykdęs asmuo ir auka, o teroro akte yra ir trečia šalis – valdžios institucijos ir (arba) visuomenė, į kurią ir orientuoti teroro aktą realizavę asmenys. Pati tiesioginė auka teroro aktus realizuojančius asmenis mažai domina – jų tikslas yra atkreipti dėmesį, pažeidžiant visuomenės saugumą, sukelti visuomenėje baimę bei skleisti savo ideologiją. Siekiama, kad teroro akto aukų mirtys ar sužalojimai taip sukrėstų visuomenę, kad ji sutelktų dėmesį į iškeltus teroristinius tikslus.

7. Ginkluoto konflikto šalis turi pareigą užtikrinti tarptautinės humanitarinės teisės normų laikymąsi, ypač – fundamentaliųjų, o teroristinės organizacijos neatitikimas tinkamo ginkluoto karinio subjekto požymių ir jos negalėjimas civiliams užtikrinti numatytos apsaugos leidžia teigti, kad teroristinių grupių vykdomi teroro aktai nelaikomi karo veiksmais.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos nacionaliniai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas. 1998 m. liepos 2 d. Nr. VIII-840 http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=60193 [žiūrėta 2008 10 14]
2. Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymas. 2000 m. balandžio 18 d. Nr. VIII – 1641, Vilnius. 3-19 straipsniai. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=277943 [žiūrėta 2008 10 30]
3. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. 2002 m. spalio 10 d. Nr. IX-1132. <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=21050> [žiūrėta 2008 11 29]
4. Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymas. 2002 m. spalio 10 d. Nr. IX-1132. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=314533&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 11 26]
5. Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymas. V. 1993 12 02. Nr. I-317. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=210632 [žiūrėta 2008 10 14]
6. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo” // žinios, 2003.05.30, Nr. 52-2357 <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=64416> [žiūrėta 2008 11 17]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika:

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegijos 2001 10 16 kasacinės bylos Nr. 2K-780/2001 nutartis. http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_iki2006&rid=78 [žiūrėta 2008 11 16]
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas Nr. 23. 1999 12 23. Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis. <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=39611> [žiūrėta 2008 11 16]
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 8 d. nutartis kasacinėje chuliganizmo byloje. Nr. 5K-670/2002// Teismo praktika. 2003 02 03 Nr. 18.

NORMINĖ LITERATŪRA

Europos sąjungos dokumentai:

10. Europos Sąjungos direktyva 2000/54/EB <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:165:0021:01:LT:HTML>
[žiūrėta 2008 10 30]
11. Europos konvencija „Dėl kovos su terorizmu“. 1977 m. sausio 27 d., LR Seimo ratifikuota 1997 m. sausio 14 d. įstatymu Nr. VIII-70. Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116;
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=33505 [žiūrėta 2008 11 29]
12. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui „Dėl ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos kovojant su terorizmu“ 2004/0702 Nr. 52004DC0702
www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0221+0+DOC+PDF+V0//LT [žiūrėta 2008 11 25]
13. Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmu finansavimu, 1999 m. gruodžio 9 d. LR Seimo ratifikuota 2002 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. IX-1216. Valstybės žinios. 2003, Nr. 8-265, 268.
14. Tarptautinė konvencija dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais, 1997 m. gruodžio 15 d. ratifikuota LR Seimo 2003 m. gruodžio 9 d. įstatymu Nr. IX-1877. Valstybės žinios. 2003, Nr. 36-1174, 1184.

Europos tarybos dokumentai:

15. Europos Tarybos pamatinis sprendimas 2002 m. birželio 13 d. „Dėl kovos su terorizmu“ (2002/475/TVR).
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0475:LT:HTML> [žiūrėta 2008 11 01]

SPECIALIOJI LITERATŪRA IR INFORMACIJA INTERNETE:

16. Babachinaitė G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2008, Nr. 1 (103), P. 17.
17. Babachinaitė G. Saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raida Lietuvoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 1(79), P. 25-30.
18. Biologinės medžiagos. Faktai. Europos saugos ir sveikatos darbe agentūra.
<http://osha.europa.eu/lt/publications/factsheets/41> [žiūrėta 2008 10 30]
19. Buzanas B. Žmonės, valstybės ir baimės: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo. - Vilnius: Eugrimas, 1997. P. 51, 52, 71
20. Carr, C. The Lesson of Terror: A History of Warfare against Civilians, Why it has Always Failed and Why it will Fail Again . New York: Random House , 2002. P. 6
21. Combs C. C. Terrorism in the Twenty – First Century. Third Editon. New Jersey: University of North Carolina – Charlotte, 2003. P. 17.
22. Combs C.C. What’s wrong with terrorism? - Polity press, 2003.

23. Criminal Code of Alabama.
<http://www.legislature.state.al.us/CodeofAlabama/1975/13297.htm> [žiūrėta 2008 11 27]
24. Criminal Code of Canada. <http://laws.justice.gc.ca/en/C-46/index.html> [žiūrėta 2008 11 29]
25. Criminal Code of France.
<http://195.83.177.9/code/resultat.phtml?lang=uk&c=33&r=&in=all&no=&words=act+of+terrorism&tr=one> [žiūrėta 2008 11 29]
26. Critical Infrastructure Identification, Prioritization, and Protection. December 17, 2003
Homeland security presidential directive/Hspd-7
www.whitehouse.gov/news/releases/2003/12/20031217-5.html [žiūrėta 2008 11 17]
27. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. P. 673
28. Dictionnaire de l'Académie Française. - Germanie: Faubourg. 1798, T. 2. P. 44
29. Europarlamentarai nuogaštuoja dėl platesnės terorizmo sąvokos. Teisingumas ir vidaus reikalai. http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/019-37806-266-09-39-902-20080922IPR37805-22-09-2008-2008-true/default_lt.htm [žiūrėta 2008 10 30]
30. Galinaitytė J., Rudzikis T. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2005, Nr. 70 (62).
31. Ganor, B. Terror as a Strategy of psychological warfare. <http://212.150.54.123/articles/articlelet.cfm?articleid=443> [žiūrėta 2008 11 03]
32. Garrison A. H. Terrorism: The Nature of it's History // Criminal Justice Studies, 2003, Vol. 16 (1), P. 39-52.
33. Gučytė K.. Tarptautinis terorizmas. Patraukimo baudžiamojon atsakomybėn problemos Lietuvoje. Konferencijų medžiaga. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. P. 101.
34. Gutauskas A., Kalesnykas R., Petrošius D. Terorizmas ir jo prevencijos Lietuvoje problema // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2004, Nr. 63 (55), P. 24-45.
35. Gutauskas A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2003, Nr. 45 (37), P. 32, 34, 35.
36. Gutauskas A. Terorizmo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą // Teisė. 2005. P. 54.
www.leidykla.vu.lt/inetleid/teise/54/straipsniai/str7.pdf [žiūrėta 2008 10 13]
37. Hamdi et al. v. Rumsfeld, secretary of defense, et al. certiorari to the United States court of appeals for the fourth circuit. No. 03-6696. Argued April 28, 2004 – Decided June 28,

2004. <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=000&invol=03-6696> [žiūrėta 2008 11 25]
38. Hoffmann B. Inside terrorism. Columbia University Press, <http://www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html> [žiūrėta 2008 11 26]
39. Hoffman B. Defining Terrorism. New York: Columbia University Press, 1998. P.12.
40. Internacional Humanitarian Law – Treaties and documents. <http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebART#49?OpenView&Start=1&Count=150&Expand=49> [žiūrėta 2008 11 30]
41. Janeliūnas T. Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės modelio. http://www.janeliunas.lt/files/KS_ivadas.pdf [žiūrėta 2008 10 26]
42. Jakaitis M. Dideli pasirengimai neaiškiai grėsmei. <http://www.geopolitika.lt/?artc=480> [žiūrėta 2008 10 28]
43. Jovaišas K. Bendrininkavimo formos: reglamentavimo ir įrodinėjimo problemos // Teisės problemos. 1998, Nr. 3-4, P. 58.
44. Judgments – Regina v. Secretary of State for the Home Department. <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd990211/salem.htm> [žiūrėta 2008 11 28]
45. Kanceliarinės kalbos patarimai. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų institutas, 1998. P. 106.
46. Krieken V. Terrorism and the International Legal Order. The Hague: T.M. C. Asser Press, 2002. P. 13.
47. Kruglanski A. W. Inside the terrorist mind. University of Maryland, College Park. www.wam.umd.edu/~hannahk/ULTIMATE%2029%20APRIL%20TALK.doc [žiūrėta 2008 11 16]
48. Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslas, 1981. P. 95.
49. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Septintoji laida 2006-09-01. Teisingumo ministerija. Teisinės informacijos centras.
50. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. VŠĮ Mūsų Saulužė. 2006 02 06. P. 46.
51. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Individualūs darbo santykiai. III dalis. Vilnius: Justicija., 2004. P. 48-49.
52. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros metodiniai nurodymai dėl veiksmingesnio nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų ikiteisminio tyrimo. 2007-12-22 Nr. 12.2-2400. www.prokuraturos.lt/LinkClick.aspx?fileticket=qi2btaPMifI=&tabid=221 [žiūrėta 2008 11 30]

53. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija
http://www.tm.lt/?item=taktai_list&aktoid=42972&strnr=187 [žiūrėta 2008 11 16]
54. Meinardus R. Terrorism as political ideology.
<http://www.fnf.org.ph/liberallibrary/terrorism-as-political-ideology.htm> [žiūrėta 2008 11 16]
55. Merriam-Webster's Dictionary. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/terrorism>
 [žiūrėta 2008 11 13]
56. Mockevičius R. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. VĮ Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2002. P. 99.
57. National strategy for homeland security. Homeland security council, 2007 October.
www.dhs.gov/xlibrary/assets/nat_strat_homelandsecurity_2007.pdf [žiūrėta 2008 11 05].
58. Nusikaltimai taikai, kariniai nusikaltimai ar nusikaltimai žmoniškumui.
http://www.asylum-online.lt/pages/refuge_ex_para_f_p_a.html#Anchor-3.1.1.%20Nusi-42003 [žiūrėta 2008 11 30]
59. Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovas. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1996. P. 152.
60. Passini S., Palareti L., Battistelli P. Terrorism vs. War: The Representations of Terrorism and War after September 11 th 2001. University of Bologna (Italy), department of psychology.
http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/2/4/6/1/8/pages246184/p246184-1.php [žiūrėta 2008 11 10]
61. Patarimai, ką daryti kilus terorizmo grėsmei. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. <http://www.vrm.lt/index.php?id=805&lang=2tar> [žiūrėta 2008 10 30]
62. Paukštė A. Terorizmo sąvoka // Jurisprudencija. 2004, Nr. 59 (51), P. 68-80.
63. Paukštė A. Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje: daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 18.
64. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justicija, 2006. P. 189-190.
65. Pillar P. Terrorism and US Foreign Policy . Published by the Brookings Institution Press in February 2001.
66. Račius E., Gailiūnas. E. Terorizmo žinynas. - Vilnius: Žara, 2005.
67. Richardson L. What terrorist want. The New York Times.
<http://www.nytimes.com/2006/09/10/books/chapters/0910-1strich.html?pagewanted=print> [žiūrėta 2008 11 25]

68. Robespierre, kalba Prancūzijos nacionalinė konvencija, 1794, <http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism> [žiūrėta 2008 07 14]
69. Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. <http://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionIX/Chapter24.html> [žiūrėta 2008 11 15]
70. Security Information: Crucial components of terrorism. Terrorist act according to at least four crucial elements. Learn what defines terror. Tips for defending against attack. http://www.essortment.com/all/definesterroris_rjyo.htm [žiūrėta 2008 06 29]
71. Schmidt A. P., Jogman A. I. Political Terrorism: A new Guide to Actors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature. New Brunswick: Transaction Books, 1988. P. 5-6.
72. Soliman M., Santos, Jr. Wanted: A legal definition of terrorism. <http://www.i-p-o.org/terrorism-legal-definition.htm> [žiūrėta 2008 07 14]
73. Spruogis E. Tarptautinis terorizmas ir legitimų priemonių kovojant su juo naudojimas // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2005, Nr. 68 (60), P.75.
74. State Sponsored Terrorism <http://www.terrorism-research.com/state/> [žiūrėta 2008 06 29]
75. Sundelius B. The Challenge of Security Threats and Emergencies in Modern Society. Societal Security and Crisis Management in the 21 st Century, ETH Zurich and Swedish Emergency management Agency, CRN Works – hop Report, Stockholm, Sweden, 2004. P. 17. www.isn.ethz.ch/crn [žiūrėta 2008 10 26]
76. Sunkūs nepolitinio pobūdžio nusikaltimai http://www.asylum-online.lt/pages/refuge_ex_para_f_p_b.html [žiūrėta 2008 11 26]
77. Šlapkauskas V. Visuomenės saugumo ir žmogaus teisių ryšys kaip antiterorizmo ideologijos legitimacijos pagrindas // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2005, Nr. 68(60), P. 25-34.
78. Tarybinė baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius. 1972. P. 182.
79. Tarptautinių žodžių žodynas. Ketvirtasis leidimas. Alma littera, 2005. P. 310.
80. Terrorism abroad www.fco.gov.uk/en/travelling-and-living-overseas/staying-safe/terrorism-abroad [žiūrėta 2008 10 14]
81. Terorizmas. www.civilesauga.lt [žiūrėta 2008 11 15]
82. Terrorism and International Law // Edited by Rosalyn Higgins and Maurice Flory, Routlenndge: London and New York, 1997.
83. Terrorist Behavior <http://www.terrorism-research.com/behavior/> [žiūrėta 2008 06 29]
84. Townshend, C. Terrorism: a very short introduction. Oxford: Oxford University Press, 2002.

85. Wagner R.V. Terrorism: a Peace Psychological Analysis // Journal of Social Issues. 2006, Nr. 62 (1), P. 155-171.
86. What is Terrorism? www.terrorism-research.com [žiūrėta 2008 11 03]
87. Žilinskas J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104), P. 91-100.
88. www.infolex.lt/portal/diskusijos/docs/18_59_3_250%20straipsnis.doc [žiūrėta 2008 11 29]
89. https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/audziamosios_teises_katedra/paskaitos/nusik_vies_tvark.ppt [žiūrėta 2008 10 16]
90. www.mruni.lt/kpf_dokumentai/katedros/Policijos_veiklos/Paskaitos/masiniai_renginiai_paskaita.doc [žiūrėta 2008 10 13]
91. www.therationalradical.com/dsep/other/terrorism-definition.htm [žiūrėta 2008 10 19]
92. <http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism> [žiūrėta 2008 07 22]
93. http://en.wikipedia.org/wiki/Public_security [žiūrėta 2008 09 08]
94. www.wikipedia.org/wiki/objective [žiūrėta 2008 11 05]
95. en.wikisource.org/wiki/lt:Keliu_Eismo_Taisyklės/Šiose_taisyklėse_vartojamos_savokos [žiūrėta 2008 10 14]

Teroro akto sudėties požymiai ir jų atribojimas nuo kitų nusikalstamų veikų pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą

Lina Grybytė

Mykolo Riomerio universitetas

Pagrindinės sąvokos: teroro aktas, teroras, terorizmas, visuomenės saugumas, ideologinis motyvas.

SANTRAUKA

Darbe norima atskleisti teroro akto sudėties požymius, nustatyti atskyrimo nuo kitų nusikalstamų veikų galimybes. Keliama hipotezė, kad Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse teroro akto sudėties požymiai nėra pakankamai apibrėžti.

Akcentuojama teroro, teroro akto ir terorizmo sampratų atskyrimo problema. Autorė pastebi, kad atsiranda vis daugiau mokslinių darbų terorizmo tematika, daugeliu atvejų tai politologinio ar istorinio pobūdžio darbai, daugiau analizuojantys terorizmo padarinius, terorizmo paplitimą ar teroristinių organizacijų veiklą, mažai dėmesio skiriant teroro aktų, kurie yra priemonė teroristinei ideologijai skliti, sudėties analizei, kurios požymiai nepakankamai reglamentuoti ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Darbe siekiama terorizmą ir teroro aktus atskirti, teroro aktą apibrėžiant kaip nusikalstamą veiką, individualią, nepakartojamą, neatsiejamą nuo konkrečių asmenų – teroro aktus realizuojančių asmenų ir jų aukų. Darbe atskleidžiamas ir teroro, kaip iracionalios baimės kūrėjo, vaidmuo teroro akte.

Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimais, tarptautinės teisės aktais, kitais moksliniais darbais, magistro darbe formuluojamos teroro akto sudėtyje minimos sąvokos. Pabrėžiama visuomenės saugumo, kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, į kurią kėsinamasi teroro aktu, svarba. Visuomenės saugumas apibūdinamas kaip būseną be grėsmių, grėsmę suvokiant kaip realią galimybę sukelti konkrečią žalą saugomam objektui (pvz., strateginės reikšmės objektui, kurio sunaikinimas kenkia šalies gynybai ir ekonominiam saugumui) ar sumažinti bendrą saugumo lygį. Visuomenės saugumą gali pažeisti ir Baudžiamajame kodekse išskirtose darbo, susibūrimo, gyvenamoje ir viešojoje vietose, atlikti tam tikri kaltininko veiksmai.

Darbe teroristinės veikos siejamos su poveikiu visuomenei, jos įbauginimu. Teigiama, kad teroro aktais kėsinamasi dviem lygiais: į tai, kas trukdo teroristų siekiams, ir į tai, per ką jie tų tikslų siekia. Teroristinių grupių ideologija apibūdinama, kaip įsitikinimų sistema, pasireiškianti

nusikalstamomis veikomis, nukreiptomis į civilius, vardan iškelto tikslo. Iš jos kyla ir teroro akto padarymo tikslai. Būtent ideologija yra išeities taškas, ji tiksliausiai apibūdina teroro aktus ir yra būtinais jų požymis, kuri siūloma įtraukti į teroro akto sudėtį.

Akcentuojant dėsningiausias teroro akto sudėties požymius, padedančius teroro aktus atskirti nuo kitų nusikalstamų veikų, tokių kaip turto sunaikinimas visuotinai pavojingu būdu, tyčinis nužudymas ir kariniai veiksmai, išryškinamos teorines ir praktines veikų atskyrimo problemos.

Apibendrinant analizuotą medžiagą teigiama, kad iškelta hipotezė, kad Baudžiamajame kodekse teroro akto sudėties požymiai nepakankamai reglamentuoti, pasitvirtino. Teigiama, kad juridinės technikos požiūriu, teroro akto teisinė konstrukcija kiek chaotiška, be tvirtos koncepcijos, kelianti jos kvalifikavimo, atribojimo nuo kitų nusikalstamų veikų problemų.

The features of terror act's consist and it's delimitation from other criminal acts according to the Penal code of Lithuanian Republic

**Lina Grybytė
Mykolas Romeris University**

Key words: terror act, terror, terrorism, society's security, ideological motive.

SUMMARY

In this work the author is trying to describe the features of terror act, identify possibilities of delimitation from other criminal acts. There is created a hypothesis, that in the Penal code of Lithuania Republic the features of terror acts' consist are not clearly defined.

There is emphasized the problem of differentiation of terror, terror act and terrorism concepts. The author is noticing that there are more studies about terrorism, in many cases they are of political or historical character, more analyzing the issues of terrorism, its' spread and the activity of terrorist organizations, paying less attention for the analysis of terror acts, that are means for spreading terrorist ideology. In this work there is trying to distinguish terrorism and terror act, describing as criminal act, individual, unrepeatable, concurrent from concrete person, who realize these terror acts and its' victims. In this work also is revealed terror's, as creator of irrational fear, role in terror act.

Following the decisions of Lithuania High Court, international juridical acts, other research work, in this master work are formulated concepts concerning the consist of terror act. There is emphasizing the importance of society's security as worth in penal law, which can be attempted by terror act. Society's security is described as state without danger, in this case danger is comprehensible as real possibility to make harm for saved objects (for example, strategic objects, the destruction of these objects harms to country's defense and economical safety) or to decrease the common security's level. The society's security can be offended and by causers' activities in penal code described work, meeting, residence or public places.

In this work terrorist act is related with influence for the society, its' intimidation. There is predicating that by terror acts there are attempting in two levels: what disturbs for terror acts, and through what they are trying to reach their aims. The ideology of terrorist groups is described as the system of conviction, through criminal acts linked to citizens. From this rises aim of terror act. For this, ideology is jumping-off point, it describes terror acts very clearly and is the feature, which is suggested to be involved into terror act's consist.

Emphasizing the main features of terror acts consist, it is possible to say that, they help distinguish terror acts from other criminal acts such as property's destruction in a dangerous for

society way, murder or war acts. There are highlighted problems of distinguishing theoretical and practical acts.

Concluding the analyzed material, there was created a hypothesis which confirmed that in Penal code the features of terror act consist are not enough regulated. There is also stating that in juridical technique's position, the juridical construction of terror act is chaotic, without strong conception, making problems of distinguishing it from other criminal acts.

PRIEDAI

CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ KATEGORIJOS¹⁶¹

1) sprogišios medžiagos ir preparatai – kietos, skystos, pastos ar gelio pavidalo medžiagos ir preparatai, kurie be atmosferos deguonies gali egzotermiškai reaguoti staigiai išsiskiriant dujoms ir kurie nustatytais bandymo sąlygomis detonuoja, greitai sudega arba sprogsta juos kaitinant iš dalies uždaroje erdvėje;

2) oksiduojančiosios medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kuriems liečiantis su kitomis medžiagomis, ypač su degiomis, vyksta intensyvi egzoterminė reakcija;

3) ypač degios medžiagos ir preparatai – skystos medžiagos ir preparatai, kurių pliūpsnio temperatūra yra labai žema, o virimo temperatūra yra žema, bei dujinės medžiagos ir preparatai, kurie, esant aplinkos temperatūrai ir slėgiui, užsidega nuo sąlyčio su oru;

4) labai degios medžiagos ir preparatai:

a) medžiagos ir preparatai, kurie be pašalinės energijos gali įkaisti ir pagaliau užsidegti ore esant aplinkos temperatūrai;

b) kietosios medžiagos ir preparatai, kurie gali lengvai užsidegti vos susilietę su uždegimo šaltiniu ir kurie toliau dega arba sudega pašalinus uždegimo šaltinį;

c) skystosios medžiagos ar preparatai, kurių pliūpsnio temperatūra labai žema;

d) medžiagos ir preparatai, kurie, susilietę su vandeniu arba drėgnu oru, išskiria ypač degias dujas pavojingais kiekiais;

5) degiosios medžiagos ir preparatai – skystos medžiagos ir preparatai, kurių pliūpsnio temperatūra yra žema;

6) labai toksiškos medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kurie labai mažu kiekiu įkvėpti, praryti arba patekę per odą sukelia mirtį arba ūmų ar lėtinį sveikatos sutrikimą;

7) toksiškos medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kurie mažu kiekiu įkvėpti, praryti arba patekę per odą sukelia mirtį arba ūmų ar lėtinį sveikatos sutrikimą;

8) kenksmingosios medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kurie įkvėpti, praryti arba patekę per odą gali sukelti mirtį arba ūmų ar lėtinį sveikatos sutrikimą;

9) ėsdinančiosios medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kurie susilietę su gyvais audiniais gali juos suardyti;

10) dirginančiosios medžiagos ir preparatai – neėsdinančiosios medžiagos ir preparatai, kurie trumpai, ilgai ar pakartotinai lietsdamiesi su oda arba gleivine gali sukelti uždegimą;

¹⁶¹ Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymas. 2000 m. balandžio 18 d. Nr. VIII – 1641, Vilnius. 3-19 straipsniai. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=277943 [žiūrėta 2008 10 30]

11) jautrinančiosios medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kurie įkvėpti arba patekę per odą gali sukelti tokią padidėjusio jautrumo reakciją, kad toliau veikiant medžiagai ar preparatui pasireiškia būdingas neigiamas poveikis;

12) kancerogeninės medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kurie įkvėpti, praryti arba patekę per odą gali sukelti vėžį arba padidinti sergamumą vėžiu;

13) mutageninės medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kurie įkvėpti, praryti arba patekę per odą gali sukelti paveldimus neigiamus genetinius pokyčius arba padidinti jų dažnumą;

14) toksiškos reprodukcijai medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kurie įkvėpti, praryti arba patekę pro odą gali sukelti nepaveldimą neigiamą poveikį palikuonims arba padidinti jų dažnumą ir (arba) susilpninti vyrų arba moterų reprodukcinės funkcijas arba pajėgumą;

15) aplinkai pavojingos medžiagos ir preparatai – medžiagos ir preparatai, kurie patekę į aplinką sukelia ar gali sukelti tiesioginį ar uždelstą pavojų vienam ar keliems aplinkos komponentams.

2 PRIEDAS

2 lentelė

Terorizmo atribojimas nuo karo ir partizaninių veikslių

	KARAS	PARTIZANINI S KARAS	TERORIZMA S
Būrio dydis mūšyje	Dideli (armijos, korpusai, divizijos)	Vidutiniai (būriai, kompanijos, batalionai)	Maži (paprastai mažiau nei 10 žmonių)
Ginklai	Visa karinė įranga (oro pajėgos, šarvuočiai, artilerija ir kt.)	Dažniausiai pėstininkams lengvi ginklai, dalis artilėrijos įrangos.	Vyrauja rankiniai ginklai: granatos, šautuvai, taip pat bombos automobiliuose, tolimos kontrolės bombos, barometrinio spaudimo bombos.
Taktika	Paprastai atliekamos karinės operacijos, sujungiančios kelias karines šakas	Desantininkų tipo taktika	Specializuota taktika: pagrobimai, žudymai, mašinų sprogdinimas, įkaitų paėmimas ir kt.
Taikiniai	Paprastai kariniai būriai, pramoninės – transporto infrastruktūros	Dažniausiai kariuomenė, policijos, administracijos darbuotojai, taip pat politiniai oponentai	valstybiniai simboliai, politiniai priešininkai ir visuomenės laisvė.
Numatomas poveikis	Fizinis sunaikinimas	Fizinis priešo sunaikinimas	Psichinė prievarta
Teritorijos kontrolė	Taip	Taip	Ne
Uniforma	Vilki uniformą	Paprastai vilki uniformą	Nevilki uniformos

Karo zonų pripažinimas	Karas apribotas geografiškai	Karas vyksta šalies viduje, apribotas iki šalies lygio	Nepripažinti karo veiksmai po visą pasaulį
Tarptautinis teisėtumas	Taip, karas apribotas iki šalies kovos	Taip, karas apribotas iki šalies kovos	Ne

Šaltinis: http://www.martinfrost.ws/htmlfiles/terrorism_table3.jpg [žiūrėta 2008 10 14]